

JAZYKOVEDNÝ ZÁPISNÍK

ROČNÍK 31 – 32
2012 – 2013

BULLETIN
SLOVENSKEJ JAZYKOVEDNEJ SPOLOČNOSTI
PRI JAZYKOVEDNOM ÚSTAVE ĽUDOVÍTA ŠTÚRA SAV

JAZYKOVEDNÝ ZÁPISNÍK

ROČNÍK 31 – 32
2012 – 2013

Bratislava
Slovenská jazykovedná spoločnosť
pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV

Slovenská jazykovedná spoločnosť pri JÚLŠ SAV
Panská 26
811 01 Bratislava

Zostavovateľ: Katarína Gajdošová

Obsah

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za obdobie od 15. 11. 2011 do 24. 10. 2013.....	6
Zápisnica z Valného zhromaždenia Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, konaného 25. 10. 2013 v Častej-Papierničke.....	10
XXI. kolokvium mladých jazykovedcov.....	12
XXII. kolokvium mladých jazykovedcov.....	12
Zoznam prednášok, seminárov a konferencií uskutočnených v rámci činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v rokoch 2012 – 2013.....	13
Bratislava.....	13
Banská Bystrica.....	13
Nitra.....	13
Prešov.....	14
Ružomberok.....	14
Trnava.....	14
Tézy prednášok.....	15
Alexandra Jarošová: Slovenské slovo v slovníku z pohľadu času a normy.....	15
Eleonóra Zvalená: Poklady malej knižnice.....	15
Pavol Žigo: Analógie a anomálie v substantívnej deklinácii slovanských jazykov.....	17
Marie Čechová: Stylistický charakter frazémů.....	17
František Štícha: Tradice a pokrok v soudobém gramatikopisectví.....	18
Daniela Slančová: Jazykový obraz sveta v incipientnej lexike detskej reči.....	21
Klára Buzássyová: Typologický, diachronicko-synchronný a komunikačný aspekt kategórie životnosti/neživotnosti maskulín v slovenčine (s osobitným zreteľom na zvieracie mená).....	23
Príspevky prednesené na Celoslovenskom stretnutí jazykovedcov (23. – 25. október 2013, Častá-Papiernička).....	29
Pavol Žigo: Dejiny jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV.....	29
Adriana Ferenčíková: Názvy neslovanského pôvodu na mapách 4. zv. lexikálno-slovtvornej série Slovanského jazykového atlasu.....	33
Miloslav Smatana: Niekoľko poznámok z histórie dialektologického oddelenia Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV.....	35
Daniela Slančová: Šesťdesiat rokov stylistických, sociolingvistických a komunikačnolingvistických výskumov prešovskej slovakistiky.....	42
Martin Ološtiak: 60 rokov derivatologických a morfematických výskumov prešovskej slovakistiky.....	44
Marianna Kraviarová – Viera Smoláková: Fonetický a fonologický výskum na prešovskej slovakistike.....	46
Mária Imrichová: Možnosti a úskalia koncipovania slovníka právnych termínov pre bežného používateľa.....	51
Tatiana Grigorjanová: Hlavné vývinové tendencie v lexike súčasných spisovných slovanských jazykov (na materiáli ruského a slovenského jazyka).....	54
Mariola Szymczak-Rozlach: Slavistika a slovakistika na Sliezskej univerzite v Sosnovci.....	57

Juraj Hladký – Ľubomír Rendár – Andrej Závodný: Aktuálne vedeckovýskumné aktivity Katedry slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.....	62
Renáta Hlavatá – Ľubomír Kralčák: Vedecké aktivity a publikačná činnosť členov Katedry slovenského jazyka FF UKF v Nitre.....	67
Zuzana Hargašová: Slovenčina ako cudzí jazyk doma a vo svete.....	76
Zoznam členov SJS pri JÚĽŠ SAV v roku 2012.....	82
Zoznam členov SJS pri JÚĽŠ SAV v roku 2013.....	84

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za obdobie od 15. 11. 2011 do 24. 10. 2013

1. V predchádzajúcom funkčnom období viedol SJS výbor zvolený na Valnom zhromaždení 15. 11. 2011 v tomto zložení:

- predsedníčka – prom. fil. Adriana Ferenčíková, CSc.,
- podpredsedovia – prof. PhDr. Slavomír Ondrejovič, DrSc., Mgr. Gabriela Múcsková, PhD. (do r. 2012), Mgr. Bronislava Chocholová, PhD. (od r. 2012),
- tajomníčky – Mgr. Anna Ramšáková, PhD., Mgr. Daniela Majchráková (do r. 2012),
- hospodárka – Mgr. Bronislava Chocholová, PhD. (do r. 2012), Mgr. Daniela Majchráková (od r. 2012).

Členmi výboru SJS ďalej boli tiež Mgr. Ľubica Balážová, Mgr. Alexandra Jarošová, CSc., doc. Mgr. Martin Ološtiak, PhD., a prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc., ako aj predsedovia pobočiek: v Banskej Bystrici – doc. Mgr. Jaromír Krško, PhD., v Prešove prof. PhDr. Daniela Slančová, CSc., v Nitre – Mgr. Renáta Hlavatá, PhD., v Ružomberku – prof. PhDr. Jozef Mlacek, CSc. a v Trnave PhDr. Emília Nemcová, CSc. Revízorkami boli PhDr. Sibyla Mislovičová a Mgr. Iveta Vančová. Výbor sa v širšom zložení schádzal raz ročne na začiatku kalendárneho roka pri plánovaní činnosti a v užšom zložení priebežne počas roka podľa aktuálnych potrieb SJS, ktoré vyplývali z organizovania konkrétnych akcií.

2. Členskú základňu SJS dnes tvorí 161 členov. V priebehu uplynulého funkčného obdobia navždy opustili rady členov SJS pri SAV 3 členovia (prof. PhDr. Vincent Blanár, DrSc., PhDr. Ján Štibraný, CSc., prof. Michal Týr). Pätnásť členovia (J. Benkovičová, J. Dolník, J. Doruľa, M. Gigerová, S. Glovňová, Z. Haľmová, M. Hrašková, J. Huťanová, D. Kapitáňová, M. Kapustová, L. Lanstyák, P. Odaloš, Z. Profantová, J. Zimmermann, P. Žeňuch) vystúpili zo spoločnosti alebo im bola z dôvodu dlhodobého neplatenia členského pozastavená činnosť. Výbor na svojich zasadnutiach schválil prijatie ôsmich nových členov (M. Ivanová, P. Zrníková, A. Maričová, A. Makišová, A. Habiňák, A. Kázmérová, B. Honnerová, J. Kišová).

3. Slovenská jazykovedná spoločnosť pri JÚLŠ SAV vo funkčnom období od 15. 11. 2011 do dnešného dňa pokračovala v tradičných aktivitách, ktorými sú podľa STANOV SJS, predovšetkým:

- popularizačná činnosť v oblasti jazykovedy realizovaná priebežne v prednáškach,
- organizačná činnosť a príprava, resp. spolupráca pri príprave, vedeckých podujatí, seminárov a konferencií,
- edičná činnosť spočívajúca v redakčnej príprave odborných materiálov a ich publikovaní v záujme popularizácie jazykovedy.

3.1. V rámci SJS sa vo všetkých pobočkách v priebehu vymedzeného obdobia organizovali *vedecké prednášky*. V bratislavskej pobočke sa uskutočnilo osem prednášok (Pavol Žigo, František Čermák, Oľga Orgoňová – Alena Bohunická, Alexandra Jarošová, Mária Šimková, František Štícha, Michal Křen, Daniela Slančová). V Banskej Bystrici sa v tomto období uskutočnila jedna prednáška, prednášajúcim bol Jaroslav David. Prešovská pobočka SJS pokračovala v cykle jubilejných prednášok (organizovaných pri príležitosti životného jubilea slovenských jazykovedcov) a prednášok prinášajúcich výsledky najnovších výskumov realizovaných v rámci grantových projektov (spolu 11: Miloslava Sokolová, Diana Svobodová, Mira Nábělková, Mikuláš Štec – jubilejná prednáška, Jana Kesselová – jubilejná prednáška, Eleonóra Zvalená – jubilejná prednáška, Ivana Kolářová, Marie Čechová, Daniela Slančová – Svetlana Kapalková, Stanislava Zajacová – pri príležitosti vydania monografie, Mária Šimková – Katarína Gajdošová). V Ružomberku odznelo osem prednášok (Jana Skladaná, Slavomír Ondrejovič, Štefan Lipták, Jozef Mlacek, V. M. Mokienko, Jaromíra Šindelářová, Peter Žeňuch, Josef Jodas) a v Nitre 13 prednášok (Ljupčo Mitrevski, Marcel Olšiak, Juraj Vaňko – dve prednášky, Mária Šimková – dve prednášky, Marián Macho, Peter Žeňuch, Ilona Adámková, Martin Pukanec, Marián Macho, Marek Duda, Renáta Hlavatá). V Trnave neboli žiadne prednášky.

3.2. V oblasti organizovania *vedeckých podujatí* k už tradičným akciám pravidelne organizovaným Slovenskou jazykovednou spoločnosťou patrí *Kolokvium mladých jazykovedcov*. Koncom roka 2011 (30. 11. – 2. 12.) sa konalo *XXI. kolokvium mladých jazykovedcov*, a to v Banskej Bystrici v Šachtičkách, ktoré organizovala Katedra slovenského jazyka a literatúry Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela a organizačný tím pod vedením Anny Gálisovej. Zúčastnilo sa na ňom 110 kolokvialistov, a to nielen zo Slovenska ale aj z Čiech, zo Slovinska či Srbska. Nasledujúce, *XXII. kolokvium mladých jazykovedcov* sa konalo 5. – 7. 12. 2012 v Nitre v priestoroch Agroinštitútu a organizovala ho nitrianska pobočka na Katedre slovenského jazyka FF UKF; organizačný tím podujatia viedla Mgr. Katarína Dudová, PhD. Účastníci, ktorých bolo 66, boli najmä zo Slovenska a z Čiech.

Tohoročné, *XXIII. kolokvium mladých jazykovedcov* organizuje trnavská pobočka na UCM, organizačný tím pracuje pod vedením Jany Píšovej a KMJ sa uskutoční 20. – 22. 10. v Modre-Piesku. Prihlásených je asi 60 účastníkov, tiež najmä zo Slovenska a z Čiech.

SJS sa (či už spolu s JÚLŠ SAV, alebo jednotlivými fakultami, kde pobočky pracujú) organizačne podieľala na príprave 12 *vedeckých podujatí*. V roku 2011 (14. – 16. 11.) sa konalo *Celoslovenské stretnutie jazykovedcov* v Častej-Papierničke spojené s Valným zhromaždením SJS. Prešovská pobočka SJS bola koncom roka 2011 (23. 11.) spoluorganizátorom konferencie s medzinárodnou účasťou, venovanej životnému jubileu doc. PhDr. Františka Ruščáka, CSc., s názvom *Epištoly o jazyku a jazykovede*.

Opäť na tomto mieste, v Častej-Papierničke sa 22. – 23. februára 2012 konala medzinárodná vedecká konferencia venovaná životnému jubileu Mgr. Alexandry Jarošovej, CSc., s názvom *Slovo v slovníku*; rovnomenný zborník vyšiel vo februári tohto roku, pričom spoločnosť zorganizovala aj prezentáciu tohto zborníka. Ďalším podujatím, na ktorého organizácii sa podieľala SJS, bol vedecký seminár *Jazyková kultúra a terminológia*, venovaný takisto životnému jubileu PaedDr. Mateja Považaja, CSc. Konal sa 27. 9. 2012 v Účelovom zariadení MK SR v Bratislave. 8. – 10. októbra 2012 sa konala medzinárodná vedecká konferencia venovaná 100. výročiu narodenia Štefana Peciara *Slovník a používatelia jazyka*, a to v Kongresovom centre Smolenice SAV; zborník z tohto podujatia sa pripravuje. Spolu s Filozofickou fakultou Univerzity Komenského (Katedrou slovenského jazyka a Studia Academica Slovaca) organizovala Slovenská jazykovedná spoločnosť 12. – 14. 12. 2012 medzinárodnú vedeckú konferenciu *Slovo a tvar v štruktúre a v komunikácii*, venovanú 100. výročiu narodenia prof. PhDr. Eugena Paulinyho, DrSc.; zborník z tohto podujatia sa pripravuje. Opäť v spolupráci s Katedrou slovanských filológií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave spoločnosť organizovala vedecké sympóziu *Jazyk a literatúra v kontaktoch*, venované životnému jubileu prof. PhDr. Miroslava Dudka, DrSc.; uskutočnilo sa 28. septembra 2012 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. SJS participovala tiež na organizovaní prezentácie publikácie *Slovanský jazykový atlas*, ktorá sa konala 18. októbra 2012 v Malom kongresovom centre vydavateľstva Veda. Prešovská pobočka SJS zorganizovala vedecký seminár *Jazyk je zázračný organizmus... Metamorfózy jazyka a jazykovedy*, a to pri príležitosti životného jubilea prof. PhDr. Ivora Ripku, DrSc. Seminár sa konal 7. 11. 2012. Ďalším podujatím, ktoré pripravila prešovská pobočka koncom roka 2012, konkrétne 4. 12. 2012, bol vedecký seminár *Viacslovné*

pomenovania a kolokácie v lexikografickom spracovaní (seminár bol súčasťou riešenia grantového projektu APVV-0342-11 Slovník viacslovných pomenovaní – lexikografický, lexikologický a komparatívny výskum).

V roku 2013 SJS spolu s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra zorganizovala prezentáciu zborníka *Slovo v slovníku*, ktorá sa konala 26. februára 2013 v Malom kongresovom centre vydavateľstva Veda. 21. – 22. apríla sa znovu tu v Častej-Papierničke konala medzinárodná vedecká konferencia venovaná životnému jubileu prof. PhDr. Pavla Žiga, CSc., *Prirodzený vývin jazyka a jazykové kontakty*. Prešovská pobočka SJS zorganizovala 16. – 17. 9. tento rok medzinárodnú vedeckú konferenciu pri príležitosti životného jubilea prof. PhDr. Daniely Slančovej, CSc., *Registre jazyka a jazykovedy*.

3.3. Popri prednáškovej a organizačnej činnosti je treťou podstatnou zložkou práce SJS *edičná činnosť*. Spočíva v redakčnej príprave a vo vydávaní výstupov z usporiadaných konferencií, čo sa realizuje najmä v spolupráci s JÚLŠ SAV (o stave prípravy týchto výstupov som hovorila vyššie). Ďalej spočíva v redakčnej príprave a vydávaní informatória SJS pri JÚLŠ SAV – *Jazykovedného zápisníka* a zborníkov *VARIA* z Kolokvia mladých jazykovedcov. Vydávanie zborníkov z jednotlivých podujatí sa darí splňať v priebehu jednoročného alebo jeden a polročného obdobia. Čo sa týka vydávania *Jazykovedného zápisníka*, od ročníka 26 – 27 za obdobie rokov 2006 – 2007 sme pristúpili k jeho publikovaniu len v elektronickej podobe, a to najmä z finančných dôvodov. Finančná dotácia, ktorú sme na vydávanie pravidelného bulletinu dostávali z rozpočtu, bola natoľko nízka a náklady na relatívne malý rozsah publikácie boli zase natoľko vysoké, že sa to z ekonomického hľadiska neoplatilo – nestačila ani suma členských poplatkov. Okrem spomínaného čísla sa teda zatiaľ podarilo zostaviť aj ročník 28 – 29 za obdobie rokov 2008 – 2009, ďalšie ročníky pribudnú na našej webovej stránke už čoskoro.

Pri príležitosti 60. výročia založenia SAV vyšla malá publikácia *Vedecké spoločnosti v r. 2013*, pripravuje sa aj rozsahom väčšia, avšak len v elektronickej podobe (bude na CD), takže sme boli Radou slovenských vedeckých spoločností vyzvaní, aby sme pripravili väčší materiál o SJS. Z podkladov z r. 1999, ktoré pripravili S. Ondrejovič, L. Dvonč a M. Nábělková, som zostavila materiál, ktorý plánujeme vydať aj v tlačenej podobe ako *Spisy SJS I*.

Čo sa týka zborníka *VARIA*, zborník z XXI. kolokvia (bystrického) je po recenznom čítaní – keďže však na tomto kolokviu bol úctyhodný počet účastníkov (vyše 100), príspevky recenzovali traja recenzenti, pričom niektoré príspevky odporúčali doplniť alebo prepracovať.

Tým sa edičná práca značne predĺžila a skomplikovala. Príspevky do zborníka z *XXII. kolokvia mladých jazykovedcov* (nitrianskeho) sú u recenzentov, podľa doterajších informácií bude nitrianska pobočka zborník abstraktov aj zalamovať a tlačiť.

B. Chocholová

**Zápisnica z Valného zhromaždenia Slovenskej jazykovednej spoločnosti
pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV,
konaného 25. 10. 2013 v Častej-Papierničke**

Účastníkov na Valnom zhromaždení privítala predsedníčka SJS prom. fil. A. Ferenčíková, CSc., a následne ich vyzvala, aby schválili jednak návrhovú komisiu v zložení J. Krško, L. Kralčák, D. Slančová, jednak volebnú komisiu v zložení V. Benko, L. Rendár a L. Králik, ktorý bol zároveň vedúcim volebnej komisie.

Podpredsedníčka spoločnosti B. Chocholová prečítala *Správu o činnosti SJS za obdobie od 15. 11. 2011 do 25. 10. 2013*, hospodárka SJS D. Majchráková zasa revíziu správu za uvedené obdobie. Ďalej boli účastníci zhromaždenia informovaní o tom, že funkcie revízorky sa vzdala S. Mislovičová a funkcie tajomníčky A. Ramšáková.

V rámci diskusie predsedníčka spoločnosti vyzvala účastníkov VZ, aby predniesli svoje návrhy či pripomienky týkajúce sa činnosti spoločnosti. G. Múcsková pripomenula niekoľkoročný problém týkajúci sa prevzatia patronátu jednotlivých pobočiek SJS nad organizáciou *Kolokvia mladých jazykovedcov*. V súvislosti s organizovaním *Celoslovenského stretnutia jazykovedcov* B. Chocholová navrhla, aby sa nadviazalo na číslovanie tohto bienálneho podujatia poradovým číslom, a to vrátane predchádzajúcich stretnutí (i keď s dlhoročným prerušením). Účastníci VZ sa zhodli na tom, že prednesenie príspevku v rámci programu CSJ by malo trvať kratšie ako 30 minút, maximálne 20 minút. Účastníci stretnutia ďalej súhlasili, aby sa zborníky *VARIA* publikovali na internete s nevyhnutným ISBN (tlačená verzia sa vydávať nebude vzhľadom na vysoké finančné náklady).

M. Ološtiak informoval, že za prešovskú pobočku vydajú samostatnú publikáciu svojich príspevkov, ktoré odzneli na tohtoročnom CSJ; takisto uviedol, že pri príležitosti 70. výročia vzniku JÚĽŠ by si takáto inštitúcia zaslúžila vydanie samostatnej publikácie.

Podpredsedníčka SJS prisľúbila, že v rámci Jazykovedného zápisníka budú publikované všetky dodané referáty, ktoré odzneli na tohtoročnom CSJ.

P. Žigo navrhol, aby sa v názvoch konferencií neuvádzalo „venovaná životnému jubileu...“. D. Slančová v tejto súvislosti informovala, že už vyšli zborníky *Epištoly o jazyku a jazykovede* (zborník štúdií venovaný doc. PhDr. F. Ruščákovi, CSc., pri príležitosti životného jubilea; M. Imrichová – J. Kesselová, eds.) a *Jazyk je zázračný organizmus... Metamorfózy jazyka a jazykovedy* (zborník príspevkov venovaný prof. PhDr. I. Ripkovi, DrSc., pri príležitosti jeho životného jubilea; M. Imrichová – J. Kesselová, eds.).

Volebná komisia informovala o výsledkoch volieb. Odovzdaných bolo 36 hlasovacích lístkov, z toho dva boli neplatné. Jednotliví kandidáti získali nasledujúci počet hlasov:

- predsedníčka: Adriana Ferenčíková (33 hlasov)
- podpredsedovia: Slavomír Ondrejovič (30 hlasov), Bronislava Chocholová (31 hlasov)
- hospodárka: Daniela Majchráková (33 hlasov)
- tajomníčka: Katarína Gajdošová (31 hlasov)
- členovia výboru: Gabriela Múcsková (31 hlasov), Pavol Žigo (31 hlasov), Alexandra Jarošová (28 hlasov), Martin Ološtiak (22 hlasov)
- revízorky: Renáta Ondrejková (31 hlasov), Iveta Vančová (31 hlasov)

Uznesenia

1. Valné zhromaždenie berie na vedomie Správu o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti a Revíznú správu.

2. Valné zhromaždenie súhlasí s tým, aby sa podujatie Celoslovenské stretnutie jazykovedcov uvádzalo s poradovým číslom s tým, že sa nadviaže na posledné, ôsme, ktoré sa konalo v r. 1998.

3. Valné zhromaždenie súhlasí, aby sa zborníky *VARIA* z kolokvií publikovali na internete, na webovej stránke JÚLŠ SAV.

4. Valné zhromaždenie takisto súhlasí, aby príspevky, ktoré odzneli na tohtoročnom stretnutí jazykovedcov, publikovali v elektronickej podobe v Jazykovednom zápisníku.

A. Ramšáková, B. Chocholová

XXI. kolokvium mladých jazykovedcov

Koncom roka 2011 (30. 11. – 2. 12.) sa konalo XXI. kolokvium mladých jazykovedcov, a to v Banskej Bystrici v Šachtíčkách, ktoré organizovala Katedra slovenského jazyka a literatúry Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela a organizačný tím pod vedením Anny Gálisovej. Zúčastnilo sa na ňom 106 kolokvialistov, a to nielen zo Slovenska ale aj z Čiech, zo Slovinska či Srbska. Prednesené príspevky sa orientovali najmä na synchronný výskum s presahom do všeobecnej a korpusovej lingvistiky, viaceré sa zamerali na prekladateľskú problematiku zazneli aj interdisciplinárne príspevky s presahom do etnológie či etymológie. Už tradične sa obľube tešila štylistika, najmä výskum publicistického žánru; otázky rečovej a mediálnej komunikácie (printovej, internetovej, diskurz sociálnych sietí); nechýbala však ani slovotvorba (najmä derivatológia a neologizmy), frazeológia, gramatika, onomastika (hydronymia, ojkonymia, antroponymia, chrématonymia), historická gramatika a lexika, analýza historických textov (už tradične najmä české príspevky) či jazyková kultúra.

z podkladov pripravila K. Gajdošová

XXII. kolokvium mladých jazykovedcov

V dňoch 5. – 7. 12. 2012 sa konal XXII. ročník kolokvia mladých jazykovedcov na pôde Katedry slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Pod jej záštitou a v spolupráci so Slovenskou jazykovednou spoločnosťou pri Jazykovednom ústave L. Štúra SA, stálym garantom tohto cyklického podujatia, sa uskutočnilo medzinárodné vedecko-priateľské stretnutie, v rámci ktorého účastníci prezentovali svoje výskumné aktivity. Tematický záber prednesených príspevkov bol široký, a to z oblasti lexikografie, derivatológie, onomastiky, historickej gramatiky, kognitívnej lingvistiky, pragmalingvistiky, korpusovej lingvistiky, jazyka médií, politickej komunikácie, jazykovej ideológie, pedagogickej komunikácie, metodiky vyučovania. Pozvanie prijalo 59 doktorandov a odborných asistentov z viacerých univerzít či výskumných pracovísk na Slovensku (24), v Českej republike (32), v Poľsku (2) a v Srbsku (1).

Katarína Dudová

**Zoznam prednášok, seminárov a konferencií uskutočnených v rámci činnosti
Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v rokoch 2012 – 2013**

Bratislava

22. – 23. 2. 2012 Slovo v slovníku. Aspekty lexikálnej sémantiky – gramatika – štylistika (pragmatika) (Častá-Papiernička, konferencia venovaná jubileu A. Jarošovej)
27. 3. 2012 A. Jarošová: Koncept normy v kontexte lexikografickej kritiky
15. 5. 2012 O. Orgoňová – A. Bohunická: Štylistika... a mládežnícky diskurz
6. 6. 2012 F. Čermák: Jazyk a jeho kombinace
27. 9. 2012 Jazyková kultúra a terminológia (seminár venovaný jubileu M. Považaja)
28. 9. 2012 Jazyk a literatúra v kontaktoch (sympóziu venované jubileu M. Dudka)
8. – 10. 10. 2012 Slovník a používatelia jazyka (Smolenice; konferencia venovaná stému výročiu narodenia Š. Peciara)
18. 10. 2012 prezentácia publikácie Slovanský jazykový atlas
4. 12. 2012 P. Žigo: Analógie a anomálie v substantívnej deklinácii slovanských jazykov
12. – 14. 12. 2012 Slovo a tvar v štruktúre a komunikácii (konferencia venovaná stému výročiu narodenia E. Paulinyho)
26. 2. 2013 prezentácia zborníka Slovo v slovníku
17. 4. 2013 M. Šimková: Poznávanie jazyka: introspekcia – papierové kartotéky – elektronické databázy
22. – 23. 4. 2013 Prirodzený vývin jazyka a jazykové kontakty (Častá-Papiernička, medzinárodná vedecká konferencia venovaná životnému jubileu P. Žiga)
28. 5. 2013 F. Štícha: Tradície a pokrok v súdobom gramatikopisectví
25. 6. 2013 M. Křen: Odraz jazykových zmien v synchronných korpusech
22. 10. 2013 D. Slančová: Jazykový obraz sveta v incipientnej lexike detskej reči
23. – 25. 10. 2013 Celoslovenské stretnutie jazykovedcov a Valné zhromaždenie SJS pri JÚLEŠ SAV (Častá-Papiernička)
3. 12. 2013 K. Buzássyová: Typologický, diachronicko-synchronný a komunikačný aspekt kategórie životnosti/neživotnosti maskulín v slovenčine (so zreteľom na mená zvierat)

Banská Bystrica

7. 10. 2013 J. David: Toponymie městského prostoru – vrstvy, standardizace, oficiálnost

Nitra

2. 10. 2012 M. Pukanec: Ako napísať diplomovú prácu
10. 10. 2012 prezentácia knihy J. Vaňka Slovenčina medzi slovanským východom a juhom a beseda o jeho ceste po Iráne
16. 10. 2012 M. Macho: Ako ideológie vplývajú na jazyk (na príkladoch jazyka nemeckého nacizmu a česko-slovenského komunizmu)
27. 11. 2012 M. Duda: Ako písať texty na internete
5. – 7. 12. 2012 XXII. kolokvium mladých jazykovedcov

5. 4. 2013 M. Šimková – K. Gajdošová: Používanie Slovenského národného korpusu (metodický seminár)
18. 4. 2013 R. Hlavatá: Nové trendy v štylistickom výskume a ich aplikácia na vybraných textoch

Prešov

29. 3. 2012 M. Nábělková: Medzi minulým a budúcim... K súčasným vývinovým procesom v česko-slovenských jazykových vzťahoch
19. 4. 2012 M. Štec: Cirkevná slovančina na Slovensku
25. 4. 2012 J. Kesselová: Ako nazeráme na niečo cez niečo iné (o vzťahu sekundárnych predložiek a spojkových výrazov zreteľového vzťahu)
24. 10. 2012 E. Zvalená: Poklady malej knižnice; jubilejná prednáška
7. 11. 2012 Jazyk je zázračný mechanizmus... Metamorfózy jazyka a jazykovedy (vedecký seminár venovaný jubileu I. Ripku)
4. 12. 2012 Viacslovné pomenovania a kolokácie v lexikografickom spracovaní (vedecký seminár)
7. 12. 2012 I. Kolářová: Bezpodmětové věty v češtině typu *V sále (to) hučelo* a jejich konkurence s jinými větnými strukturami
20. 3. 2013 M. Čechová: Stylový charakter frazeologie
17. 4. 2013 D. Slančová – S. Kapalková: Reč slovensky hovoriacich detí. Základný výskum a možnosti aplikácie
17. 4. 2013 S. Zajacová: Komunikačné registre v rolových hrách detí. Výsledky sociolingvistického experimentu (prezentácia publikácie)
30. 4. 2013 K. Gajdošová – M. Šimková: Slovenský národný korpus ako zdroj dát (nielen) o slovenčine (metodický seminár)
16. – 17. 9. 2013 Registre jazyka a jazykovedy (medzinárodná vedecká konferencia venovaná životnému jubileu Daniely Slančovej)
7. 11. 2013 E. Liptáková: Čo potrebuje dieťa vedieť o materinskom jazyku? O vzťahu a štruktúre implicitných a explicitných jazykových znalostí dieťaťa a mladšieho školského veku

Ružomberok

6. 11. 2012 Š. Lipták: Zo spomienok na výskumy našich nárečí doma a v zahraničí
6. 11. 2012 J. Mlacek: Na storočnicu Vlada Uhlára
21. 11. 2012 V. M. Mokienko: Biblizmy v slovanských jazykoch
22. 11. 2012 Jana Šindelářová: Frazeologická kompetence mladé české a slovenské generace (konfrontace na materiálu biblické frazeologie)
19. 4. 2013 P. Žeňuch: Patria cyrilské pamiatky do kontextu slovenskej kultúry?
23. 4. 2013 J. Jodas: Jazykové dědictví habsburské monarchie
30. 11. 2013 D. Baláková – V. Kováčová: Biblická frazeológia v úze mladej generácie

Trnava

20. – 22. 11. 2013 XXIII. kolokvium mladých jazykovedcov (Modra-Harmónia)

Tézy prednášok

Alexandra Jarošová: Slovenské slovo v slovníku z pohľadu času a normy

I. Slovník z pohľadu času

1. Stručný prehľad vývoja slovenskej lexikografie od najstarších čias doteraz.
(Prehľad slovníkovej spisby a prehľad vedeckých podujatí venovaných lexikografii)
2. Poznámky k lexikografickej koncepcii P. Tvrdeho
3. Poznámky k lexikografickej koncepcii Š. Peciaru
4. Poznámky ku koncepcii „bratislavskej lexikografickej školy“ v dvojjazyčnej lexikografii

II. Slovo a slovník z pohľadu normy

Lexikálna norma a výkladový slovník

Lexikálna norma slovenčiny a jej neuralgické body

- 2.1. Bohemizmy v kontexte lexikografickej kritiky
- 2.2. Anglicizmy: medzi komunikačnou potrebou a módnosťou (predbežné poznámky)
- 2.3. Lexikálne varianty ako problém akceptácie a spracovania

Eleonóra Zvalená: Poklady malej knižnice jubilejná prednáška

Dejiny levočského gymnázia siahajú až do 15. storočia. Ich novodobá história sa spája s národnoobrodeneckým hnutím v 19. storočí a s ideálmi štúrovskej generácie. Budova súčasného gymnázia bola postavená v roku 1913.

Školská knižnica gymnázia je majetkom školy. Jej knižný fond tvorí profesorská a žiacka knižnica. K 31. 12. 2011 obsahoval fond žiackej knižnice 5 689 knižných jednotiek a fond profesorskej knižnice 8 478 knižných jednotiek. Evidencia fondu sa uskutočňuje katalogizáciou. V žiackej knižnici sa používa menný katalóg, v profesorskej knižnici predmetový katalóg. V súčasnosti prebieha elektronická katalogizácia žiackej knižnice.

Knižnica vlastní niekoľko vzácných exemplárov kníh z 19. storočia, napr. encyklopédiu J. S. T. Gellera *Physikalisches Wörterbuch 1 – 23* (Leipzig, 1825 – 1845, 1.

vydanie), ďalej encyklopédie J. Meyera *Neues Konversationslexikon 1 – 17* (Hildburghausen, 1861 – 1872, 2. vydanie), encyklopédie F. A. Brockhausa *Real-Encyklopädie Konversation 1 – 15* (Leipzig, 1864 – 1868, 11. vydanie) a *Konversationslexikon 1 – 16* (Leipzig 1882 – 1887, 13. vydanie), *Ottov náučný slovník 1 – 28* (Praha 1888 – 1909, 1. vydanie).

Majetkom školskej knižnice sú aj významné sovietske encyklopédie 20. storočia: *Bolšaja sovietskaja enciklopedija 1 – 51* (Moskva 1950 – 1958, 2. vydanie) a *Sovietskaja istoričeskaja enciklopedija 1 – 16* (Moskva, 1961 – 1976).

Najvzácnejším exemplárom knižnice je časť zbierky herbára levočského učiteľa, nadšeného prírodovedca a botanika Viktora Greschika (1862 – 1946). Ten počas 50 rokov svojho života zbieral, lisoval a ukladal do herbára preparáty flóry Levočského pohoria a Vysokých Tatier. Jeho obrovský herbár obsahoval okolo 25 tisíc položiek a tvorilo ho do 200 zväzkov lisovaných preparátov. Herbár obsahoval fascikle vyšších rastlín, machov, húb, lišajníkov, tráv, kvitnúcich rastlín (3 500 výliskov) a chorôb rastlín. Mnohé časti herbára sú už dnes pravdepodobne zničené. Zachované fascikle vlastní Slovenské národné múzeum v Bratislave, Spišské múzeum v Spišskej novej Vsi a Národné múzeum v Budapešti. Gymnázium J. F. Rimavského v Levoči vlastní 17 zväzkov tohto unikátneho herbára. Tvoria ho preparáty z rokov 1891 – 1940.

Fascikle herbára majú tvrdý obal, štítok s názvom, na bočnej strane sú štítky s označením oddelení/čeladi, vo vnútri zväzkov sú bližšie identifikačné údaje. Rastliny sú uložené v novinovom papieri, machy a lišajníky sú nalepené na farebných fóliách, niektoré položky lišajníkov sú uložené v účelne poskladaných obáľkach. Na identifikačných štítkoch je uvedený názov rastliny, čelad', miesto, mesiac a rok zberu.

Pri určovaní názvov rastlín používa autor botanickú binomickú nomenklatúru: latinské nomenklátúrne názvy (termíny) + ekvivalentné názvy nemeckej a maďarskej terminológie.

Približne od roku 1910 uvádza autor pri čeladi tráv aj slovenské terminologické ekvivalenty, ktoré v porovnaní so súčasným platným medzinárodným kódom botanickej nomenklatúry (uvádza ich slovenská botanická spoločnosť pri SAV) nevykazujú väčšie odlišnosti. Slovenské termíny v Greschikovom herbári spĺňajú kritériá jazykovej adekvátnosti, komunikačnej efektívnosti a pragmatickej funkčnosti.

O význame osobnosti V. Greschika v odborných kruhoch svedčí aj skutočnosť, že bolo podľa neho pomenovaných asi 6 druhov lišajníka. Z týchto termínov pretrvalo až do dnešných

dní pomenovanie variantu lišajníka, ktorý sa vyskytuje vo Vysokých Tatrách, *andreaea nivalis*, var. *greschikii*.

Na záver konštatujeme, že aj v malých knižniciach škôl s historickou a národnou tradíciou možno nájsť ojedinelé a vzácne poklady knižnej kultúry, ktoré svedčia o obrovskom ľudskom úsilí a o veľkosti ľudského ducha.

Pavol Žigo: Analógie a anomálie v substantívnej deklinácii slovanských jazykov

Jadrom prednášky bola štruktúrna komparácia východiska a súčasného stavu vybraných javov substantívnej deklinácie v slovanských jazykoch. Okrem synchronicko-diachronického opisu zmien v prirodzených formách slovanských jazykov (nárečiach) autor na argumentáciu využil porovnávacie hľadisko s ťažiskom na prehodnocovanie klasifikačných kritérií substantívnej deklinácie a formovanie nových deklinačných typov. Materiálová zložka argumentácie sa opierala o výsledky systematického terénneho výskumu v medzinárodnom slavistickom projekte *Slovanský jazykový atlas*, najmä o areálovú distribúciu sledovaných javov. Argumentačnú časť prednášky tvorili ukážky javov, ktoré dokumentovali mieru anomálií a analogických zmien vo vývinových procesoch deklinačných sústav. Výsledky zmien v základných makroareáloch slovanských jazykov sú svedectvom vzájomných vnútroareálových vplyvov, ale aj vplyvov medzi pôvodnými areálmi. Súčasný stav v jazykoch slovanského areálu je svedectvom zložitých divergentných a konvergentných tendencií vo vývine ich morfológických štruktúr. Pohľad na analógie a anomálie v substantívnej deklinácii slovanských jazykov vyústil do rozšírenia poznatkov synchronickej jazykovedy o širší historickojazykovedný porovnávací aspekt. Základnou myšlienkou prednášky bolo poukázať na stabilitu či variabilitu slovenskej substantívnej deklinácie v takej miere, aby sa poznatky mohli využiť v jazykovej praxi pri argumentácii jednotlivých kodifikačných zásad.

Marie Čechová: Stylistický charakter frazémů

Nejprve jsou vymezeny základní pojmy, s nimiž se v přednášce pracuje: frazém, styl, aktualizace frazému, jeho varianty, neologismy (viz např. Čechová in Čeština – řeč a jazyk, 2011).

Přednáška vyvrací staré, vžitě chápání frazeologie.

Dokazuje dynamiku frazeologie, její pohyb oběma směry po stylové ose: Mění se umístění frazémů na této ose (viz Čechová in Současná stylistika, 2008).

Teze o zastarávání, ústupu a zániku frazeologie platí omezeně; i frazémy, třebaže to zní paradoxně (viz jeden z jejich základních rysů, tj. ustálenost), nejen zastarávají, ale mnohé ožívají, obměňují se, podléhají aktualizacím, vznikají jejich varianty i neologismy (viz Čechová, Dynamika frazeologie, Naše řeč 1986, s. 178 – 186).

Sledují se příčiny zanikání frazémů, motivy vedoucí k jejich variantnosti i prostředky vedoucí k jejich změně i ke vzniku nových frazémů.

Posuzuje se vztah mezi invariantem a jeho variantami, resp. i s neologismy z hlediska stylového, expresivního a frekvenčního.

Uvádějí se důkazy o tom, že existence variant umožňuje jejich stylové rozlišení, ale zároveň že pouhá jejich existence nevede automaticky k odlišnostem v jejich stylovém rázu a v expresivitě.

Představují se frazémy kolokviální, ale i frazémy knižní, mezi něž patří nejen kulturní (např. biblické), jež leckdy mění svůj ráz a zhovorovují, ale i tradiční lidové, jež naopak leckdy zastarávají, ztrácejí na frekvenci až z řeči mohou mizet (nikoli z jazyka).

Dokládá se, jak různé druhy frazémů fungují v různých komunikačních / stylových sférách, od běžně dorozumivací až po vědeckou.

Materiál byl čerpán z knihy M. Čechové Řeč o řeči, 2012, kap. I.B, s. 105 – 167.

František Štícha: Tradice a pokrok v soudobém gramatikopisectví

Úvodem

Nakladatelství Academia letos v září vydá novou gramatiku češtiny s názvem *Akademická gramatika spisovné češtiny*, jejímž jsem editorem a spoluautorem. Byl jsem pozván, abych o této gramatice něco řekl. Chci tedy pronést několik úvah o tradicích a pokroku v soudobém gramatikopisectví. Nejprve poukážu na několik obecných východisek úvah o možných způsobech gramatikopisectví: jde mi přitom o to, co je a co není zřejmé:

1. **Je zřejmé**, že kniha, jíž říkáme **gramatika**, má být kompendiem lingvistických poznatků o gramatice daného jazyka dané doby.
2. **Méně zřejmý je účel** psaní gramatik. Zdá se, že psaní gramatik mělo dosud vždy jeden ze dvou obecných účelů:

(a) poučit vzdělanou veřejnost, tj. poskytnout jí **návod na užívání jazyka**;

- poučit kolegiální obec, tj. načrtnout jistou **teorii gramatiky**

Citát z PMČ: Mluvnice je určena těm, kdo chtějí nebo jsou nuceni vyjadřovat se kultivovaně.

Účelem psaní gramatik by ale nyní mělo být **ještě** nebo možná **především** něco jiného: Odhalovat tajemství jazyka, zejména vztah jeho řádu a jeho chaosu, jak je skryt v hlubinách našeho vědomí a v ve velkých kvantech textů.

3. **Velmi málo zřejmé** bylo po celé 20. století **to**, o jaké všechny poznatky jde či mělo by jít a jak tyto poznatky získávat.

4. Po celé 20. století pak zůstávala **zcela nezřejmá**, respektive zůstávala **nepoložena otázka**, kolik toho o gramatice jazyka dané doby víme a kolik toho o ní nevíme. S tím úzce souvisí otázka, CO všechno o tomto mentálně sociálním jevu v dané době víme. Za časů F. Trávnička a B. Havránka a ještě o něco později se zřejmě zdálo, že o gramatice svého jazyka své doby víme vše podstatné.

K tomu několik citátů:

F. Trávniček: *V této knize zachycuji celou soustavu mluvnických výrazových prostředků novodobé spisovné češtiny [...]*

Česká mluvnice: *Tato „Česká mluvnice“ podává popis a rozbor mluvnické stavby současného spisovného jazyka českého [...] se zaměřením praktickým, ale na podkladě vědeckého poznání tohoto stavu. (s. 10)*

Mluvnice češtiny: *V oddílu tvoření slov jsou popsány všechny slootovorné postupy a struktury současné češtiny [...]*

N. Savickij (80. léta 20. století): *V lingvistice jsme na tom stejně jako ve fyzice: Co bylo možno poznat snadno a rychle, už jsme poznali. Toto konstatování je však velmi naivní. Nelze srovnávat tři století práce armády fyziků vybavených matematikou a technikou a provádějících nesčetné množství pokusů a experimentů s prací hrstky empiricky orientovaných lingvistů, prací převážně chaotickou, nedůslednou a plnou nezodpovědných zobecňujících úsudků, velmi často mylných.*

Co patří k tradici

5. Psaní gramatik

6. jejich členění na morfologii a syntax
7. základní pojmosloví (morfém, slovo, věta, souvětí; druhy vět v rámci souvětí; větné vzorce; rozlišování různých druhů sufixů; základní poznatky o slovtvorné produktivitě, aktuální členění věty a základní poznatky o něm atd.;
8. rozlišování centra a periférie jazykového systému;
9. rozlišování jevů gramatických a negramatických;
10. rozlišování různých stylových hodnot i v rovině gramatických struktur

Co je pokrok

11. soustavná práce s obrovským jazykovým materiálem reprezentujícím v relativní úplnosti parole a s ním i langue dané doby;
12. známost zdroje veškerých faktických poznatků; tento zdroj je jednotný a přístupný výzkumu celé lingvistické obce;
13. objektivita definovaných pravidel a jejich verifikovatelnost;
14. objektivita detekce omylů a jejich zdrojů; objektivní dokazatelnost omylů zjištěním nových fakt, resp. nové sumy fakt;
15. objevování a identifikace řádu a chaosu v jednotlivých oblastech gramatiky díky vyhodnocování velkých kvant jazykových dat;
16. rozlišování toho, co víme, od toho, co nevíme.

DVA CITÁTY O ÚČELU GRAMATIK z *Akademické gramatiky spisovné češtiny*

„Snahou *Akademické gramatiky spisovné češtiny* je poskytnout české kulturní veřejnosti [...] uspořádanou soustavu **základních informací** o jevech a přirozených pravidlech gramatiky současné, především psané, češtiny.“

„Zjišťovat a registrovat pravidla gramatiky přirozeného jazyka [...] je třeba pokládat za smysluplnou lidskou činnost, **bez ohledu na** její možný **smysl praktický**. Studovat podmínky řádu a chaosu v jazyce a jazykových komunikátech nemůže být lidské společnosti, která si podmínky své materiální existence již vyřešila, méně užitečné, než studovat projevy řádu a chaosu v neživé přírodě a v biochemických procesech živých organismů.“

Gramatikopisectví včera, dnes a zítra

Včera:

Účel:

Nedefinovaný
Spíše preskriptivní a kultivační než obecně informativní

Původ ilustrativního materiálu:

Nedefinovaný

Zdroje poznání:

introspekce + dosavadní poznatky
reflexe úzu individuálním způsobem a v závislosti na osobnosti a píli jednotlivce

Pravidla:

vyvozována z nahodilého výběru malého až nepatrného množství dat.

Dnes:**Účel:**

kultivační a návodový
obecně informativní

Původ ilustrativního materiálu:

definovaný

Zdroje poznání:

dosavadní poznatky
vlastní výzkum: reflexe úzu jednotným způsobem na bázi korpusu v závislosti na jeho objemu a kvalitě a na objemu a kvalitě získaných dat

Pravidla:

vyvozována z ověřitelných dat.

Zítřa:**Účel:**

obecně informativní
→ kultivační a návodový

Zdroje poznání:

spolehlivé popisy v monografiích a vybraných studiích vždy posledních několika let.

Daniela Slančová: Jazykový obraz sveta v incipientnej lexike detskej reči

Jazykový obraz sveta je teoretický koncept, ktorý preberáme z poľskej kognitívnej lingvistiky v podobe, v akej bol rozpracovaný českým lingvistickým tímom (Vaňková a kol., 2005, Vaňková, 2007). Ide o koncept, ktorý vychádza z predstavy prirodzeného sveta a prirodzeného jazyka. Pre vývin detskej reči je koncept prirodzeného jazyka dôležitý v tom

zmysle, že sa predpokladá, že jeho kognitívno-lingvistický základ sa utvára v detstve. Základná výskumná otázka, ktorú si prednáška kladie, znie: Aký je jazykový obraz sveta v začiatkoch vývinu reči slovensky hovoriacich detí, osobitne dievčat a osobitne chlapcov?

Metóda je založená na analýze jazykového materiálu získaného z lexikálnej časti Testu komunikačného správania (TEKOS I: Slová a gestá), určeného pre deti vo veku 8 – 16 mesiacov, ktorý je prvou časťou skríningového nástroja na zisťovanie detí s ohrozeným rečovým vývinom. Druhá časť TEKOS II: Slová a vety je určená pre deti vo veku 17 – 30 mesiacov. Základnou ideou tohto nástroja je získavať informácie o komunikácii dieťaťa priamo od rodičov alebo iných dieťaťu blízkych osôb. Slovenská verzia je štandardizovaná na vzorke 1 715 detí hovoriacich po slovensky (Kapalková a kol., 2010). Slovná zásoba (časť Prvé slová) je v TEKOS I rozdelená do 16 tematických okruhov: zvuky zvierat a z okolia, zvieratá (reálne i hračky), dopravné prostriedky (reálne i hračky), hračky, jedlá a nápoje, oblečenie, časti tela, nábytok, malé predmety, miesta a veci vonku, ľudia, iné slová, činnosti a stavy, vlastnosti, iné pomenovania osôb a vecí, miesto. V teste je v každom tematickom okruhu ponúknutý istý počet slov a rodič sa rozhoduje, či jeho dieťa dané slovo „rozumie a hovorí“, „rozumie“ alebo „nerozumie“, pričom má možnosť len jedného výberu. Slovná zásoba sa v teste komunikačného správania sleduje na báze tzv. konceptuálnych slov.

Osvojovanie incipientnej slovnej zásoby sme sledovali na vzorke 653 detí (323 dievčat a 330 chlapcov) a 304 slov analyzovaných podľa slovných druhov, a to kvantitatívnu aj kvalitatívnu metódou. Do úvahy sme brali zistenia o priemerných percentuálnych hodnotách produktívnej slovnej zásoby (ak dieťa „rozumie a hovorí“), receptívnej slovnej zásoby (ak dieťa „rozumie“), aj tie, ktoré vychádzali z označenia „nerozumie“, lebo tieto údaje signalizovali, že daná lexika je zatiaľ mimo jazykového sveta skúmaných detí.

Výsledky ukázali, že jazykový obraz sveta slovensky hovoriacich detí je kognitívne univerzálny a zodpovedajúci charakteristikám prirodzeného sveta v tom zmysle, že najfrekvencovanejšie slová počiatkovej lexiky sa tematicky zoskupujú do nasledujúcich skupín: pomenovania osôb z prostredia rodiny, kultúrne podmienené pomenovania zvierat, antropoidné hračky (antropocentrizmus), pomenovania sústredujúce sa genericky na jedlo (telesnosť), sociálne motivované pomenovania rutín (sociálnosť) a pomenovania odrážajúce pohyb a zvuk (zmyslové vnímanie). Jazykový obraz sveta slovensky hovoriacich detí je univerzálny aj v tom zmysle, že sa v tomto veku neukázali výraznejšie kvalitatívne ani kvantitatívne rozdiely medzi dievčatami a chlapcami.

Literatúra:

KAPALKOVÁ, Svetlana – SLANČOVÁ, Daniela – BÓNOVÁ, Iveta – KESSELOVÁ, Jana – MIKULAJOVÁ, Marína: Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku (s testami a normami). Bratislava: Slovenská asociácia logopédov 2010. 110 s.

VAŇKOVÁ, Irena – NEBESKÁ, Iva – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie – ŠLÉDROVÁ, Jasňa: Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky. Praha: Univerzita Karlova – Karolinum 2005. 343 s.

VAŇKOVÁ, Irena: Nádoba plná řeči. Člověk, řeč a přirozený svět. Praha: Univerzita Karlova – Karolinum 2007. 312 s.

Klára Buzássyová: Typologický, diachronicko-synchronný a komunikačný aspekt kategórie životnosti/neživotnosti maskulín v slovenčine (s osobitným zreteľom na zvieracie mená) (podklady čerpané z prezentácie)

- Poukázať na štylistický, resp. komunikačný aspekt a dosah kategórie životnosti/neživotnosti maskulín
- Objasniť fungovanie kategórie životnosti – neživotnosti v spolupôsobení s kategóriou osobnosti – neosobnosti

I. Typologický aspekt

- východisko: Luis Hjelmslev: Animé et inanimé, personel – nonpersonel. In: Travaux de l'Institut de linguistique linguistique. Vol. 1 Paris. 1956. (Podľa rus. prekladu O kategorijach ličnosti – neličnosti i oduševlennosti – neoduševlennosti. In: Principy tipologičeskogo analiza jazykov različnogo stroja. Red. V. A. Uspenskij, 1972, s. 114 – 152.)

L. Hjelmslev

- Analýza gramatického rodu v slovanských jazykoch, ktoré najväčšmi rozvinuli kategóriu gramatického rodu, osobitne protiklad *životnosť – neživotnosť*, *personálnosť (osobovosť, personifikovanosť) – nepersonálnosť (neosobovosť)*.

1. téza:

a) Niektoré slovanské jazyky vybočujú v tom, ako v nich funguje kategória životnosti/neživotnosti, z geografického rámca „svojej“ zemepisnej skupiny – odklon slovenčiny od češtiny, približovanie sa k poľštine (spoločné črty slovenčiny a poľštiny v morfológickom systéme Sokolová, 2007.)

- Odlišovanie kategórie životnosti a personickosti nie je v češtine, v ktorej sa zvieracie pomenovania skloňujú ako osobné (*špačci, tchoři*), v poľštine je situácia ako v slovenčine a pre pomenovania zvierat sa vyčleňujú takisto samostatné deklinačné vzory (*pies, kotek, osiol, golab, paw*).

K opozícii životnosti/neživotnosti sa v ukrajinčine, bieloruštine, poľštine a slovenčine pripája *osobnosť* a *neosobnosť* – gramatické vyjadrenie sa však podstatne odlišuje.

Zákon participácie (participatívnosti) v slovanských jazykoch sa pri analyzovanej kategórii prejavuje ako boj konzervatívnej tendencie a tendencie k motivácii – tendencia k optimálnej manifestácii.

Používateľ teda volí skloňovanie zvieracích mien podľa skloňovania životných s cieľom výraznejšie odlíšiť podmet od predmetu, napr.:

Zajace precvičovali tigrov (športový klub I. FC Košice, titulok v športových novinách).

Participácia – pri „personifikácii“ sa v rámci zvierat vyčleňuje časť, ktorá zjednocuje ľudí a zvieratá, napr. dravce – živ., oproti nižším živočíchom – neživ.

b) Vnútri východoslovanských jazykov sa ukrajinský a bieloruský jazyk oddeľuje od ruského jazyka.

c) Lužické jazyky sa odlišujú od geograficky najbližšej češtiny.

2. téza

Jazykové štruktúry treba interpretovať v rámci sociálnej antropológie – etnokultúrny a kognitivistický prístup.

3. téza

Akékoľvek sémantické určenie obsahu je vždy konštrukt.

- Neexistujú sémantické fakty, ktoré získavame priamym pozorovaním, ktoré by sa dali jednoznačne určovať sociálnymi alebo psychologickými podmienkami.

Pripísanie subjektívneho hodnotenia sémantickým faktorom však neznamena, že nemáme hľadať rozdielne stupne manifestácie, kde je najväčší súlad medzi formou a substanciou (zhruba významom), a končiť protikladným prípadom minimálnej manifestácie, kde je forma a substancia v nesúlade.

4. téza

Opozícia medzi členmi istej kategórie sa nepodriaduje zákonu vylúčenia tretieho, ale zákonu participácie. Tretia možnosť sa nevyklučuje, ale začleňuje sa do opozície ako variant.

5. téza

Slovanské jazyky – vnútri mužského rodu alebo v množnom čísle sa obnovilo, znovu zaviedlo rozlišovanie kategórie *životnosť – neživotnosť, osobnosť – neosobnosť, personifikácia a depersonifikácia* (okrem bulharčiny a macedónčiny).

II. Systémovo-štruktúrny aspekt

- E. Pauliny – J. Ružička – J. Štolc: Slovenská gramatika (1953, 1968)
- Morfológia slovenského jazyka (MSJ 1966)
- F. Miko: Rod, číslo, pád (1962, 1974)
- J. Horecký (1966)
- L. Dvonč: Dynamika slovenskej morfológie (1984)
- Morfológia (J. Oravec – E. Bajzíkova – J. Furdík, 1984)
- K. Lifanov (1992)
- J. Kačala (1997, 1999)
- M. Sokolová: Nový deklinačný systém slovenských substantív (2007)

III. Diachronicko-synchronný aspekt

- Ľ. Štúr: Náuka reči slovenskej (1846)
- Morfológia slovenského jazyka (1966)
- L. Dvonč (1984)
- E. Pauliny (1981; 1990)
- J. Dolník (2000)
- M. Sokolová: Nový deklinačný systém slovenských substantív (2007)
- Ľ. Štúr: Náuka reči slovenskej (2006)
 - pri opise kategórie životnosti maskulín uplatnil aj kategóriu osobnosti/neosobnosti
 - Ľ. Ďurovič (Komentáre): Ľ. Štúr nasleduje Bernoláka tým, že má spolu všetky inanimata rovnako ako animata spolu a až vnútri nich rozlišuje vzory pre tvrdé a mäkké vzory („obrazy“).
 - označenia zvierat majú v pl. neosobné skloňovanie
 - v A pl. *medvede, sršne, jelene, ptáky...*, ale „niektorým menám sa od reči pripúšťajú aj životné koncovky“, napr. v N pl. môžu mať i *hadi, ptáki, chrobáki, sršni, ostrovidi, voli* atď., „z neosobných sa takrečeno na stupeň osobných povyšujú“ a dostávajú koncovku, ktorá im nie je vlastná.
 - Závažný vplyv nárečí na systém a fungovanie kategórie *životnosti/neživotnosti* v slovenčine

- MSJ (1966): „V niektorých nárečiach majú všetky zvieracie mená mužského rodu životné skloňovanie v jednotnom i množnom čísle. Odtiaľ prenikajú životné tvary v pluráli aj do spisovných prejavov niektorých používateľov (najmä v hovorovom jazyku, napr. *videl dvoch medved'ov, zastrelili viacerých jeleňov*.“
- Súvislosť a spätosť kategórie *životnosti* a *osobnosti/neosobnosti* so štylisticky (komunikačne) ovplyvňovaným fungovaním týchto kategórií v slovenčine – lepšie možno objasňovať príčiny kolísania tvarov skloňovania.
- Dvojtvary alebo varianty tu pôsobia skutočne dlho a dlhší čas sa prejavujú aj isté tendencie.
- M. Sokolová: Nový deklinačný systém (2007)
 - vychádza z KSSJ (3. vyd. 1997; 4. vyd. 2003)
 - zvieracie substantíva v neprenesenom význame sa skloňujú v sg. ako životné, v pl. ako neživotné: *motýle, kohúty, pstruhy, zajace, leopardy*, okrem substantív s paralelnou deklináciou (*pes, vlk, vták*).
- Upozorňuje však, že takéto skloňovanie nie je vo východoslovenskej a západoslovenskej variete, pretože vo väčšine slovenských nárečí sa pomenovania zvierat skloňujú v obidvoch číslach ako životné (odkazuje aj na E. Paulinyho, 1990).
- Keďže v hovorenej reči dochádza často ku kolísaniu – *videl tam dvoch medved'ov, zastrelili dvoch diviakov, v bloku máme netopierov, choval doma zajacov, dravcov, slimáci sú výborným vývozným artiklom* – vytvorila autorka osobitnú deklinačnú triedu (IV. trieda pri životných maskulínach).
- Autorka rozlišuje *paralelnú deklináciu, kombinovanú deklináciu* aj *hybridnú deklináciu*
- Paralelná deklinácia – napr. pri gramatických homonymách na základe personifikácie *slony – sloni*; a častejšej depersonifikácie *tenori – tenory, škodcovia – škodce*
- Kríženie tvarov (hybridná paradigma) pri deminutívnych substantívach *vtáčik, zajačik* – častejšie skloňovanie podľa vzoru *syn (zajačikovia)*
- „V zásade niet argumentov na kodifikáciu tvarov *pejky, zajky, capky*, keďže pri deminutívnosti sa posilňuje personifikácia, sú tieto tvary len umelým konštruktom.“

IV. Komunikačný aspekt

- Morfológia slovenského jazyka (1966)
- J. Sabol (1967)
- F. Miko (1962, 1974)
- L. Dvonč (1984)
- Podľa J. Sabola (1967) pri dvojtvaroch *psi/psy, vlci/vlky, vtáci/vtáky* výber tvaru ovplyvňuje štylistický činiteľ: v hovorovom a umeleckom štýle prevládajú tvary podľa životného skloňovania, v publicistickom a odbornom štýle tvary podľa neživotného skloňovania.

- F. Miko (1974) zdôraznil významovú zmenu ako rozhodujúcu príčinu kolísania tvarov kategórie životnosti.
- Je zreteľný rozdiel medzi štylistickým využívaním tvarov kategórie životnosti a dubletami, ktoré nemajú vykryštalizovanú štylistickú funkciu (pocitujú sa ako chyba proti norme).
- Kolísanie a dubletnosť tvarov, ktoré pribúdajú v dôsledku zneživotňovania, depersonifikácie aj v dôsledku zoživotňovania (netreba pokladať podľa F. Miko za nedostatok normy).
- Sú nevyhnutným medzistupňom vývinu (*činitelia/činitele*), v iných prípadoch zjemnením výrazových prostriedkov jazyka.
- *králici* (nepoužívaná zdobnenina od slova kráľ) – *králiky* (zajace), *jazdci* – *jazdce* (strojové súčiastky), *parazity* (cudzopasníky) – *paraziti* (príživníci), *Holand'ania* – *holand'any* (holuby), *tenory* (hlasy) a *tenori* (speváci)
- „Zápas“ obidvoch spomenutých tendencií, životného významu prípony *-tel'* a neživotného významu príslušných slov (matematických pojmov *činitel'*, *násobitel'*, *delitel'*) bude pokračovať, budúcnosť tu má neživotné skloňovanie.
- *Dynamika slovenskej morfológie* (Dvonč, 1984) – pri zvieracích menách treba vychádzať nielen z platnej kodifikácie (skloňovanie v pl. podľa neživotných vzorov).
- V hovorovom štýle sa totiž stretáme s používaním tvaru akuzatívu A pl. zhodným s G pl. (*kohút-ov*, *zajac-ov*) – niekedy sa pokladajú za súčasť normy spisovného jazyka, inokedy za dialektizmy alebo za zjavné chyby.
- Hodnotíme ich ako tvary hovorového štýlu, teda ako tvary patriace do normy tohto jazyka.
- J. Kačala (1997, 1999) rozširuje oproti F. Mikovi dvojice gramatických homoným lexikálne polysémických dvojíc schematicky vyjadrujúcich protichodné významy človek – stroj, človek – zviera..., teda na zneživotňujúcu tendenciu, ako aj príklady na protichodnú tendenciu zoživotňovania vec – človek (*tenory* – *tenori*).
- Sociolingvistický výskum (tematické číslo Slovenská reč, 1991, roč. 56, č. 5 – 6; Bosák, 1991; Buzássyová, 1991a)
- Štylistická diferenciacia podľa komunikačných sfér (Buzássyová, 1991b)
- Prikláňam sa k názoru M. Čechovej, že *bezpríznačnosť* a *príznačnosť* použitých výrazových prostriedkov môžeme zisťovať na všetkých jazykových rovinách a aj vo všetkých komunikačných sférach.
- Odborná komunikačná sféra – encyklopédie, vedecké texty, popularizačné texty
 - Používanie zvieracích mien v neživotnom skloňovaní je všeobecne bezpríznačové: *zástupce hmyzu cikáda viničná* (Pyramída, DSZ 1989); *škodcovia* – *škodce* – *škodiace živočíchy* (KSSJ).
- Táto tendencia sa dnes uplatňuje aj v popularizačne zameraných (písaných) textoch publikovaných v novinách:
 - *Varany a leguány možno úspešne chovať aj v zajatí.* (Korzár 2000).

- V prírodopisných seriáloch, v elektronických médiách prevláda v pl. neživotné skloňovanie, ale vyskytujú sa aj prípady použitia životných tvarov.
 - *Keď zacítia niečo ľudské, vyšlú signál pre ostatné bobry.* (STV 3. 4. 2001)
 - *Medvede biele sú veľmi dobrí cestovatelia.* (STV americký seriál 4. 3. 2004)
 - *Turisti pozorovali ľadových medvedov.* (STV 4. 11. 2004).
- Fejtóny – striedavo neživotné aj životné skloňovanie.
 - *Dom kultúry Ružinov organizuje v soboru už 4. ročník súťaže psích krížencov pod názvom Ružinovský orech...*
 - *Psíkovia si zmerajú sily v kategóriách krása, zaujímavosť, poslušnosť.*
 - *Orieškovia aj nepapieraci si zmerajú svoje disproporcie.*
 - *Prím hrali „čistokrvní“ bastardíci a čím gulášovejší, tým lepšie.*
 - *Šancu majú všetci gulášikovia, bastardíci, pouličné zmesi.*
 - *Máte doma nejaké zvieratko? Máte psíkov?*
 - *Morskí ježkovia sa dožijú vysokého veku, nie sú na nich vidieť nijaké stopy násilia.* (Markíza 2003; Spravodajstvo)
 - *Ja kanárikov chovať neviem.* (Sme 1997)
- Vysoká frekvencia používania deminutívnych podôb *psík, koník* na naznačenie dôverného citového vzťahu k zvieratám, osobitne doma chovaným alebo k zvieratám, s ktorými ľudia prichádzajú do styku v rámci svojej záujmovej činnosti.
 - *Maličké psíky nemajú ešte dva mesiace.*
 - *Zvládnuť dvoch psíkov, to sú starosti prezidenta Buscha.* (Sme 2005)
 - *Povedzte mi nejakú príhodu s tými koníkmi.* (TV Joj Inkognito 2005)
- J. Dolník: Vývin morfológie súčasnej spisovnej slovenčiny
- Prehľad zverejnených poznatkov (2000)
- Nový čiastkový význam v rámci kooperácie morfológie a lexiky (M. Ološtiak, 2004)
- Kategória životnosti z aspektu školskej výchovy na základných a stredných školách (Balážiková 1999)

V. Lexikografická reflexia opisu gramatickej kategórie životnosti

- KSSJ 3. vyd. 1997; 4. vyd. 2003
- SSSJ A – G (2006); SSSJ H – L (2011)

Príspevky prednesené na Celoslovenskom stretnutí jazykovedcov

(23. – 25. október 2013, Častá-Papiernička)

Príspevky A. Jarošovej, M. Šimkovej, S. Mislovičovej, S. Ondrejoviča a I. Valentovej a Ľ. Králiku boli publikované v roku 2013 v 6. čísle Slovenskej reči.

Pavol Žigo: Dejiny jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV

Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Bratislava

Dnešný Jazykovedný ústav Ľ. Štúra je pracoviskom SAV. Napriek tomu, že vznik SAV sa oficiálne deklaruje rokom 1953, jej predchodkyňa – Slovenská akadémia vied a umení oficiálne vznikla prijatím zákona č. 136 z 2. 7. 1942 a jeho účinnosťou, ktorú nadobudol vyhlásením 21. júla toho istého roku. Príčiny, pre ktoré došlo k realizácii myšlienok o potrebe vrcholnej vedeckej inštitúcie, majú korene v 30. rokoch minulého storočia a väzbu na Učenú spoločnosť Šafárikovu, ktorá vznikla v roku 1926 z iniciatívy profesorského zboru Univerzity Komenského. Táto iniciatíva predstaviteľov akademickej pôdy vychádzala z potreby inštitucionalizovať vedecký výskum a jeho koordináciu. Historické okolnosti vzniku SAV podrobne opísal Adam Hudek¹, preto sa našimi myšlienkami sústreďíme najmä na miesta, ktoré sú relevantné v rámci dejín dnešného Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV a v Hudekovom texte sa nespomínajú.

Návrh na zriadenie akademických vedeckých ústavov bol formálne schválený až v decembri roku 1943. Skutočnosť, že sa tak stalo až rok a pol po prijatí zákona o SAVU, už samo o sebe poukazuje na závažné problémy pri presadzovaní jeho ustanovení do praxe. Dnešný Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied vznikol r. 1943 ako Jazykovedný ústav Slovenskej akadémie vied a umení a nahradil pôvodný, ešte v r. 1942 plánovaný samostatný štátny Ústav slovenského jazyka. V roku 1952 bol Jazykovedný ústav Slovenskej akadémie vied a umení premenovaný na Ústav slovenského jazyka a v roku 1953 sa stal súčasťou novozaloženej Slovenskej akadémie vied ako najvyššej slovenskej vedeckej ustanovizne. Od 1. 1. 1967 má názov Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied.

Ústav sa podľa pôvodného zámeru mal členiť na tri oddelenia: oddelenie pre spisovný

¹ Hudek, Adam: Vznik a vývoj Slovenskej akadémie vied a umení v rokoch 1942 – 1945. In: Forum Historiae 1/2011. Inštitucionálne predpoklady vývoja vedy na Slovensku po roku 1918, s. 37 – 55.

jazyk, dialektologické oddelenie a oddelenie pre fonetiku. V oddelení pre spisovný jazyk sa práca mala zamerať na zostavenie veľkej gramatiky slovenského jazyka, na normovanie spisovného úzu, na vydanie veľkých a príručných slovníkov spisovného jazyka a na zostavenie odborných a vedeckých terminológií. Okrem toho toto oddelenie malo vypracovať veľké a úplné slovensko-inoslovanské slovníky pre praktickú i odbornú potrebu. Dialektologické oddelenie sa malo zaoberať sústavným výskumom slovenských nárečí na najširšej základni a malo tento výskum organizovať. Osobitná pozornosť sa mala venovať aj jazykovým stykom slovensko-českým, slovensko-ukrajinským, slovensko-poľským, slovensko-chorvátskym a aj slovensko-maďarským a slovensko-nemeckým. Vo fonetickom oddelení sa mala venovať pozornosť výskumu nárečovej aj spisovnej výslovnosti, výskumu spisovnej ortoepie atď. Toto základné rozdelenie sa však niekoľko rokov nepodarilo sfunkčniť pre nedostatok odborných pracovníkov, ktorí by boli naplnili tento organizačný rámec skutočnou organizačnou aj odbornou prácou. Od začiatku existencie ústavu sa pozornosť venovala predovšetkým vypracovaniu veľkého slovníka slovenského jazyka (na ďalšom podobnom slovníku sa vtedy pracovalo v Matici slovenskej).

Po skončení druhej svetovej vojny a obnovení Československej republiky sa už koncom roku 1945 vtedajší učitelia Filozofickej fakulty UK rozhodli spojiť do špecializovanej vedeckej spoločnosti, priamo nadväzujúcej na Pražský lingvistický krúžok, hoci jeho členom bol len Eugen Pauliny (v roku 1997 sa jeho čestným členom stal aj Ján Horecký). Vznikol tak *Bratislavský lingvistický krúžok* (1945 – 1950). Zakladajúce valné zhromaždenie BLK bolo 12. decembra 1945, predsedom sa stal Eugen Pauliny. Členmi krúžku boli jazykovedci orientovaní štrukturalisticky, vyškolení predovšetkým v Bratislave. Zo staršej generácie to okrem spomínaného Eugena Paulinyho boli Alexander Vasilievič Isačenko, Jozef Ružička, Štefan Peciar, Ladislav A. Arany, resp. aj Jozef Štolc, z mladšej generácie do krúžku patrili Vincent Blanár a Ján Horecký. Z nejazykovedcov patrili k zakladajúcim členom Mikuláš Bakoš, neskôr pristúpili Nora Beniaková, Viktor Kochol, Stanislav Šmatlák a Zoltán Rampák. Do kategórie korešpondujúcich členov patrili jednak slovenskí vedeckí pracovníci nežijúci v Bratislave: Emanuel Dolinka, Eugen Jóna, Andrej Melicherčík, Ľudovít Novák, ale aj vedeckí pracovníci z Čiech a zo zahraničia Karel Horálek, Jan Mukařovský, Vladimír Skalička, resp. Louis Hjelmslev.

Hlavnou činnosťou krúžku boli pravidelné prednášky a diskusie členov, každý člen referoval predovšetkým o výsledkoch svojej práce, ale aj o výsledkoch svojich teoretických

úvah. Týkali sa najmä slovakistiky, čiastočne rusistiky, ale aj germanistiky, klasickej filológie a hungaristiky, prirodzene, aj literárnej vedy a etnografie. Osobitnú pozornosť venovalo vedenie krúžku *publikačnej činnosti*. Starostlivosťou BLK a pod redakciou E. Paulinyho začal už roku 1947 vychádzať časopis *Slovo a tvar* (paralela názvu českého časopisu *Slovo a slovesnost*), charakterizovaný v podtitule ako revue pre jazykovedu, štylistiku a slovesnosť. Časopis vychádzal štyrikrát ročne, vyšli kompletne štyri ročníky. V časopise sa publikovali štúdie od mladších i starších členov krúžku, niekedy aj od nečlenov; často to boli texty prednesené na zasadnutí krúžku. Pravidelne sa uverejňovali aj tézy prednášok. V ročníkoch III. a IV. vychádzala pod vedením Jána Horeckého tiež príloha *Technický jazyk* so zameraním na teoretické i praktické problémy odbornej terminológie. Pamiatke profesora Jozefa Miloslava Kořínka bol venovaný zborník *Recueil linguistique de Bratislava* (1948), ktorý pod vedením A. V. Isačenka sústreďoval práce domácich i zahraničných jazykovedcov v cudzích jazykoch a so slovenským resumé. Otvoril tak celú sériu, v ktorej zase starostlivosťou *Združenia slovenských jazykovedcov*, resp. *Slovenskej jazykovednej spoločnosti*, vyšlo deväť zväzkov.

Riaditeľmi ústavu boli PhDr. Jozef Orlovský (1. 4. 1943 – 31. 12. 1945), PhDr. Štefan Peciar, CSc., (1. 11. 1945 – 31. 12. 1945, 1. 1. 1950 – 31. 10. 1965), prof. PhDr. Jozef Štolc, DrSc., (1. 1. 1946 – 31. 12. 1949), prof. PhDr. Jozef Ružička, DrSc., člen korešpondent SAV (1. 11. 1965 – 31. 1. 1981), prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc., (1. 2. 1981 – 1991), prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc., (1991 – 1995), prof. PhDr. Ivor Ripka, DrSc., (1995 – 1999), prof. PhDr. Slavomír Ondrejovič, DrSc., (1999 – 2010), prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc. (od 2010).

V počiatkovom období činnosti ústavu sa pevnejšie sformovalo oddelenie pre spisovný jazyk (nazývané aj oddelenie gramatiky a štylistiky a oddelenie spisovného jazyka). Vedúcimi oddelenia boli postupne Štefan Peciar, Jozef Ružička, Gejza Horák a Ján Horecký. Z tohto oddelenia sa v r. 1951 vyčlenilo slovníkové oddelenie (nazývané istý čas aj oddelenie lexikológie a lexikografie), ktoré viedol najprv Štefan Peciar a po ňom Eugen Jóna. V slovníkovom oddelení boli dve pracovné skupiny: 1. pracovná skupina pre normatívny slovník spisovnej slovenčiny, 2. pracovná skupina pre vypracovanie veľkého rusko-slovenského a slovensko-ruského slovníka. V r. 1958 sa aj terminologické oddelenie stalo súčasťou tohto slovníkového oddelenia ako terminologická skupina. Pracovná skupina pre vypracovanie veľkého rusko-slovenského a slovensko-ruského slovníka bola už v roku 1953 včlenená do Československo-sovietskeho inštitútu SAV, zmeneného neskôr na Ústav svetovej

literatúry a jazykov SAV. V r. 1973 boli jazykovední pracovníci tohto ústavu znovu včlenení do Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV ako oddelenie slovanských jazykov (vedúcou oddelenia bola Ella Sekaninová). V r. 1950 – 1958 existovalo terminologické oddelenie (vedúci Ján Horecký), ktoré sa potom stalo terminologickou skupinou slovníkového oddelenia.

Od začiatku ústavu existuje aj dialektologické oddelenie, ktoré postupne viedli Jozef Orlovský, Jozef Štolc, Gejza Horák, znovu Jozef Štolc, Ferdinand Buffa, Ivor Ripka, Pavol Žigo, v súčasnosti Katarína Balleková. Na jar r. 1951 sa sformovalo oddelenie dejín slovenčiny (historické oddelenie). Najprv ho viedol Eugen Jóna, potom administratívne Ladislav Dvonč, Katarína Habovštiaková, Izidor Kotulič, Vincent Blanár, znova Izidor Kotulič, Štefan Peciar, Izidor Kotulič, Milan Majtán, v súčasnosti Iveta Valentová. V r. 1962 – 1970 existovalo oddelenie matematickej jazykovedy a fonetiky, ktoré viedol Ján Horecký. Od r. 1971 je samostatným oddelením ústavu oddelenie jazykovej kultúry (vedúci najprv Ján Kačala, František Kočiš, Matej Považaj, v súčasnosti Sibyla Mislovičová).

Terajší Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV sa člení na sedem oddelení: oddelenie súčasnej lexikológie a lexikografie (vedúca Bronislava Chocholová), oddelenie spisovného jazyka (vedúci Slavomír Ondrejovič), oddelenie jazykovej kultúry (vedúca Sibyla Mislovičová), dialektologické oddelenie (vedúca Katarína Balleková), oddelenie dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie (vedúca Iveta Valentová), oddelenie Slovenského národného korpusu (vedúca Mária Šimková), oddelenie lingvistických dát (vedie Gabriel Gaži).

Chronologicky – od povojnových rokov – išlo v dnešnom Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV o systematický výskum spisovných aj nespisovných foriem slovenského jazyka – slovenských nárečí: 4. zväzky Atlasu slovenského jazyka 1968 – 1983, Pravidlá slovenského pravopisu – vydania od r. 1953 po súčasnosť, Slovník slovenského jazyka (1959 – 1968), Veľký rusko-slovenský slovník, Veľký slovensko-ruský slovník, Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny, Historický slovník slovenského jazyka, Synonymický slovník, KSSJ, Slovník slovenských nárečí, Najnowsze dzieje języków słowiańskich, medzinárodné atlasové projekty Slovanský jazykový atlas, Celokarpatský dialektologický atlas a v súčasnosti sa k nim zaraďuje významný projekt národnej kultúry – Slovník súčasného slovenského jazyka, ktorý si nemožno predstaviť bez budovania Slovenského národného korpusu ako prostriedku na elektronickú klasifikáciu prvkov jazykového systému. V ústave vychádzajú tri časopisy:

najstarší slovakistický časopis Slovenská reč, teoreticky orientovaný Jazykovedný časopis a časopis Kultúra slova, ktorého náplňou je problematika jazykovej kultúry a terminológie. K periodickým publikáciám možno zaradiť aj Jazykovedné štúdie, k neperiodickým množstvo monografií, príležitostných zborníkov, elektronickú jazykovú poradňa, členstvo pracovníkov ústavu v medzinárodných komisiách. Ústav má akreditáciu na školenie doktorandov.

Ťažiskom súčasných projektov ústavu je vedecký opis slovenského jazyka najmä v oblasti spisovnej aj nárečovej slovnej zásoby – Slovník súčasného slovenského jazyka, Slovník slovenských nárečí, Etymologický slovník. Perspektíva vedeckej orientácie je aj v nedostatku aktuálnych syntetizujúcich opisov tvaroslovnej a syntaktickej roviny slovenského jazyka, výraznú pozornosť treba venovať jazykovému poradenstvu, výskumu nespisovných foriem jazyka.

Za 70 rokov vzniklo v ústave veľa základných lingvistických diel s vysokou poznávacou hodnotou. Sú to diela o fenoméne, ktorý je našou súčasťou aj nositeľom nášho ducha. Odhaľuje jeho špecifické znaky a prvky, integrujúce nás s naším okolím. Jazykovedné práce, ktoré za 70 rokov ústavu vznikli, majú byť inšpiráciou do ďalších výskumov, nech sú vzorom, z ktorého sa treba učiť, ponaučiť a nasledovať ho. Rovnako svedomito, ako to robili naši predchodcovia. Patrí im za to úprimné uznanie a poďakovanie. Prijmite aj Vy, milé kolegyně a kolegovia, pri tejto príležitosti moje skromné – o to úprimnejšie poďakovanie za všetko, čím ste vo výskume slovenského jazyka posunuli poznanie, obohatili slovakistiku aj slavistiku. Do ďalších desiatok rokov Vám s úctou k hodnotám Vašej práce prajem všetko dobré. Pevné zdravie, pokojnú tvorivú myseľ a žičlivé prostredie.

**Adriana Ferenčíková: Názvy neslovanského pôvodu na mapách 4. zv.
lexikálno-slovotvornej série Slováckého jazykového atlasu**

Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, Bratislava

Mapy 4. zv. lexikálno-slovotvornej série SJA predstavujú územnú členitosť vybraných javov slovnej zásoby slovanských dialektov spojenej s poľnohospodárstvom ako jedným z najstarších výrobných odvetví slovanských etník. Na základe vecných súvislostí sa kartografované javy dajú zoskupiť do užších tematických okruhov: 1. poľnohospodársky využívaná pôda (prvý raz obrobené pole, úhor, prieloh, brázda, hnoj, lúka, sad, zeleninová záhrada, strnisko, ražnisko, pšeničnisko, jačmenisko, ovsisko, kukuričnisko, zemiačnisko), 2.

ovocné dreviny a ich plody (jabloň, jablko, hruška, slivka, vinič, hrozno), 3. zelenina (kapusta, cvikla, struk, uhorka, tekvica, paradajka, cibuľa, cesnak, zemiaky, zemiaková vňať), 4. obilniny, ich časti a vegetačné fázy (raž, pšenica, jačmeň, ovos, ražná, pšeničná, jačmenná, ovsená slama, pohánka, kukurica, obilie, jariny, oziminy, steblo slamy, obilné zrnko, kvitne, zreje, nevädza), 5. krmoviny a olejniný (přhl'ava, d'atelina, steblo trávy, slnečnica), 6. úroda a jej ochrana (úroda, strašiak, straši), 7. pracovné nástroje (radlo, rúčky pluha, lemeš, odvalnica, hriadeľ, kosisko, povrieslo, cepy, cepík, rúčka cepov, rúčka hrabieli), 8. činnosti a činitelia (klčuje, kosí, mláti, oráč, rozsievač, žnec, žnica, kosec, mlatec, kopáč, kopáčka), 9. časové úseky spojené s poľnými prácami (obdobie sejby, žatva, sená).

V tomto zväzku je kartograficky spracovaných cca 4 000 slov a slovných spojení, z ktorých približne 20 percent je neslovanského pôvodu. Medzi výpožičky sú zahrnuté tak iba foneticky či morfológicky adaptované cudzie slová (napr. chorv. *kreka* z nem. *Kreche* ‚slivka‘), ako aj o výrazy, ktoré majú prevzatý prvok buď v slovotvornom základe (napr. slov. paradajka z nem. *Paradeis* + domáci sufix *-ka*), či v slovotvornej prípone (napr. jzukur. *kosaš* ‚kosec‘ s praslovan. koreňom *kos-* a z maďarčiny prevzatou príponou *-aš*). Keďže slovanské jazyky majú bohatý inventár slovotvorných sufixov, v skupine výpožičiek sú najpočetnejšie výrazy s prevzatým prvkom v slovotvornom základe. Napr. vo význame ‚pole, na ktorom rástli zemiaky‘ sa zachytilo 13 derivátov so základom *kartofl-* a 3 výrazy so základom *kartoš-*, oba z nem. *Kartoffel* ‚zemiak‘.

Z celkového počtu 87 máp lexikálnych, resp. lexikálno-slovotvorných javov sa výpožičky nevyskytli iba medzi názvami denotátov ‚jablko‘, ‚jabloň‘, ‚hruška‘ (plod i strom), ‚přhl'ava‘, ‚steblo trávy‘, ‚žatva‘, ‚sená‘ (obdobie kosby lúk).

Len ako jednotlivosti (doložené z 1 výskumného bodu) alebo v mimimálnom počte sa objavujú výpožičky medzi názvami obilia a s ním súvisiacimi javmi, napr. vo význame ‚obdobie sejby‘ slovin. *štajon* (b. 11) z tal. *stagione*; ‚jačmeň‘ slovin. *ašpren* (b. 1) z hor.-nem. *gerstproein* (‚jačmenná kaša‘), chorv. *škandiel* (b. 22) z tal. *scandella* (‚sorta jačmeňa‘), bulh. *arpa* (b. 139) z tur. *arpa*; ‚ovos‘ slovin. *vena* (b. 1) z tal. *avena*, bulh. *ilaf* (b. 141) z tur. *yulaf*; ‚kosí‘ (3. sg.) chorv. *faldživa* (b. 44a) z tal. *falciare* (‚kositi‘); ‚povrieslo‘ slovin. *trta* (b. 1) z lat. *torta* (ptc. pass. f. od *torquere* ‚točiť‘, ‚krútiť‘), chorv. *žukva* (b. 23) z dalmat.-román. *juncus* (bot. ‚sitina‘); ‚steblo slamy‘ sev.-rus. *kubyš* (b. 560) z karel. *kubo* (‚chumáč, zväzok‘); ‚obilné zrnko‘ slovin. *sirkeć* (b. 1) z bavor. nem. *sürch* (< lat. *granum syricum* ‚sýrske zrno‘); ‚raž‘ chorv. *šegala* (b. 22, 25) z tal. *segale*, vsrb. *sakara* (b. 168) z rum. *săcară* a pod.

Celkom odlišný obraz poskytujú mapy názvov základných druhov zeleniny. Napr. denotát ‚kapusta‘ má v slovanských dialektoch len 3 názvy s praslovan. koreňom *zel-* oproti 10 názvom cudzieho pôvodu, denotát ‚uhorka‘ 2 názvy s praslov. koreňom *korst-* oproti 16 názvom neslovanského pôvodu. Geografická situácia názvov zeleniny poukazuje jednak na fakt, že jej pestovaniu sa Slovania začali venovať v relatívne neskoršom historickom období, jednak na smery ich kultúrno-hospodárskych kontaktov s neslovanskými etnikami.

Územný rozsah a početnosť výpožičiek z latinčiny, starých i novodobých románskych jazykov, gréčtiny, nemčiny (hornej, dolnej, bavorskej, rakúskej), turečtiny a turkotatárskych jazykov, litovčiny, staroškandinávčiny, albánčiny a ugrofínskych jazykov demonštruje 6 syntetických máp a príslušných indexov v závere zväzku. Najpočetnejšie a v celom slovanskom jazykovom priestore rozšírené sú slová prevzaté z dávnych aj historicky mladších teritoriálnych podôb nemeckého jazyka.

Zväzok, ktorý je výsledkom práve medzinárodného kolektívu autorov, na vydanie pripravili slovenskí spoluautori.

Miloslav Smatana: Niekoľko poznámok z histórie dialektologického oddelenia Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV

Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Bratislava

1. Vznik nárečového oddelenia a korene dialektologického výskumu na Slovensku

Spolu s hlavným oslávencom Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV (JÚĽŠ) si 70. výročie svojho vzniku pripomína aj dialektologické oddelenie tohto popredného vedeckého pracoviska pre výskum slovenského jazyka na Slovensku.

Dialektológia tvorí neoddeliteľnú súčasť slovenskej jazykovedy. Jej výskumná báza je najmä v nárečovom oddelení JÚĽŠ a na filozofických a pedagogických fakultách slovenských vysokých škôl. Formálne členenie ústavu na jednotlivé oddelenia sa v priebehu rokov menilo podľa potrieb a úloh výskumu a postupne sa začalo ustáľovať od r. 1967, t. j. odvtedy, keď inštitúcia dostala svoj súčasný názov. V tom období už boli vtedajší členovia nárečového oddelenia naplno zapojení do významných úloh súdobého štátneho výskumu. Avšak tieto výskumné úlohy nevznikli odrazu a bez istej nadväznosti. Pri pohľade do minulosti sa črtá zreteľná kontinuita s predchádzajúcimi staršími výskumami nárečí na Slovensku.

V rámci histórie slovenskej dialektológie nájdeme viaceré počiny, na ktoré mohli nastávajúce generácie jazykovedcov nadviazať. K poznaniu dejín slovenskej dialektológie prispeli viacerí domáci i zahraniční odborníci, za všetkých spomeňme aspoň N. A. Kondrašova, ktorý v svojej štúdi z r. 1951 približuje, takpovediac, „prehistorické obdobie“ slovenskej dialektológie od čias A. Bernoláka až po J. Stanislava a jeho súčasníkov. Z domácich jazykovedcov dôležité fakty týkajúce sa nárečí a ich výskumu v období pred kodifikáciou spisovnej slovenčiny, cez osvietencov, matičné roky, až po koniec prvej polovice 20. storočia podrobne zmapoval K. Palkovič vo svojej štúdi *Z dejín slovenskej dialektológie* (1993) a v príručke *Slovenské nárečia* (1981). Dobový obraz časti tejto etapy a počiatky výskumu nárečí na Slovensku zasadený do dnešných súvislostí spolu s charakteristikou výskumu nárečí medzi vojnami a v povojnovom období (s väzbami na rozvoj sociolingvistických výskumov) podal I. Ripka v inšpiratívnej štúdi *Na počiatku bola dialektológia alebo Dialektika dejín disciplíny* (2011). Vývin slovenskej dialektológie v druhej polovici 20. storočia a najnovšie trendy v bádani prehľad spracoval v svojom príspevku P. Žigo (2006).

Je zrejmé, že výskum slovenských nárečí bol až do vzniku prvej ČSR nesústavný a sporadický. Boli zaznamenané viaceré niekedy viac, inokedy menej úspešné aktivity jednotlivcov či rôznych nadšencov, no v zásade nemožno v tejto fáze hovoriť o organizovanom, systematickom či programovom výskume.

Základy výskumu slovenských nárečí na báze získania nárečového materiálu priamym zisťovaním javov v teréne sú späté s menami F. Pastrnka a S. Cambla. Obaja vykonali záslužnú prácu, na ktorú bolo možné istým spôsobom nadviazať a obaja výsledky svojich výskumov publikovali: F. Pastrnek v *Slovenských pohľadoch* (v ročníkoch 1893 – 1897) a S. Cambel v knihe *Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov* (1906).

Po vzniku ČSR v medzivojnovom období sa začal systematický výskum slovenských nárečí zásluhou V. Vážneho. Pomocou dotazníka sa mu podarilo získať množstvo cenného hláskoslovného, tvaroslovného a slovníkového materiálu, dokazujúceho značnú diferencovanosť slovenských nárečí. Výsledky výskumov predstavil v syntetickej práci *Nárečí slovenská v Československej vlastivěde III* (Praha 1934), v ktorej podal súborný opis a klasifikáciu slovenských nárečí.

V čase Vážneho výskumov sa už k slovu dostávala nastupujúca generácia odchovaná pražskou a bratislavskou univerzitou. Terénny výskum vo viacerých liptovských lokalitách

vykonali J. Stanislav a následne vydal monografiu *Liptovské nárečia* (1932), v ktorej už pracoval s vtedajšími modernými fonetickými metódami a použil aj širšie slovanské porovnávajúce hľadisko.

Z ďalších odchovancov bratislavskej univerzity a žiakov V. Vážneho to boli najmä E. Paulíny, J. Štolc, Š. Tóvik, J. Orlovský, E. Jóna, A. Jánošík a i., ktorých mená neskôr naplno zarezonovali v oblasti výskumu nárečí a viaceré z nich priamo súvisia s činnosťou dialektologického oddelenia formujúceho sa na pôde Jazykovedného ústavu. Za všetky publikácie z tohto obdobia pripomeňme aspoň prácu J. Štolca a Š. Tóbika *Príspevky k spišskej a gemerskej dialektológii* (1940).

2. Kontinuita dialektologického výskumu

Hneď po vojne sa súčasťou dejín dialektológie na Slovensku a ich neodmysliteľným prvkom stáva dialektologické oddelenie Jazykovedného ústavu (v istom období i Ústav slovenského jazyka). Nesporne však platí i tvrdenie, že dialektologické oddelenie svojou činnosťou formovalo podstatnú časť dejín slovenskej povojnovej dialektológie.

Na pôde oddelenia sa od začiatku jeho ustanovenia sústreďoval získaný nárečový materiál, systematicky sa budovala kartotéka nárečových slov, vecná kartotéka, archív nárečových textov, archivovali sa zvukové záznamy nárečových prejavov, neskôr aj materiál získaný z terminologických dotazníkov a pod. Ako sme už naznačili, mnohé mená významných slovenských jazykovedcov, ktoré spomíname v našom príspevku sú neoddeliteľne späté s dianím v tomto oddelení. Prvým vedúcim oddelenia sa stal J. Orlovský a postupne sa na tomto poste vystriedali J. Štolc, G. Horák, F. Buffa, I. Ripka, A. Ferencíková, P. Žigo a od r. 2012 je vedúcou oddelenia K. Balleková.

Práce bolo neúrekom, o čom svedčí i monografia E. Paulínyho *Nárečie zátopových osád na hornej Orave* (1947), ktorá vyšla tesne po vojne a bola výsledkom záchranného nárečového výskumu v oblasti Oravskej priehrady.

Zásadný krok ku komplexnému spracovaniu nárečí na Slovensku vykonali E. Paulíny a J. Štolc, ktorí zostavili špeciálny dotazník na výskum hláskoslov a tvaroslov a následne iniciovali celoplošný výskum (1947 – 53).

Dôležitú úlohu v tomto období zohrala Slovenská dialektologická komisia (bola ustanovená po IV. Medzinárodnom zjazde slavistov v Moskve v r. 1958), ktorá rokovala o podobe ďalšieho nárečového výskumu na Slovensku a o koncepcii *Atlasu slovenského jazyka*.

Osobitný dotazník na výskum tvorenia slov a nárečovú lexiku zostavili F. Buffa a A. Habovštiak (1964). Výsledkom viacročného výskumu, vyhodnocovania materiálu, jeho spracovania a kolektívnej práce oddelenia nárečí bolo vydanie jedinečného a nezastupiteľného diela *Atlas slovenského jazyka* v štyroch častiach (1968, 1978, 1981, 1984). Práve kvôli tomuto nesuplovateľnému počinu môžeme opisovanú etapu činnosti dialektológov označiť ako „atlasové obdobie“.

Výsledky nárečového bádania jednotlivcov vychádzali v monografiách, slovníkoch a štúdiách, napr. F. Buffa vydal monografiu o dialekte šarišskej obce Dlhá Lúka (1953), G. Horák o goralskom nárečí obce Pohorelá (1955), vyšli krajo­vé monografie z oravských obcí (A. Habovštiak, 1965), zo šarišských nárečí (F. Buffa, r. 1972 – 74), dolnotrenčianskych nárečí (I. Ripka, 1975), stredogemerských dialektov (J. Orlovský, 1975) a pod.

Slovnú zásobu skúmal napr. J. Matejčík (vecný slovník z Novohradu, 1975), J. Orlovský (vecný slovník z Gemera, 1972; dokončil i slovník gemerských nárečí), I. Ripka (Vecný slovník z dolnotrenčianskych nárečí, 1981), Š. Lipták (zemplínske a užské nárečia), K. Palkovič (záhorské nárečia) a i. Štúdie o slovnej zásobe napísali a lexiku terminologického a iného charakteru skúmali najmä J. Štolc, A. Habovštiak, J. Nižnanský, K. Palkovič a i. Zistenia týchto bádateľov sa využívajú okrem iného aj pri koncipovaní Slovníka slovenských nárečí.

Paralelne s domácim výskumom sa rozvíjal výskum slovenských nárečí v zahraničí. Venovali sa mu napr. J. Štolc, K. Palkovič, P. Ondrus, V. Blanár, D. Dudok, P. Rohárik, A. Habovštiak a ďalší. Získané poznatky predstavili vo viacerých monografiách a štúdiách, napr. *Reč Slovákov v Juhoslávii* (J. Štolc, 1968), *Stredoslovenské nárečia v Maďarskej ľudovej republike* (P. Ondrus, 1956), *Z vecného slovníka Slovákov v Maďarsku* (K. Palkovič, 1957) a i. Kontakty so zahraničnými pracoviskami fungovali v nárečovom oddelení priebežne a majú presah aj do prítomnosti. Za všetky možno spomenúť napríklad súčasné nárečové výskumy na území národnostných menšín v Maďarsku, konkrétne spolupráca s vedecko-výskumným pracoviskom v Békešskej Čabe, ktorej koordinátorkou je K. Balleková.

Slovenskí dialektológovia sa popri lexikografických prácach zapojili do výskumu v rámci dvoch rozsiahlych medzinárodných projektov – *Celokarpatský dialektologický atlas* a *Slovanský jazykový atlas*. Zatiaľ čo sa výskum na hlavnom diele karpatskej jazykovedy zavŕšil koncom minulého a začiatkom tohto storočia, práce na monumentálnom slovanskom atlase trvajú dodnes a viacerí pracovníci nárečového oddelenia na nich aktívne a úspešne

participujú (vedeckou redaktorkou a spoluautorkou 4. zv. lexikálno-slovo tvornej série s tematikou *Polnohospodárstvo*, ktorý vyšiel v Bratislave v r. 2012 je A. Ferencíková).

Nárečové oddelenie JÚLŠ (zastúpené I. Ripkom, J. Gavorovou-Šikrovou) spolupracovalo v minulosti (ešte v rámci Československa) s pražskými (po r. 1989 s brnianskymi dialektológmi) aj na *Európskom jazykovom atlase*, ktorý kladie dôraz na kartografické zobrazenie jazykovej diferenciácie v európskom priestore.

Pomerne spoľahlivý obraz o práci slovenských dialektológov sa podarilo zachytiť v niektorých častiach série zborníkov *Jazykovedné štúdie*, z ktorých boli viaceré venované práve výskumu nárečí a nárečovej problematike. Takými sú napr. 2. zväzok nazvaný *Dialektológia* (1957), 9. zväzok *Dejiny a dialektológia* (1966), zväzok 10. *Štolcov zborník* (1969), zväzok 21. *Dialektológia* (1987); z novších sú to zväzky 26. *História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania* (2009) a zväzok 28. *Súradnice súčasnej slovenskej dialektológie* (2010). V poradí 20. zväzok *Jazykovedných štúdií* priniesol novátorskú a objavnú prácu A. Ferencíkovej v oblasti nárečovej syntaxe s názvom *Časové podrad'ovacie súvetie v slovenských nárečiach* (1986).

3. Súčasnosť a perspektívy dialektologického oddelenia

Keď sa v r. 1980 objavil ukážkový zväzok nárečového slovníka, bol to jasný signál, že dialektológovia vykročili do ďalšej etapy svojej náročnej práce. Začalo sa pre nich tzv. „slovníkové obdobie“ a ťažiskom výskumu sa stali práce na najväčšom slovenskom nárečovom slovníkovom diele, na Slovníku slovenských nárečí (SSN). Z kolektívu lexikológov a lexikografov vyšli iniciatívy na usporiadanie série vedeckých stretnutí, ktorých hlavným obsahom mala byť tematika nárečového slovníka.

K najvýznamnejším z nich patrili dialektologické konferencie. Prvá z nich (1975) zhodnotila výsledky výskumu lexiky nárečí na území Slovenska a naznačila ďalšie smery tohto výskumu najmä v súvislosti s prípravou slovníka. Rozhodlo sa o nutnosti organizovať v budúcnosti podobné vedecké podujatia, vydať zborník materiálov z prvej konferencie a pripraviť ukážkový zväzok Slovníka slovenských nárečí.

V r. 1981 na ňu nadviazala druhá slovenská dialektologická konferencia, na ktorej sa riešili otázky slovenskej nárečovej lexikológie a lexikografie. Stala sa tak cenným príspevkom k ďalšiemu rozvoju modernej slovenskej dialektológie. Okrem iného sa na nej konštatovalo, že všetky predsavzatia prvej konferencie sa podarilo úspešne realizovať a želanie, pripraviť na druhú konferenciu ukážkový zväzok, sa vďaka úsiliu kolektívu dialektologického oddelenia

pod vedením I. Ripku stalo skutočnosťou. O priebehu oboch konferencií informovali zborníky, ktoré vyšli v r. 1980 a 1986.

V roku 1988 sa konala ešte III. slovenská dialektologická konferencia s medzinárodnou účasťou, ktorá sa venovala otázkam nárečových kontaktov a interferencie.

Dialektologické oddelenie plynule nadviazalo na tradíciu odborných rokovaní a iniciovalo v uplynulých rokoch zorganizovanie viacerých vedeckých podujatí, odborných seminárov a domácich i zahraničných konferencií, napr. *Nárečia a národný jazyk* (Budmerice, 1997), *Jozef R. Nižnanský ako dialektológ, redaktor a editor* (Bratislava, 2005), *História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania* (Bratislava, 2008), vedecký seminár *Súradnice súčasnej slovanskej dialektológie* (Bratislava, 2010), *Prirodzený vývin jazyka a jazykové kontakty* (Častá-Papiernička, 2013). Priebeh väčšiny z nich dokumentujú vydané zborníky.

V nami vymedzenom „slovníkovom období“ sa dajú rozlíšiť dve podstatné fázy realizácie nárečového slovníka. Prvú charakterizuje klasické ručné koncipovanie na lístky, ustáľovanie koncepcie diela, overovanie východiskových téz v praxi, pomerne stabilné zloženie autorského kolektívu. Prechod na počítačové spracovanie prišiel krátko pred vydaním 1. časti slovníka (1994). Tento podstatný prvok spracúvania, spolu s formovaním nového autorského kolektívu, odlišuje druhú fázu slovníkových prác od predchádzajúcej. Druhý diel SSN vyšiel v r. 2005 a paralelne s finálnymi prácami na 2. zväzku sa rozbehlo spracúvanie a koncipovanie 3. časti, ktoré trvá do súčasnosti (aktuálne ako grantová úloha č. 2/0103/11 *Slovník slovenských nárečí*, finančne podporená grantovou agentúrou MŠ SR VEGA).

Novosformovaný kolektív, ktorý postupne prebral slovníkovú štafetu, tvorivo nadväzuje na koncepciu overenú pri tvorbe prvých dvoch častí, v istých bodoch ju dopĺňa a precizuje. Do slovníkových prác je neustále zapojených 7 až 10 ľudí, z ktorých takmer polovica participuje na prácach na Slovenskom jazykovom atlase. Zaťaženosť všetkých zainteresovaných jazykovedcov je značná, veď na iných (zahraničných) pracoviskách rieši podobné úlohy aj dvojnásobný počet riešiteľov.

Pre súčasné obdobie práce dialektológov je typické sústavné a intenzívne koncipovanie spolu s pravidelnými odbornými schôdzkami autorského kolektívu a redakčnými analýzami aktuálnych lexikografických problémov či konkrétnych sporných hesiel, priebežná záchrana dnes už archívnych materiálov deponovaných v nárečových archívoch, ktoré získala ešte prvá generácia dialektológov oddelenia, digitalizácia týchto

materiálov, príp. prepis do elektronickej podoby a príprava na ich ďalšie využitie. V tejto súvislosti sa úspešne rozvíja spolupráca so Slovenským národným korpusom.

Časť slovníkového tímu pripravuje v súčasnosti na vydanie antológiu nárečových textov s názvom *Čo dedina, to reč iná* (v troch častiach budú postupne predstavené prepisy nárečových textov troch základných slovenských nárečových areálov spolu s charakteristikou príslušných nárečí). Z produkcie oddelenia zaznamenali úspech publikácie *Tradícia v slove, slovo v tradícii* (2007) – venovaná pamiatke bývalého kolegu Jozefa Nižnanského a kniha s názvom *Zo studnice rodnej reči* (2005) – výber príspevkov z rokov 1992 – 2001 z rovnomennej rubriky v Kultúre slova (vyšla pri príležitosti 10. výročia vzniku tejto rubriky), na ktorú v budúcom roku nadviaže jej druhé pokračovanie (výber príspevkov z obdobia rokov 2002 – 2011). Vďaka digitalizácii pramenných materiálov môžu členovia oddelenia v budúcnosti sprístupniť vzácne nárečové texty v podobe rôznych príležitostných tematických čítaniek. Prioritou a kľúčovou úlohou naďalej zostáva SSN.

Tak ako členovia nárečového oddelenia v nedávnom období nielen symbolicky, ale doslova oprášili prach z kartoték a archívov, a po rozsiahlej rekonštrukcii nanovo uskladnili vzácny (dnes už historický) materiál v moderne upravených priestoroch oddelenia, nenechajú prachom zapadnúť ani vednú disciplínu a oblasť bádania, ktorá tvorí predmet ich výskumu. V tom každý z nich vidí podstatu, zmysel a perspektívu svojej práce, ktorá nadväzuje na odkaz predošlých kolegov a posúva poznanie minulé a súčasné smerom dopredu – do budúcnosti.

Výber z literatúry:

Dialektologický zborník I. Materiály z I. slovenskej dialektologickej konferencie konanej v Prešove 17. – 19. apríla 1975. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1980. 250 s.

Dialektologický zborník II. Materiály z II. slovenskej dialektologickej konferencie. Zemplínska Šírava 30.9. – 3.10.1981. Red. L. Bartko. Prešov: Filozofická fakulta UPJŠ 1986. 190 s.

PALKOVIČ, Konštantín: Z dejín slovenskej dialektológie. In: Slovenská reč, 1993, roč. 58, s. 261 – 267.

PALKOVIČ, Konštantín: Slovenské nárečia. Príručka pre terénny výskum. Banská Bystrica: Krajské osvetové stredisko 1981. 142 s.

KONDRAŠOV, N. A.: Očerok istorii slovackej dialektologii. Slavianskaja filologija. Moskva: Moskovskij gosudarstvennyj universitet 1951, s. 98 – 107.

RIPKA, Ivor: Na počiatku bola dialektológia alebo Dialektika dejín disciplíny. In: Vidy jazyka a jazykovedy. (Na počesť Miloslavy Sokolovej.) Ed. M. Ološtiak et al. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2011, s. 41 – 48.

ŽIGO, Pavol: Slovenská dialektológia v II. polovici 20. storočia. In: Slovenská reč, 2006, roč. 71, č. 1. s. 18 – 24.

Daniela Slančová: Šesťdesiat rokov štylistických, sociolingvistických a komunikačnolingvistických výskumov prešovskej slovakistiky

Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

1. Štylistika

Začiatky akademického slovakistického štylistického výskumu v Prešove sa spájajú s menom **F. Mika**, ktorý tu prednášal štylistiku v 50. – 60. rokoch minulého storočia. Na jeho prešovské pôsobenie sa viaže formulovanie výrazovej sústavy, ktorú potom F. Miko rozpracoval ako originálnu teoretickú štylistickú koncepciu. V prešovskom období publikoval štúdiu *Poznámky k vývinu slohu dieťaťa a niektoré problémy metodiky slohovej výchovy* (1957), ktorá bola prvou a nadhlo poslednou štúdiou z oblasti vývinovej štylistiky v slovenskom prostredí. Štylistickej problematike sa počas svojho prešovského pôsobenia venoval aj **J. Mlacek**, a to vo viacerých štúdiách zo syntaktickej, frazeologickej a didaktickej štylistiky. Rovnako **J. Sabol** sa pomerne intenzívne zaujímal o štylistickú problematiku, zo začiatku hlavne o fonoštylistiku, neskôr o štylistiku umeleckého textu, v posledných rokoch svojho prešovského pôsobenia aj o všeobecnú a semiotickú štylistiku. V ranom období 50. a 60. rokov sa záujem o štylistickú problematiku odráža aj v niektorých štúdiách **J. Jacka**, ktorý sa v nich venuje jazykovým prostriedkom v literatúre pre deti a mládež. Od 70. rokov pôsobí na prešovskej Pedagogickej fakulte **F. Ruščák**. Štylistická problematika tvorí základ jeho vedeckej práce od samého začiatku – najprv didakticky orientovaná v monografickej práci *Nácvik invencie, kompozície a štylizácie na hodinách slohu* (1971), neskôr sa začína venovať svojej ústrednej téme – epištolárnemu štýlu. Záujem o túto tému vrcholí v monografii *Štylistika epištolárnych textov* (2002). F. Ruščák sa ďalej venuje rétorickému prejavu, štylistickej onomastike, v 90. rokoch aj biblickému textu. Už vyše 15 rokov sa na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity pedagogicky aj vedecky aplikuje chápanie štylistiky ako interaktívnej interdisciplinárnej vedy **D. Slančovej** (napr. *Praktická štylistika*, 1994, 1996; *Východiská interaktívnej štylistiky (Od eklektizmu k integrácii)*, 2003).

2. Sociolingvistika

Sociolingvistické zameranie možno v 50. a 60. rokoch vystopovať v prácach **J. Jacka**, ktorý sa venuje štýlu próz Márie Ďuríčkovej pre deti a mládež. V nich analyzuje využitie vekovo podmienených (dnešnou terminológiou povedané) jazykových variet a semivariet

vzhľadom na mestské a vidiecke prostredie. Tento fakt je do istej miery dôkazom, že jeden z prúdov slovenskej štylistiky mal vždy sociolingvistický charakter.

Výrazný sociolingvistický impulz pre prešovskú lingvistiku znamenal výskumný projekt *Hovorená podoba spisovnej slovenčiny* začiatkom 60. rokov, do ktorého sa zapojili (v abecednom poradí) **J. Furdík, J. Jacko, J. Mlacek, J. Muránsky a J. Sabol**. Títo lingvisti zmapovali podľa metodiky, ktorú vypracoval E. Paulíny, nasledujúce oblasti východného Slovenska: Bardejov, Giraltovce, Humenné, Kežmarok, Košice, Šaca, Moldava nad Bodvou, Krompachy, Levoča, Lipany, Michalovce, Poprad, Prešov, Sabinov, Spišská Nová Ves, Stropkov, Svit, Trebišov, Vranov, Sobrance. Výsledky výskumu obsiahnuté v štúdiách spomínaných autorov, hlavne **J. Muránskeho**, ako aj príspevky z rovnomennej konferencie signalizujú fakt, že jazyková situácia na východnom Slovensku, a to aj v mestách, bola v tom čase špecifická, čo sa potvrdilo aj o 30 rokov neskôr, v odlišnej spoločenskej situácii, vo výskumoch **D. Slančovej** a **M. Sokolovej**.

Sociolingvisticky sa v prešovskom prostredí začal aj výskum detskej reči (**D. Slančová**: *Reč autority a lásky. Reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra*, 1999), ktorý podnietil uvažovanie o potrebe pojmu/termínu register na reflexiu jazykovej situácie na Slovensku. Ďalší typ sociolingvistického výskumu iniciovaný na prešovskej pôde, a to výskum športovej komunikácie, pomohol precizovať pojmy makrosociálny a mikrosociálny komunikačný register, ktoré momentálne predstavujú relatívne zavŕšenie niekoľkoročného úsilia adaptovať tento klasický sociolingvistický pojem/termín v slovenskej lingvistike. Nateraz poslednou monografickou sociolingvistickou prácou, ktorá vyšla z prešovského prostredia, nadväzujúcou tak na koncepciu registra, ako aj na výskum vývinu reči slovensky hovoriacich detí, je monografia **S. Zajacovej** *Komunikačné registre v rolových hrách detí. Výsledky sociolingvistického experimentu* (2012).

3. Výskum detskej reči

Rozvoj výskumu detskej reči súvisí aj v slovenských podmienkach s postupným objavovaním hovoreného jazyka ako objektu výskumu. Systematický lingvistický výskum detskej reči na Slovensku sa začal zhruba koncom 90. rokov, a to v dvoch centrách: na Prešovskej univerzite v Prešove (okrem **D. Slančovej** **J. Kesselová** – monografie *Lingvistické štúdie o dialógu detí*, 2001, *Morfológia v dialógu detí*, 2003) a na Katedre logopédie Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského (S. Kapalková, M. Mikulajová). Po

r. 2000 sa obe centrá načas spojili a vytvorili spoločný tím, ktorého bádateľské úsilie našlo výraz vo viacerých inštitucionalizovaných grantových projektoch a viacerých publikačných výstupoch venujúcich sa ranej ontogenéze reči: zborník *Štúdie o detskej reči* (2008), do ktorého prispeli D. Slančová (editorka), **I. Bónová**, S. Kapalková, J. Kesselová, M. Mikulajová, Z. Ondráčková a S. Zajacová; monografia S. Kapalkovej, D. Slančovej, I. Bónovej, J. Kesselovej, M. Mikulajovej *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku (s testami a normami)*, 2010. Výskumu detského jazykového prejavu sa v prešovskom prostredí v posledných rokoch venujú aj **E. Liptáková** a **K. Vužňáková** (učebnica *Dieťa a slovtvorba*, 2009), ako aj **M. Klimovič** a **P. Harčaríková** (*Naratíva v detskej reči*, 2011).

Martin Ološtiak: 60 rokov derivatologických a morfe matických výskumov prešovskej slovakistiky

Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

Prešovská slovakistika v skúmanom období prispela a v súčasnosti stále prispieva k výskumu v oblasti derivatológie a morfematiky predovšetkým týmito témami:

V oblasti výskumu tvorenia slov:

Dielo Juraja Furdíka (1935 – 2002), ktorý sa spočiatku venoval výskumu slovtvorného vývinu slovenčiny; porov. monografiu *Zo slovtvorného vývoja slovenčiny* (1971) a viacero ďalších štúdií, napr. *O tvorení názvov deja a výsledku deja v štúrovskom období* (1968), *O tvorení niektorých deverbatív v matičnom období* (1969). Kompletne boli tieto práce vydané až v roku 2005 v publikácii *Život so slovtvorbou a lexikológiou* (s. 39 – 226). Teoreticko-metodologické podložie svojich derivatologických výskumov si J. Furdík postupne vypracoval vo viacerých štúdiách, ako aj v knižných prácach: *Slovtvorná motivácia a jej jazykové funkcie* (1993), *Slovenská slovtvorba (teória, opis, cvičenia)* (2004), *Život so slovtvorbou a lexikológiou* (2005). Východiskovým pojmom/termínom v jeho prístupe je princíp slovtvornej motivácie, ktorý pokladá za základný faktor štrukturácie a dynamizácie lexikálnej zásoby. Tento prístup možno charakterizovať tromi atribútmi: onomaziologickosť (postupuje sa od obsahu k forme), zdôvodnenosť (odpovedá sa na otázku Prečo sa slovo X volá tak?), bilaterálnosť (slovtvorná motivácia sa realizuje na úrovni obsahu aj na úrovni formy).

Lexikografické spracovanie slovotvorných procesov v slovenčine. Na podnet J. Furdíka sa v prešovskom prostredí začal uskutočňovať aj projekt slovníkového a počítačového spracovania tvorenia slov; porov. napr. jeho štúdie *Pokus o komplexný kvantitatívny výskum slovotvorného systému slovenčiny (metodologické východiská a prvé výsledky)* (1990), *Metodologické problémy tvorby slovotvorného slovníka slovenčiny* (1995), *Slovotvorný slovník slovenčiny – softvérové riešenie* (2002; spoluautor K. Furdík). Na túto líniu nadväzuje K. Vužňáková, ktorej sa podarilo plány J. Furdíka dotiahnuť do úspešného publikačného konca, porov. jej monografiu *Problémy lexikografického zachytenia slovotvorného systému slovenčiny* (2006), ako aj elektronické slovníky *Malý slovotvorný slovník slovenčiny* (<http://das.unipo.sk>), *Slovotvorný slovník kompozít v slovenčine* (<http://sun.pf.unipo.sk/ssks.pf.unipo.sk/>).

Ďalšie derivatologické výskumy. Z ďalších derivatologických výskumov možno spomenúť výskum slovotvorby prevzatých pomenovaní (štúdie P. Kušníra – napr. *Východiská derivatologického opisu prevzatých slov v spisovnej slovenčine*, 1982; M. Ološtiaka – porov. ďalej); výskum tvorenia okazionalizmov (najmä práce Ľ. Liptákovej-Valekovej, porov. napr. monografiu *Okazionalizmy v hovorenej slovenčine*, 2000); výskum slovotvorby vo vzťahu k morfeematike (porov. ďalej); výskum slovotvorby vlastných mien (najmä štúdie M. Ološtiaka; napr. *Proprium ako slovotvorný motivant*, 2007, *O spôsoboch tvorenia vlastných mien*, 2010; v interlingválnych súvislostiach porov. napr. sériu štúdií *Slovotvorba prevzatých vlastných mien v slovenčine I. – IV.*, 2011); výskum slovotvorby v interdisciplinárnych súvislostiach, najmä filozoficko-epistemologických, vývinovo-kognitivistických, psycholingvistických, sociolingvistických, didaktických (najmä práce K. Vužňákovvej, Ľ. Liptákovej, Z. Ondráčkovej).

V oblasti morfeematického výskumu:

Morfonologické stvárnenie niektorých typov morfém, najmä gramatických a derivačných (porov. najmä práce J. Sabola, napr. *K morfonologickej interpretácii slovesných relačných morfém*, 1973; *Fonologický rozbor zámenných a číslovkových relačných morfém*, 1974; *Fonologická úvaha o adverbiálnych relačných morfémach*, 1974; *Morfonologický náčrt koncoviek adjektíválií v spisovnej slovenčine*, 1975).

Využitie morfeematických výskumov pri skúmaní flektívneho systému slovenčiny; porov. práce J. Sabola: *Frekvencia deklinačných typov maskulín v spisovnej slovenčine* (1980); *Frekvencia deklinačných typov feminín v spisovnej slovenčine* (1976); *Frekvencia*

deklinačných typov neutier v spisovnej slovenčine (1977); najmä však práce M. Sokolovej: porov. napr. štúdiu *Netradične o deklinačnom systéme substantív v slovenčine* (1994/1995); monografiu *Nový deklinačný systém slovenských substantív* (2007).

Systematický výskum morfematickej štruktúry slovenského slova, ktorý vyvrcholil v publikovaní dvoch lexikografických diel, ktoré vypracoval kolektív autorov pod vedením M. Sokolovej: *Morfematický slovník slovenčiny* (1999); *Slovník koreňových morfév slovenčiny* (2005, 2007, 2012). S uvedenými slovníkmi súvisí rad štúdií, napr. *Segmentácia prevzatých slov v slovenčine* (Sokolová – Šimon, 1994), *Zásady morfematickej analýzy v morfematickom slovníku slovenčiny* (Sokolová – Šimon – Moško, 1996); *Predpony v morfematickom slovníku spisovnej slovenčiny* (Sokolová – Šimon – Moško, 1996); *Riešenie statusu derivačnej a modifikačnej morfévy v morfematickom slovníku slovenčiny* (Sokolová, 2000); *Prínos slovníka koreňových morfév k charakteristike kompozít* (Sokolová – Ivanová – Vužňáková, 2005), *Radixy, ich alomorfy a varianty*, (Sokolová, 2006), ako aj zborník *Morfematický výskum slovenčiny (možnosti jeho štatistického, elektronického a didaktického spracovania)* (2006).

Marianna Kraviarová – Viera Smoláková: Fonetický a fonologický výskum na prešovskej slovakistike

Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

Vznik experimentálnej fonetiky koncom 19. storočia, zakladateľom ktorej je P. Rousselot, inšpiroval vytvorenie fonetických pracovísk v rôznych krajinách, pričom jednou z nich bolo aj bývalé Československo, kde v roku 1920 na FF UK v Prahe vzniká Fonetické laboratórium (neskôr Fonetický ústav). Na Slovensku vzniká prvé fonetické pracovisko v roku 1958 na FF UK v Bratislave, ktoré podnietilo následne v roku 1969 vznik Fonetického laboratória na vtedajšej UPJŠ (dnes FF PU) v Prešove. Jedným z dôvodov vytvorenia tohto pracoviska bol aj neuspokojivý stav experimentálnej fonetiky na Slovensku. Zakladateľmi a dlhoročnými pracovníkmi Fonetického laboratória až do roku 2010 boli J. Sabol a J. Zimmermann.

Metodologické etapy vo vývoji laboratória súvisia s technologickým rozvojom prístrojov a zariadení na experimentálnu analýzu rečového signálu. Fonetické laboratórium od

začiatku vychádzalo zo spojitostí medzi fonetickým výskumom a následnou fonologickou interpretáciou.

70. roky 20. storočia

Počiatočná etapa, ktorá súvisela s obstarávaním technických zariadení na experimentálnu analógovú analýzu rečového signálu. Obdobie je charakterizované aj množstvom zlepšovacích návrhov J. Zimmermanna, ktoré riešili nedostupnosť alebo nedokonalosť zariadení potrebných k experimentálnej fonetike. Fonologické výstupy laboratórneho výskumu tohto obdobia prezentuje J. Sabol v časopisoch *Kultúra slova*, *Slovenská reč*, *Jazykovedný časopis*, na prednáškach letného seminára slovenského jazyka a literatúry *Studia Academica Slovaca* a v zborníkoch. V roku 1978 vychádzajú vysokoškolské učebné texty autorov Sabol – Zimmermann *Základy akustickej fonetiky*, v ktorých je znázornený interdisciplinárny opis zvukovej roviny slovenčiny.

80. roky 20. storočia

Obdobie je charakterizované nástupom personálnych počítačov, s čím súvisí aj začiatok digitalizácie akustického rečového signálu. Aj v tomto období pokračuje J. Zimmermann v podávaní zlepšovacích návrhov, ktoré umožňujú meranie, analyzovanie rečového signálu. Interdisciplinárne pôsobenie fonetického laboratória sa odráža v učebnom texte *Štatistika. Exaktné metódy v jazykovede a v literárnej vede* autorov J. Sabol a J. Zimmermann z roku 1986. V príspevku *Využitie počítača pri nácviku intonácie* z roku 1988 J. Zimmermann poukazuje na možnosti využívania špecializovaného technického zariadenia fonetického laboratória vo výučbe. V roku 1989 vychádza J. Sabolovi aj monografia *Syntetická fonologická teória*, v ktorej prezentuje originálnu koncepciu nazerania na zvukové jednotky z rôznych stupňov abstrakcie. V tomto období vychádza aj učebnica *Fonetika a fonológia* autorov A. Král a J. Sabol. Svojou komplexnosťou je táto učebnica vhodná aj pre súčasných študentov lingvistiky.

90. roky 20. storočia

Obdobie konca 20. storočia súvisí s ďalším rozvojom výpočtovej techniky. Pribúdanie techniky do laboratória sa realizuje aj prostredníctvom projektov grantovej agentúry VEGA, ktoré sa riešili vo fonetickom laboratóriu nepretržite v rokoch 1991 – 2008. Vedúcim všetkých

projektov bol J. Sabol, zástupcom vedúceho J. Zimmermann a spoluriešiteľmi boli pedagógovia, ktorí pokrývali výskum slovenského, anglického, nemeckého a francúzskeho jazyka na FF PU v Prešove.

Úspešne riešené projekty grantovej agentúry VEGA:

- roky 1991 – 1993: 1/991318/91-3 *Výskum zvukovej sústavy slovenčiny z hľadiska teórie komunikácie, všeobecnej jazykovedy, fonetiky, fonológie a morfológie*
- roky 1994 – 1996: 1/1551/94 *Výskum fónickej stavby slovenčiny z typologického, komunikačného, synergického a porovnávacieho aspektu*
- roky 1997 – 1999: 1/4436/97 *Komunikačný štatút zvukových javov slovenčiny*
- roky 2000 – 2002: 1/7321/20 *Fónické javy slovenčiny zo systémového, porovnávacieho a všeobecnolingvistického aspektu*
- roky 2003 – 2005: 1/0468/03 *Semiotické, všeobecnolingvistické, porovnávacie a štylistické aspekty výskumu segmentálnych a suprasegmentálnych podsystemov*
- roky 2006 – 2008: 1/3708/06 *Invariantné a personálne fonické charakteristiky akustického rečového signálu a jeho všeobecnolingvistická, komunikačná, semiotická a kontrastívna analýza*

Výsledky výskumov z týchto projektov boli prezentované v monografiách a v zborníkoch. V roku 1994 vychádza monografia J. Sabola a J. Zimmermanna *Komunikačný štatút prízvuku v spisovnej slovenčine*, v ktorej sú opísané vlastnosti prízvuku v spisovnej slovenčine pomocou experimentálneho fonetického výskumu a fonologickej interpretácie. Štúdia *Dynamika formantovej štruktúry sonantického jadra slabiky* bola prezentovaná na konferencii Medzinárodnej komisie pre fonetiku a fonológiu v roku 1997.

Začiatok 21. storočia

Projektmi VEGA, ktorých riešenie pokračovalo aj v 21. storočí, sa zrealizovala ďalšia modernizácia Fonetického laboratória. V roku 2002 vychádza spoločná monografia dvojice J. Sabol a J. Zimmermann pod názvom *Akustický signál – semióza – komunikácia*. V monografii sú vysvetlené možnosti, ako aplikovať exaktné fonetické metódy na výskum akustického rečového signálu. V tom istom roku vychádza monografia J. Zimmermanna *Spektrografická a škálografická analýza akustického rečového signálu* ako výsledok niekoľkoročného výskumu vlnkovej transformácie. V roku 2005 vzniká publikácia autorov J. Sabol – I. Bónová – M. Sokolová *Kultúra hovoreného prejavu*, v ktorej sú výsledky výskumu premietnuté do rečovej

praxe. Jedným z výstupov projektov VEGA je aj zborník *Výraz a význam v jazyku* vychádzajúci v roku 2008 a venovaný 45-ročnému pôsobeniu J. Sabola na Filozofickej fakulte UPJŠ/PU.

Súčasnosť

V rokoch 2009 – 2013 sa riešil na FF PU v Prešove projekt *Výbudovanie lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnickeho centra*, ktorým vzniká Lingvokulturologické a prekladateľsko-tlmočnicke centrum excelentnosti. Súčasťou centra je aj fonetická a fonologická sekcia excelentného pracoviska. Naň nadväzuje v rokoch 2010 – 2013 projekt *Dovybavenie a rozšírenie lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnickeho centra*. Vďaka takto získaným finančným prostriedkom môže fonetické laboratórium prechádzať ďalšou modernizáciou, získava nové hardvérové a softvérové vybavenie na akvizíciu, analýzu a interpretáciu skúmaného rečového akustického signálu. Výsledky foneticko-fonologického výskumu sú publikované a prezentované v internetovom časopise Lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnickeho centra excelentnosti pri Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove *Jazyk a kultúra*, na vedeckých konferenciách centra excelentnosti, ktoré sa konajú na pôde FF PU v Prešove pod názvom *Jazyk-médiá-text*, neskôr *Jazyk-médiá-text-preklad*, ale aj na zahraničných vedeckých konferenciách v Česku a Poľsku, v zahraničných a domácich vedeckých a odborných časopisoch. Fonetické laboratórium bolo koordinujúcim pracoviskom Medzinárodnej komisie pre fonetiku a fonológiu slovanských jazykov pri Medzinárodnom komitáte slavistov (predseda J. Sabol, tajomník komisie J. Zimmermann) a spolupracovalo s rôznymi pracoviskami na Slovensku, ale aj v zahraničí (Fonetický ústav FF UK Praha, Jazykovedný ústav L. Štúra SAV v Bratislave, Katedra elektroniky a multimedialných telekomunikácií TU v Košiciach, Odsjek za fonetiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Peństwowa Wyzsza Szkoła Zawodowa w Sanoku). Od roku 2011 pôsobia vo Fonetickom laboratóriu M. Kraviarová a V. Smoláková. Fonetický a fonologický výskum sa orientuje na skúmanie farby hlasu a temporálnych vlastností slovenských konsonantov dospelých a detských hovoriacich v štúdiách M. Kraviarovej – *Akustické parametre farby hlasu* (2011), *Temporálne vlastnosti slovenských explozív* (2013), ale aj prozodických javov v televíznej a rozhlasovej publicistike v štúdiách V. Smolákovovej – *Tempo reči mediálnych pracovníkov* (2010).

Fonetické laboratórium je pedagogicko-metodickým a vedeckovýskumným pracoviskom:

1. na vyučovanie fonetiky, fonológie, teórie informácie, akusticko-auditívnej komunikácie, digitalizácie médií, ale aj na prípravu prác študentov na študentské vedecké konferencie

2. na vedecký výskum v oblasti všeobecnej jazykovedy, zvukovej reči (všeobecnolingvistický a fonetickofonologický metodický postup), v oblasti príbuzných disciplín (teória informácie a komunikácie, verzológia, počítačová lingvistika, digitalizácia a editovanie audio a video signálov) pri riešení vedeckovýskumných úloh realizovaných agentúrami VEGA, KEGA a APVV, pri príprave bakalárskych, diplomových a doktorandských dizertačných prác, ale aj na konfrontačný výskum jazykov, ktorých výučba sa realizuje na FF PU v Prešove.

Literatúra

- KRAVIAROVÁ, M.: Akustické parametre farby hlasu: dizertačná práca. Prešov 2011. 101 s.
- KRAVIAROVÁ, M.: Temporálne vlastnosti slovenských explozív. In: Médiá a text IV. Ed. J. Rusnák – L. Regrutová. Zborník príspevkov z vedeckého seminára 4. 12. 2012. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2013, s. 74 – 83.
- KRÁL, Ā. – SABOL, J.: Fonetika a fonológia. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1989. 392 s.
- SABOL, J.: Syntetická fonologická teória. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 1989. 253 s.
- SABOL, J. – BÓNOVÁ, I. – SOKOLOVÁ, M.: Kultúra hovoreného prejavu. Prešov: Filozofická fakulta PU v Prešove 2006. 254 s.
- SABOL, J. – ZIMMERMANN, J.: Základy akustickej fonetiky. Košice: Rektorát Univerzity P. J. Šafárika 1978. 105 s.
- SABOL, J. – ZIMMERMANN, J.: Štatistika: exaktné metódy v jazykovede a v literárnej vede. Košice: Rektorát UPJŠ 1986. 158 s.
- SABOL, J. – ZIMMERMANN, J.: Dynamika formantovej štruktúry sonantického jadra slabiky. In: XIII. znanstvena konferencija Međunarodne komisije za fonetiku i fonologiju slavenskih jezika. Međunarodnoga slavističnog komiteta. Sažeci. Ed. D. Horga. Zagreb: Filozofski fakultet 1997, s. 19.
- SABOL, J. – ZIMMERMANN, J.: Komunikatívny štatút prízvuku v spisovnej slovenčine. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae. Spoločenskovedný zôit 10. (AFPh UŠ 56). Prešov: FF UPJŠ 1994. 96 s.
- SABOL, J. – ZIMMERMANN, J.: Akustický signál – semióza – komunikácia. Prešov: Filozofická fakulta PU v Prešove 2002. 141 s.
- Výraz a význam v jazyku. Ed. D. Slančová – J. Zimmermann. Prešov: Filozofická fakulta PU v Prešove 2008. 484 s.
- SMOLÁKOVÁ, V.: Tempo reči mediálnych pracovníkov. In: Jazyk a kultúra, 2010, roč. 1, č. 1: [internetový časopis Lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnickeho centra excelentnosti pri Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove]. 7 s.
- ZIMMERMANN, J.: Využitie počítača pri nácviu intonácie. In: K otázkám elektronizace ve výchovně vzdělávacím procesu. Ed. J. Skalka. Praha: Československá pedagogická společnost při ČSAV 1988, s. 238 – 243.

ZIMMERMANN, J.: Spektrografická a škálografická analýza akustického rečového signálu. Prešov: Náuka 2002. 176 s.

Mária Imrichová: Možnosti a úskalia koncipovania slovníka právnych termínov pre bežného používateľa

V roku 2013 Inštitút slovakistiky Filozofickej fakulty PU v Prešove získal grantovú podporu na projekt zameraný na výskum jazyka právnych textov s osobitným zreteľom na právnú lexiku, identifikáciu právnych pojmov, na výklad významov najfrekventovanejšej právnej lexiky vo všetkých oblastiach práva. Jedným z výstupov projektu je aj slovník právnych termínov určený širokej verejnosti. Riešiteľský kolektív je zostavený z odborníkov z dvoch vedných oblastí, a to jazykovedy (M. Imrichová, I. Ripka, E. Pavlíčková, M. Rázusová) a právnej vedy (M. Moskvičová, L. Csikyová, S. Dolinský). Za výhodu pokladáme súbežné pôsobenie právnikov vo vzdelávacej inštitúcii a zároveň v právnej praxi. Koordinácia práce riešiteľov si vyžaduje obmedzovanie jednostranného prístupu k výkladu termínov, na vzájomnú konfrontáciu, aprobáciu a revíziu, aproximáciu a posudzovanie sporných problémov (expertné posudzovanie, výmena návrhov, hromadné posudzovanie), ako aj verifikáciu výsledku v súčinnosti riešiteľov projektu a externých spolupracovníkov. Túto činnosť budú zabezpečovať riešitelia – právnici.

Cieľom projektu nie je výklad práva, ale interdisciplinárna analýza jazyka právnych textov, vytvorenie reprezentatívnej databázy právnych textov, analýza právnej lexiky a skoncipovanie výkladového slovníka právnych termínov komplexnejšieho charakteru určeného pre širokú verejnosť. Cieľom nie je definovanie právnych pojmov, pretože ide o typ slovníka sprostredkujúceho informácie o právnej lexike najširšej verejnosti.

Výskum právnych textov v slovenskej jazykovede je nesystematický a nekompaktný, ide spravidla o sporadické úsilie jednotlivcov. Doterajšie výskumy boli zamerané na charakteristiku jazyka konkrétnej právnej normy alebo jednej oblasti práva. Rovnako právna lexika nie je nateraz koncíznejšie a komplexnejšie jazykovo spracovaná a slovenčina nemá napriek závažnosti obsahu normatívnych textov a ich závažnosti pre všetky vrstvy obyvateľstva ucelenejší lexikografický výstup prístupný najširšej verejnosti. Vzhľadom na európsky kontext a jednotnú európsku agendu sa prirodzene omnoho viac aj výskumného, aj pragmatického úsilia venuje prekladom právnej lexiky, a to najmä z anglického jazyka do slovenčiny. Výkladu právnej lexiky sa okrem čiastkových odporúčaní jazykovedcov

systematickejšie venujú právnici. Tieto výklady majú diskusno-polemický intradisciplinárny charakter a sú uverejňované v úzko špecializovaných tlačených alebo elektronických médiách.

Pri riešení projektu sa vychádza z doterajších výsledkov výskumu najmä v oblasti lexikológie, lexikografie, terminológie, syntaxe a jazyka právnych textov. Heslár vychádza

- z výsledkov frekvenčnej analýzy korpusu právnych textov spracovaného v databáze SNK JÚLŠ SAV, podkorpus Legal,
- z právnych predpisov (zákony, vyhlášky, normy; termíny sú vždy z určitej oblasti práva ako obchod a podnikanie, školstvo, zákonodarstvo, verejná správa a pod., čo podmieňuje ich sémantickú hodnotu),
- z odbornej literatúry vrátane učebných textov,
- z lexikografických zdrojov (Krátky slovník slovenského jazyka, Slovník cudzích slov, Slovník súčasného slovenského jazyka; J. Králik a kol.: Heslár verejného práva, J. Svoboda a kol.: Slovník slovenského práva, J. Svoboda – S. Ficová: Slovník rodinného práva).

Slovná zásoba právnych textov nie je veľmi diferencovaná a je veľmi zhustená. Paradoxne však tento fakt nevedie k jednoznačnosti a zrozumiteľnosti, ale je výsledkom vysokej abstraktnosti a širokospektrálneho použitia. Pod právnymi pojmami z jazykovedného hľadiska rozumieme slová alebo slovné spojenia, ktoré sú jazykovo správne, jednoznačné, presné, ustálené a zreteľné, no nemožno ich úplne odlišovať od pojmov prirodzeného jazyka najmä vzhľadom na funkčný zreteľ legislatívnych textov. Zároveň, právne termíny predstavujú databázu znalostí právneho odboru, tvoria znalostný priestor právnej vedy.

Špecifikom jazyka právnych textov sú slová z bežnej lexiky či iného odboru prevzaté do právnej normy, kde sa definujú a nadobúdajú ráz právneho pojmu minimálne pre potreby normy, v ktorej sa vyskytujú; ich významový/obsahový rozsah je v rámci hlavnej sémy široko pohyblivý (napr. *plnenie, konanie, opomenutie, nerozdielnosť, ujma na zdraví, značná škoda, škoda veľkého rozsahu, bez zbytočných odkladov* atď.). V rámci koncipovania slovníka je nevyhnutné identifikovať polysémickú právnu lexiku a vymedziť sémantické spektrum v lexémach definovaných vo viacerých právnych predpisoch odlišne. Frekvenčná identifikácia a selekcia opretá o manuálne spracovanie a následné spätné kontextové overenie v príslušnom právnom predpise je nevyhnutnosťou, pretože niektoré právne pojmy majú odlišný rozsah významu, napr. termín *bezúhonný* sa v živnostenskom zákone definuje

bezúhonnú osobu negatívne: „Za bezúhonného sa na účely tohto zákona nepovažuje ten, kto bol právoplatne odsúdený za trestný čin hospodársky, trestný čin proti majetku alebo iný trestný čin spáchaný úmyselne, ktorého skutková podstata súvisí s predmetom podnikania, ak sa naňho nehľadí, akoby nebol odsúdený.“ V zákone o advokácii sa naopak ustanovuje toto: „Za bezúhonného sa na účely tohto zákona nepovažuje ten, kto bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin, a ak ide o obzvlášť závažný zločin, trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa, trestný čin prijímania úplatku, ...“. Z uvedeného vyplýva iná kategória a šírka trestných činov (majetkové či hospodárske trestné činy oproti každý úmyselný trestný čin). Podobne *mladistvá osoba* sa v trestnom zákone definuje ako „osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku“, naopak, v zákone o priestupkoch sa definuje ako „osoba, ktorá v čase jeho spáchania dovŕšila pätnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku...“. V zápätí hesla (zdrojová časť hesla) sa bude uvádzať oblasť práva, resp. konkrétny zákon, v ktorom sa daný termín v príslušnom význame vyskytuje.

Ďalší lexikografický problém vzniká pri preberaní termínov z európskych noriem, a to v prípade, ak v slovenských normách už termín existuje, napr. *aplikácia – uplatnenie*, *administratívne opatrenie – správne opatrenie*, *finančný manažment – finančné riadenie* a pod.

Z hľadiska štruktúry heslového slova sa v slovníku ráta s použitím viacslovných termínov typu (determinačné syntagmy, napr. *pracovná zmluva*, *zrušiť rozsudok*), pričom opodstatnenosť uvedenia hesla je daná frekvenciou výskytu kolokátu v konštantnej stavbe a ustálenej väzbe. Osobitným problémom sú termíny motivované nespisovnou lexémou (*vada*, *obtiažny*, *vysporiadať* a pod.); spracúvame ich formou odkazových hesiel a uvedením spisovnej podoby slova v právnom termíne v zmysle hlavnej vlastnosti termínu, ktorou je spisovnosť. Predpokladaný rozsah heslára je 500 heslových slov. V prvom roku riešenia sa stanovil rozsah heslára (vzhľadom na jednodielny typ slovníka), štruktúra hesla a typ výkladu významu termínu, spôsob výberu a následné zaradenie termínu do slovníka. Súbežne prebieha identifikácia termínov v podkorpuse Legal, a to najmä viacslovných termínov na základe ustálenosti kolokátov.

Tatiana Grigorjanová: Hlavné vývinové tendencie v lexike súčasných spisovných slovanských jazykov (na materiáli ruského a slovenského jazyka)

Katedra rusistiky FF UCM v Trnave

Ide o grantový projekt VEGA č. 1/0424/13, ktorý je zameraný na analýzu hlavných vývinových tendencií v lexikálnom systéme súčasných spisovných slovanských jazykov, predovšetkým však na analýzu súčasnej jazykovej situácie z pohľadu ruského a slovenského jazyka. V rámci vývinových tendencií sa pozornosť sústreďuje na dynamické procesy, ktoré prebiehajú v slovnej zásobe porovnávaných jazykov pod vplyvom intelektualizácie, demokratizácie, terminologizácie, determinologizácie, internacionalizácie a neologizácie. Dôraz sa kladie na vzájomnú interakciu vonkajších podmienok a nových vyjadrovacích a komunikačných potrieb. Ťažisko analýzy spočíva v skúmaní jazykových prejavov realizovaných v rozličných komunikačných sférach a analýze sémantickej a štylistickej diferenciácie.

Dynamické procesy v lexike sa aktivizujú v podmienkach, keď sa menia kultúrno-historické paradigmy, ktoré boli typické pre koniec 20. storočia. Spoločensko-politické, ekonomické, kultúrne a iné zmeny, ktoré sa výrazne prejavili ešte v polovici 80. rokov minulého storočia, vyvolali neologizačné procesy v slovnej zásobe všetkých slovanských jazykov, vrátane ruského aj slovenského. Je všeobecne známe, že evolúcia príbuzných jazykov je sprevádzaná dvomi protichodnými tendenciami – divergenciou a konvergenciou. Od čias rozpadu praslovanského jazyka sa jednotlivé slovanské jazyky podstatne diferencovali a sú zaznamenané početné divergencie na všetkých jazykových rovinách. Súčasne treba poznamenať, že divergentné procesy, ktoré prebiehajú v slovanských jazykoch, sú sprevádzané vyrovnávacími zjednocovacími konvergentnými tendenciami na úrovni ich vnútorného vývoja, čo sa odráža na početných lexikálno-sémantických zhodách a analógiách, ktoré sa prejavujú predovšetkým v poslednom období. K hlavným konvergentným tendenciám vo vývine lexikálnych systémov slovanských jazykov patria:

1. Archaizácia, neologizácia a reaktivácia lexiky. Lexikálne systémy slovanských jazykov zareagovali na vonkajšie okolnosti výrazným pohybom vo svojom vnútri. Mnohé slová (až celé lexikálne vrstvy) v pomerne krátkom čase prešli z aktívnej slovnej zásoby do pasívnej, čo bolo vyvolané radikálnou zmenou politickej orientácie daných krajín (*враз народа, политрук, звязак*). Lexikografi museli riešiť problém zaradenia či nezaradenia týchto neaktuálnych lexém do práve koncipovaných slovníkov. V prípade ich zaradenia bolo

potrebné k týmto slovám priradiť štylistický kvalifikátor „historizmus“. Súčasne s procesom archaizácie lexiky pozorujeme aj návrat zastaraných slov (ktoré súvisia s predchádzajúcim historickým obdobím) z pasívnej slovnej zásoby do aktívnej. Mnohé z týchto reaktivovaných (revitalizovaných) slov (*биржа, губернатор, živnostник, guvernér*), ktoré mali v minulosti zápornú konotáciu, sa v súčasnosti považujú za neutrálne alebo kladné. Táto jednoznačná interpretácia však neplatí paušálne, časť nositeľov jazyka vníma nové sociálno-politické udalosti ako zmenu k horšiemu, a preto k tejto lexike zaujíma naďalej negatívne stanovisko. Možno konštatovať, že tieto slová v sebe potenciálne skrývajú dvojakú konotáciu (kladnú aj zápornú).

2. Zmeny v sémantickej štruktúre slov sa prejavujú formou rozšírenia alebo zúženia ich významu. Napr. pôvodne monosémické slovo *мышь*, ktoré pomenúva drobného hlodavca, sa v súčasnosti oveľa viac používa na označenie prídavného zariadenia, ktorým sa ovláda poloha kurzora na obrazovke. V tomto prípade ide o kalk z angličtiny, kde sa lexéma *mouse* terminologizovala. V slovenčine sa používa pomenovanie *myš* ako termín, ide o metaforické pomenovanie na základe vonkajšej podoby s týmto zvieraťom (aj s jeho chvostom, ktorý pripomína kábel). V ruštine zrejme tiež vznikla asociácia určitej hovorovosti, pretože okrem lexém *мышь, мышка* sa v tomto význame používa aj „odborne znejúci“ *манипулятор* (treba však dodať, že so 4-násobne nižšou frekvenciou). Na druhej strane vznikla u ruských používateľov potreba dať tomuto zariadeniu aj slangové pomenovania *грызун, крыса*, ktoré sa používajú iba v neformálnej komunikácii (*хвостатый грызун, грызун-вездеход, оптическая крыса*). K rozšíreniu významu dochádza aj u prevzatých slov. Napr. lexéma **район** – fran. „lúč, rádius“ – okrem pôvodného významu územnej jednotky (*жилой район, районный центр*) nadobudla v hovorovej ruštine nové významy (*встретимся в районе обеда, боли в районе лопатки, курс доллара в районе 28 рублей, инфляция в районе 40%*).

3. Prenikanie sociolektov do spisovného jazyka nastáva v dôsledku oslabenia hermetickosti lexiky sociálnych skupín a jej prenikania do spisovného jazyka. V tejto súvislosti sa objavil nový termín „общий (городской) жаргон“ (sociolekt veľkomestského prostredia), ktorý je veľmi frekventovaný v masmédiách, ale používajú ho obyvatelia veľkých miest vrátane inteligencie. Hlavným zdrojom neustáleho obohacovania mestského sociolektu je jazyk podsvetia (*домушник* – bytový zlodej; *медвежатник* – lupič trezorov; *карманник* – vreckový zlodej; *бригадник* – člen zločineckej skupiny; *слухач* – osoba, ktorá niekoho

odpočúva cez odpočúvacie zariadenie; *заказуха* vražda na objednávku; *электрогриль* – elektrické kreslo).

4. Preberanie cudzojazyčnej lexiky predovšetkým z angličtiny. Ak je prevzaté slovo v pozícii jedinej možnej nominácie, t.j. nemá vhodný ekvivalent v preberajúcom jazyku, môžeme ho zaradiť k bezekvivalentnej lexike (*Интернет, клип, лифтинг, спам*). Pričom sa nevyučuje, že časom sa v lexikálnom systéme vytvoria vhodné ekvivalenty, prípadne synonymné výrazy. Niektoré prevzaté slová už majú svoj ekvivalent v prijímajúcom jazyku. Sú to tzv. дублетные пары, слова-дублеты (*анимация – мультипликация, тинейджер – подросток, тур – путешествие, суицид – самоубийство*). Práve tie sú predmetom zvýšeného záujmu lingvistov, ktorí porovnávacou metódou skúmajú ich významovú štruktúru, zhody a rozdiely, významové odtienky, štylistické zafarbenie, ale aj opodstatnenosť ich prevzatia. O úplnej (formálnej aj významovej) adaptácii prevzatého slova možno hovoriť vtedy, ak si prijímajúci jazyk vytvorí k nemu deriváty podľa vlastných slovotvorných modelov. Napr. od anglickej lexémy *chat*, rus. *чат* (čet, pokes na internete) boli odvodené tieto nové lexémy: **чатовка** (чатовка – это тусовка с какого-то чата); **чатиться** (хочу чатиться с прикольными людьми); **чатовщик // чатлан** (войти в ряды чатовщиков), **чатовщица // чатланка** (американский филиал чатовщиц).

5. Aktivizácia frazeologických transformácií v dôsledku ich aktívneho využívania hlavne v masovokomunikačných prostriedkoch. K hlavným frazeologickým transformáciám patria napr. frazeologické kalambúry - *Кризис достиг дна еще в апреле, главное, чтобы не начал копать вглубь*; neosémantizácia – *быть на побегушках* (súťažiť v behu); frazeologická paronomázia – *приходит во время беды* (namiesto *еды*); frazeologická homonymia: *Скоро в госдуме Яблоку будет негде упасть*; frazeologická explikácia – *Москвичам протянули вторую руку помощи*; frazeologické alúzie – *власти все возрасты покорны*; frazeologická derivácia – *Нет худа без добра => Нет горя без Григория* (vyčiarknutie Grigorija Javlinského, predsedu strany Jabloko, zo zoznamu kandidátov na post prezidenta RF); frazeologická kontaminácia – *Я не боюсь сложить голову на плаху отечества* (*сложить голову* – obetovať život, *алтарь отечества* – oltár vlasti), *нести голову на плаху* – ísť na popravu).

6. Výrazná tendencia k úspornosti jazykových prostriedkov, ale aj k väčšej variatívnosti.

V rámci riešenia grantového projektu prebieha analýza a systematizácia hlavných tendencií lexikálnej dynamiky v dvoch príbuzných jazykoch – ruskom a slovenskom (so zohľadnením jazykového materiálu iných slovanských jazykov), ktoré odrážajú súčasnú jazykovú situáciu v Rusku a na Slovensku. Na základe porovnávania lexikálnych systémov príslušných jazykov sa zisťujú zhody a rozdiely spočívajúce v národných špecifikách na pozadí evolučných zmien. Hlavným grantovým výstupom bude spoločná monografia riešiteľov projektu a zborník z medzinárodnej konferencie.

Mariola Szymczak-Rozlach: Slavistika a slovakistika na Sliezskej univerzite v Sosnovci

Sliezka univerzita v Sosnovci

Slavistika na Sliezskej univerzite vznikla v r. 1974 a bola založená z iniciatívy profesora K. Polaňského, ktorý bol významnou osobnosťou slovanskej a anglickej lingvistiky. Na začiatku pôsobila v rámci Inštitutu Filologii Obcych ako Zakład Filologii Słowiańskiej. V roku 1980 doc. dr. hab. Włodzimierz Pianka osamostatnil slavistiku a vytvoril Katedru Slovanských filológií, a v r. 1990 prof. dr. hab. Emil Tokarz –budúci riaditeľ ju pretransformoval na Inštitút Slovanskej Filológie. V priebehu činnosti slavistiky riaditeľmi inštitútu boli:

- Prof. dr. hab. M. Basaj (1974-1975)
- Prof. dr. hab. R. Laskowski (1975-1979)
- Doc. dr. hab. W. Pianka (1979-1981)
- Prof. dr. hab. E. Tokarz (1981-1985)
- Prof. dr. hab. M. Szymoniuk (1985-1986)
- Prof. dr. hab. B. Czapik-Lityńska (1986-1989)
- Prof. dr. hab. E. Tokarz (1989-2001)
- Prof. dr. hab. J. Zarek (2001-2008)
- Prof. dr. hab. M. Cichońska (2008-2012)
- Prof. dr. hab. L. Miodyński (2012 – dodnes)

Slavistika patrí medzi najprogressívnejšie odbory v Poľsku. Svedčí o tom vedecký potenciál pedagógov a bohatá publikačná činnosť. Súčasne v rámci slavistiky existuje dvojstupňové štúdium: prvé tri ročníky ako licenciát (ukončený licenciátskou prácou) – bakalárske štúdium (1 – 3), a magisterské štúdium (1 – 2 ukončené diplomovou prácou, jej obhajobou a diplomom) – (študijný odbor: jazyk, literatúra, a prekladateľstvo – tlmočníctvo). Od roku 2011 sa slavistika rozšírila a zaviedla nový program pod názvom: *Preklad v*

medzijazykovej komunikácii a od roku 2012 program *Medzikultúrna komunikácia južných a západných Slovanov*.

Okrem toho od roku 2010 vedie kurzy vybraných slovanských jazykov pre budúcich prekladateľov a súdnych tlmočníkov. Kurzy sú určené pre absolventov slavistiky.

Na našom Inštitúte sa vyučujú tieto slovanské jazyky: slovenský, český, chorvátsky, srbský, bulharský, slovinský, macedónsky a ruský (ako samostatný odbor).

Lektorát slovenčiny je na našej univerzite od roku 1976 (slovakistika ako samostatný odbor od školského roku 1988/89, ktorý bol vytvorený pri Inštitúte slavistiky Filologickej fakulty).

Ako lektori slovenského jazyka pôsobili na našej univerzite: dr. Marian Servátka, dr. Elena Králiková, dr. A. Perďochová-Sklárova, dr. J. Beňová, dr. M. Milčák, dr. L. Urbancová a súčasne dr. A. Gootšová. Ako domáci lektori a slovakisti: prof. dr. hab. M. Basaj, prof. dr. hab. H. Ivaničková, prof. dr. hab. A. Bluszcz, dr. M. Buczek, dr. S. Sojda, dr. L. Spyrka a dr. M. Szymczak-Rozlach. Doktorandmi boli M. Król, D. Pisarski. V súčasnosti študuje slovenčinu ako odbor 30 študentov, fakultatívne 15 študentov ako druhý jazyk (v tomto školskom roku – slovinisti a srbisti). Záujem o slovenčinu je veľký rovnako ako aj o češtinu. Vyučovanie slovenského jazyka (literatúra – jazyk – preklad) súčasne vedie 6 pedagógov: (jazykovedci: dr. S. Sojda, dr. M. Szymczak-Rozlach, literárni vedci – dr. hab. J. Zarek, dr. L. Spyrka, dr. M. Buczek; lektorát: dr. A. Gootšová). Vedecké záujmy sliezskych slovakistov sú široké: dr. L. Spyrka sa venuje súčasnej slovenskej literatúre a najmä slovenskej dráme, dr. Buczek sa zaoberá prekladmi slovanských literatúr, dr. Sojda sa venuje súčasnej slovenskej lingvistike v konfrontácii s poľštinou a dr. M. Szymczak-Rozlach vo svojej monografii predstavila problémy multiverbizácie analytických verbonominálnych štruktúr v slovenčine z hľadiska semantiky a syntaxe. Lektorka sa v rámci lingvistiky zaoberá onomastikou.

Názov a typ slovakistických disciplín v študijnom pláne:

Praktické cvičenia z jazyka, slovenská literatúra, opisná slovenská gramatika, slovenské reálie, prekladový seminár.

Dorozumievacím jazykom na pracovisku je slovenčina, pri výučbe začiatočníkov slovenčina a poľština.

Štruktúra poslucháčov slovenčiny:

Motivácia štúdia: približne 60 % študentov má skutočný záujem o slavistiku, pre ostatných je to východisko z núdze, keďže sa im nepodarilo dostať na iné vysoké školy.

Možnosti uplatnenia: v poľsko-slovenských obchodných podnikoch, na veľvyslanectvách, v obchodných spoločnostiach, súdne tlmočenie.

Absolventi slovakistiky môžu získať diplom a akademický titul.

Pri výučbe sa používajú štandardné slovenské učebnice pre cudzincov a učebné materiály vydané v Poľsku. Najčastejšie sa používajú vlastné texty z časopisov, novín – aktualizované, cvičenia sú zamerané na poľsko-slovenskú problematiku.

Aktivity lektorátu pre slovakistov:

Každoročné exkurzie po Slovensku, stretnutia s predstaviteľmi slovenskej ambasády a Slovenského inštitútu vo Varšave, študijné pobyty (mesačné, semestrálne) v rámci SAS letnej školy, LLP Erazma, medzinárodná spolupráca (Bratislava, Banská Bystrica, Prešov); študijné vedecké konferencie, prekladateľské súťaže, večierky, Dni slovenskej kultúry: stretnutia s významnými osobnosťami slovenskej kultúry, napr. M. Zimková, D. Podracká.

Mimoškolské slovakistické podujatia:

Dôležitú súčasť tvorí spolupráca so slovakistami v zahraničí, organizovanie pravidelných stretnutí s nimi, odborná-metodická príprava lektorov slovenčiny ako cudzieho jazyka (*Slovenčina ako cudzí jazyk – odborná-metodický kurz pre učiteľov pôsobiacich na poľských školách a univerzitách*, org. Instytut Filologii Słowackiej UJ, Ministerstvo školstva Slovenskej republiky Bratislava, Krakov, 15. 4 – 16. 4. 2010). Stretnutia so zahraničnými slovakistami sú vždy zdrojom poučenia i povzbudenia.

Publikované výstupy: na konferenciách vo Varšave, v Krakove, v poľskom Těšíne, v Katovicich; v časopise *Život*, *Kontakty* (Poľsko-slovenská komisia humanitných vied), *Noviny Slavia*.

Vedecké konferencie: účasť našich pracovníkov – slovakistov na medzinárodných vedeckých konferenciách v Bratislave, Prešove a v Banskej Bystrici, ale na vedeckých konferenciách usporiadaných poľskými univerzitami (X rokov slovakistiky na Sliezskej

univerzite r. 2003, *Kategoríe v jazyku: s medzinárodnou účasťou riaditeľa JÚEŠ SAV prof. P. Žiga* (2008); posledná v r. 2012: *Medzikultúrne stretnutia. Glottodidaktika s účasťou doc. J. Pekarovičovej z FF UK Bratislava*). Vedeckých konferencií sa dosiaľ na našej pôde zúčastnili: doc. L. Čúzy, doc. I. Slimák, prof. V. Marčok, prof. M. Pančíková, prof. T. Žilka, prof. J. Sabol, prof. S. Rakús, prof. J. Števček, prof. P. Žigo.

Výskumná činnosť slovakistiky v Sosnovci

Sliezka slovakistika sa už od začiatku svojho pôsobenia vyvíja veľmi dynamicky. V Poľsku sa vychovala silná generácia úspešných absolventov, ktorí v súčasnosti tvoria vedecko-pedagogické jadro slovakistického zboru na našej univerzite. Pracovníci publikujú a vydávajú knihy. Patria k nim predovšetky chronologicky tieto tituly:

- *Literatury zachodniosłowiańskie czasu przelomów 1890 – 1990* – encyklopedický sprievodca, ktorý bol vydaný v dvoch zväzkoch: prvý venovaný spolovice slovenskej literatúre;
- A. Bluszcz: *Relacje przestrzenne w polskich, czeskich i słowackich konstrukcjach z wyrażeniami przyimkowymi*, 1991;
- A. Bluszcz, M. Servatka, J. Reska: *Rekcja czasowników polskich, czeskich i słowackich* – dve skriptá M. Servátku: *Język słowacki dla początkujących*;
- *Nadzieje i zagrożenia : slawistyka i komparatystyka u progu nowego tysiąclecia* / pod red. Józefa Zarka. Katowice : Wydaw. UŚ, 2002;
- *II Spotkanie Słowacystów Polskich: X lat Republiki Słowackiej w perspektywie polskich słowacystów* / pod red. Lucyny Spyrki. Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 2005;
- L. Spyrka: *Radošinské naivné divadlo : między konwencją a kontestacją*. Wydaw. UŚ, 2004;
- *Języki Zachodniosłowiańskie w XXI wieku. T.3. Współczesne języki słowiańskie*. Red. O. Wolińska, M. Szymczak-Rozlach . UŚ Katowice 2009;
- *Kategorie w języku. Język w kategoriach*. Red. M. Cichońska. Katowice 2009;
- M. Szymczak-Rozlach: *Analityczne struktury werbo-nominalne w języku słowackim*. Katowice 2010;

- D. Tkaczewski: *Mechanizmy wpływu społecznego i manipulacja językowa-czeskie przypadki*. UŚ Katowice 2010;
- S. Sojda: *Procesy uniwerbizacyjne w języku słowackim i polskim*. Katowice 2011;
- *Spotkania międzykulturowe. T 2. Językoznawstwo. Glottodydaktyka*. Red. K. Jarzabek, A. Ruttar, S. Sojda. Katowice 2012;
- P. Pycia: *Pleć a język. Na materiale współczesnego języka polskiego i chorwackiego*. Katowice 2011.

Prekladateľská činnosť:

- L. Spyrka: *Po barbarzyńskiej nocy. Przekład wspomnień J. Ch. Korca*. Kraków 1994;
- M. Szymczak-Rozlach: *Między Wschodem i Zachodem : ikony ze Słowacji / Frantisek Gutek*. Sosnowiec: Muzeum w Sosnowcu; Warszawa: Państwowe Muzeum Archeologiczne Suwałki: Muzeum Okręgowe, [2007].
- M. Buczek: *O polskich przekładach prozy Vincenta Šikuli / Marta Buczek*. – Katowice. Para : Uniwersytet Śląski, 2010.
- *Bibliografia przekładów literatur słowiańskich (1990 – 2006) / pod red. Bożeny Tokarz; zestawiły Marta Buczek i Monika Gawlak*. – Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010.

Vedecké projekty a granty:

- Trojstranný projekt: Ostrava – Banská Bystrica – Katowice: Uniwersytet Śląski-Institut Filologii Słowiańskiej i Instytut Języka Polskiego: *Západoslovanské jazyky v XXI. storočí. Výskumy v oblasti jazykových zmien, literatúry a prekladu (2006 – 2007)*. Za Sliezske univerzity: Prof. dr. hab. O. Wolińska, dr. M. Szymczak-Rozlach, PhD.;
- Medzinárodný GRANT VEGA nr 1/0754/12 *Antropocentrické sémantické kategórie v slovenčine a v niektorých slovanských jazykoch*. Realizácia: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, vedúci projektu: prof. PhDr. Juraj Vaňko, CSc. (účastníci: dr. M. Szymczak-Rozlach, PhD., dr. S. Sojda). Obdobie realizácie: 2012 – 2014;
- Projekt OPTIMALE – akademická sieť LLP Erazma, program EU – Program štúdia II. stupňa v oblasti translatológie. Účastníkom je IFS FFUS Sosnowec.

Spolupráca lektorátu s inštitúciami: zastupiteľský úrad –Veľvyslanectvo SR vo Varšave – prijatia (stretnutie nášho rektora s vel. V. Grivnou (2012) v rámci Slovenského dňa); slovenský inštitút – dobré kontakty, pravidelný informátor o akciách; Krajanský spolok v Krakove – Prof. Ciagwa- občasné návštevy predstaviteľov spolku v Krakove; Aktuálne informácie zabezpečuje Slovenský inštitút, lektoráty, samozrejme, naša lektorka dr. A. Gootšová, ktorá udržuje kontakty s inštitúciami a je organizátorkou vedeckých a kultúrnych podujatí, ktoré sa konajú na našej fakulte aj na Slovensku. Záujem o Slovensko s každým rokom citeľne vzrastá hlavne v oblasti turistiky, otvoril sa Euroregión Beskydy (Bielsko – Biala – Žilina) v oblasti obchodu. Slovensko je vnímané veľmi pozitívne.

Spolupráca so slovenskými inštitúciami:

- Filozofická fakulta UK Bratislava, Metodické Centrum SAS;
- Filozofická fakulta Prešov (host'ovská návšteva P. Karpinského –prezentácia antológie súčasnej prózy);
- Jazykovedný ústav SAV –vedecké kontakty (dr. M. Szymczak-Rozlach, PhD. a host'ovská návšteva: doc. J. Bosáka, CSc., a Mgr. L. Balážovej);
- Univerzita Konštantína. Filozofa v Nitre (host'ovské návštevy: prof. PhDr. Králčák, CSc., dr. R. Hlavatá, PhD., dr. K. Pekariková, PhD.);
- Univerzita M. Bela v Banskej Bystrici (doc. Mgr. J. Krško, PhD., Mgr. M. Szczerbová, Mgr. L. Luptáková, PhD., Mgr. A. Chomová, PhD).

Slovakistika v Poľsku ma dobrú pozíciu a sľubnú perspektívu.

**Juraj Hladký – Ľubomír Rendár – Andrej Závodný:
Aktuálne vedeckovýskumné aktivity Katedry slovenského jazyka
a literatúry Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave**

Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity, Trnava

Katedra slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity sa skladá z dvoch oddelení, a to z oddelenia slovenského jazyka a oddelenia slovenskej literatúry. Hoci obidve oddelenia pracujú na relatívne autonómnych vedeckovýskumných

úlohách, výrazné prepojenie je vidieť osobitne na spoločných didakticky orientovaných projektoch, zameraných na vyučovanie slovenského jazyka a literatúry na základných a stredných školách, ale aj v príprave učebných materiálov pre študentov slovenčiny v odboroch učiteľstvo akademických predmetov a predškolská a elementárna pedagogika v podmienkach našej fakulty. Katedra sa tak dlhodobo a systematicky profiluje ako vedecko-pedagogické pracovisko s dôrazom na integrálnu povahu odboru slovenský jazyk a literatúra a jeho didaktickú transformáciu.

Aktuálnym projektom, do ktorého sa zapojila katedra, je tvorba učebníc na princípe e-learningového vzdelávania s názvom Virtuálna univerzita. V rámci projektu v týchto mesiacoch dokončievame autorské práce na tvorbe elektronických učebníc pre časť povinných alebo povinne voliteľných disciplín. Ide o učebnice Slovenský jazyk v primárnom vzdelávaní 1, Slovenský jazyk v primárnom vzdelávaní 2, Kultúra učiteľovej reči, Vývin slovenského jazyka a dialektológia a Pravopisné a ortoepické cvičenia. K používateľom, osobitne študentom, sa dostávajú po prvý raz v tomto akademickom roku v rámci tzv. pilotného testovania.

Minulý rok doc. Jozef Pavlovič pre študentov pripravil príručku Lexikológia slovenského jazyka. Kompendium náuky o slovnej zásobe. Príručka obsahuje základné poznatky o slovenskej slovnej zásobe a slovotvorbe v slovenčine. Zostavená je vo forme encyklopedických hesiel, ktoré sú abecedne usporiadané, takže používateľ sa v nej môže ľahko zorientovať. Jednotlivé heslá vždy obsahujú definíciu, vrátane vysvetlenia názvu, a jadrné vysvetlenie (obsah hesla), pričom každé heslo obsahuje odkazy na iné heslá na základe vecnej súvislosti. Vysvetľované javy sú ilustrované príkladmi. Z didaktického hľadiska je vnútorné členenie príručky usporiadané tak, aby sa poznatky z nej mohli prepojiť so systematicky usporiadanou látkou z prednášok. Nóvvum príručky je aj v obsahovej rovine, keďže sú do nej zaradené heslá, ktoré sa už vymykajú z klasicky chápanej lexikológie a lexikografie a presahujú do interdisciplinárnych, najmä kulturologických kontextov, napr. patrocínium, pseudonym, nick, móda v jazyku, logo, konkordancia, kliše, (inter)dependencia; alebo tradičné heslá sú rozšírené o nové aspekty, napr. heslo antroponymum obsahuje výklady o dávaní mien a priezvisk na Slovensku, v antike a v judaizme. Uvedené parametre príručky prestupujú rámec tradičnej izolovanej náuky o slovnej zásobe, a tak odkrývajú nové súvislosti aj možnosti aplikácie poznatkov v praxi.

Nový učebný text Syntax 1 od toho istého autora sa zameriava na významovo-výrazovú rovinu slovenského jazyka, pričom v centre pozornosti stoja výklady o vetnočlenskej problematike. Neodmysliteľnou súčasťou týchto výkladov je exemplifikácia, ktorou sa jednotlivé javy konkretizujú na jazykovom materiáli, grafické schémy a vzorce.

Z obsahovej stránky pôsobí ako nezvyčajné zaradenie výkladov o podrad'ovacom súvetí do vetnočlenskej problematiky. Je to však metóda postavená na logickom základe, keďže vedľajšia veta plní funkciu vetného člena. Autor sa v príručke vyrovnáva s nesúladmi medzi gramatickou a sémantickou štruktúrou konštrukcie, pričom za základné východisko pokladá závislostnú syntax, ale do výkladov zahrnuje aj aspekty sémantickej a komunikatívnej syntaxe. Pokiaľ ide o tradičné omyly, ktoré stále žijú najmä v školskej praxi, v príručke sa na ne upozorňuje a vysvetľujú sa (napr. tzv. viacnásobný prísudok alebo komplexný vetný člen). Primerane sa predstavujú aj daktoré vedeckoteoretické spory, ako je napr. rovnosť podmetu a prísudku, či „podradenost“ jedného z nich. Skladba slovenčiny ako vysokoškolská látka sa tradične pokladá za najťažšiu oblasť jazyka; preto text príručky je odľahčený popularizačne a praxeologicky ladenými výkladmi.

V druhej časti učebnice syntaxe nadväzuje na Syntax I, pričom jej obsah predstavuje syntax jednoduchého a zloženého súvetia, modálnu stránku výpovede, syntax polopredikatívnych konštrukcií, výklad významovej výstavby výpovede a slovosledu, syntaktické modifikácie výpovede a náčrt problematiky textovej syntaxe, teda javy, ktoré sú pozorovateľné na jednoduchej vete, ale najmä na vyšších konštrukčných jednotkách. Výklady sú ladené v intenciách nadvetnej syntaxe. Opis jednotlivých relevantných javov sa spája s analýzou modelových konštrukcií. Štruktúra usporiadania knihy do kapitol odráža logický systémový obraz gramatickej významovo-výrazovej roviny, pričom syntaktické javy sa usúvzťažňujú s morfológickým, ale čiastočne aj so slovotvorným subsystémom (porov. výklady o polaritnej modifikácii). Silnou stránkou práce je systematika prostriedkov a fungovania negácie, ktorú možno aj v celoslovenskom kontexte hodnotiť ako jedinečnú. Autor konfrontuje svoje názory s domácou i zahraničnou odbornou literatúrou, čo zreteľne vidieť napr. v stati o reduktívnych modifikáciách (otázka (ne)existencie elipsy) a o modifikáciách osamostatňovania segmentu (najmä zapojenie parentézy). V časti o kumulatívnych modifikáciách sú zhrnuté a systematicky rozvrhnuté doterajšie poznatky z problematiky opakovania podľa princípu kvantity a kvality.

Zaujímavá je aj Pavlovičova publikácia *Prednášky zo štylistiky slovenčiny*, ktorú majú študenti možnosť používať dva roky. Monografia predstavuje štylistickú systematiku, ktorá sa teoreticky odvíja z vedeckej tradície Nitrianskej školy, najmä prof. Františka Mika. Výklady sú nazvané prednáškami, čo primerane vystihuje ich prehľadnosť, vecnú nasýtenosť, ale aj zmysel autora pre polemickosť a riešenie teoretických otázok. Ťažisko štylistického subsystému jazyka sa tu umiestňuje – na rozdiel od mnohých doterajších prác o štylistike – do lang, čo sa odôvodňuje filozofickými princípmi zopakovateľnosti jazykového štýlu, rekurzivity, pragmatických premenných a subsumpcie. Výsledky tradičných klasifikačných štylistických opisov autor podriaďuje systémovej štylistike založenej na výrazovej sústave, pričom jednotlivé štýly sú produktmi relevantných konfigurácií výrazových vlastností. Autor úplne opúšťa tzv. selektívnu štylistiku a úspešne dokazuje jestvovanie štylistickej jazykovej roviny. So staršími štylistickými teóriami sa vyrovnáva v kritických komentároch a predstavuje vlastné riešenia v podobe konkrétnych návrhov, napr. publicistický štýl presúva do oblasti sekundárnych štýlov, redukuje kategórie štylistických figúr, určuje jasnú hranicu medzi trópmi a figúrami, v rečníckom štýle narába s kategóriou virtuálneho dialógu atď. Nový prístup vo výklade jednotlivých štýlov vidieť aj v ich členení na varianty, prípadne subvarianty a v žánrovej určenosti. Náboženský štýl, popri tom, že ho podrobne opisuje aj na základe interdisciplinárnych teologických poznatkov, definuje na pozadí „zdvojenosti“ konštituentov komunikačného kanála. V slovenskom kontexte nové predstavuje začlenenie štylistiky diskurzov do štylistického systému.

V autonómnom vedeckom výskume pracovníci jazykovedného oddelenia katedry sa systematicky zúčastňujú na onomastickom výskume, ktorého koordinátorom je Slovenská onomastická komisia pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV. Regionálna ukotvenosť materiálovej bázy hydronomastických výskumov utvorila prirodzené podmienky na výskumy tohto typu na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity a podľa metodiky *Hydronymia Europaea* sa mu systematicky venujú traja pracovníci katedry. Potrebu analyzovať, systematizovať, vyhodnocovať a porovnávať aj staršiu slovenskú hydronymiu so slovanským aj neslovanským hydronymickým fondom pre ďalšie onomastické, ale aj etymologické výskumy. V ostatných dvoch rokoch vyšli v rámci edície *Hydronymia Slovaciae* monografie J. Hladkého a A. Závodného *Hydronymia povodia Dudváhu* a *Hydronymia povodia slovenskej časti Moravy* spracované podľa jednotnej metodiky projektu *Hydronymia Europaea*.

V súčasnosti títo pracovníci katedry pracujú na výskume hydronymie Žitného ostrova. Jeho cieľom je systematická analýza synchrónnej a diachrónnej hydronymie z územia Žitného ostrova (povodia Čiernej vody, Malého Dunaja a hydronymie v riečnom ostrove). Projekt nadväzuje na predchádzajúce výskumy v bezprostredne susediacich povodiach, ktorých výsledky upozorňujú na komplikovanú hydrografickú aj etnickú situáciu na Žitnom ostrove. Vedeckú syntézu hydronymie z povodia Váhu, ale aj slovenskej časti Dunaja bude teda možné uzavrieť až po spracovaní tohto územia a po spracovaní hydronymie z dolného toku Váhu. Prostredníctvom onomastických výskumov v poslednom období sa nám darí rozvíjať cennú spoluprácu aj so zahraničnými pracoviskami, napr. s oddelením onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR, oddelením onomastiky Inštitútu ukrajinského jazyka pri Národnej akadémii vied Ukrajiny a Inštitútom slavistiky Ruskej akadémie vied. S tým zasa súvisí aj budovanie a rozširovanie katedrovej knižnice o hodnotnú staršiu aj novú vedeckú a lexikografickú literatúru. Keďže časť jazykovedných, ale aj literárnovedných výskumov, ktoré katedra realizuje, súvisí s regionálnymi podobami jazyka a literatúry v tom najširšom zmysle, rozširujeme aj fondy regionálneho oddelenia katedrovej knižnice.

Čiastočne lingvodidaktický je zameraný projekt, o ktorý sa v súčasnosti uchádza kolektív vedený Dr. Gabrielou Magalovou, PhD., s názvom Literatúra pre deti ako priestor spoznávania jazykových a mimojazykových súvislostí prostredníctvom frazém a parémií. Okrem členov katedry prisľúbila účasť na výskume doc. Jana Skladaná z FF UCM. Cieľom projektu je vytvorenie teoreticko-praktickej databázy odborných poznatkov z oblasti literatúry pre deti a mládež v ich priamom napojení na oblasť frazeológie a paremiológie. Projekt teoreticky a prakticky rozpracúva možnosti pôsobenia literárnych textov v mnohorozmernosti ich využitia. Vyučovanie literárnej výchovy na základných a stredných školách sa demonštruje istým súborom textov (figuruje v čítankách či učebniciach literatúry), ktoré dokážu ilustrovať historické, žánrové či konštrukčno-jazykové elementy. Literatúra pre deti a mládež však ponúka i bohatý slovesný materiál schopný „vyrozprávať“ historické súvislosti svojím frazeologickým či paremiologickým aparátom. V súčasnosti sa čoraz častejšie stretávame s problémom, že žiaci ZŠ a SŠ nie sú schopní odkryť sémantickú stránku frazémy, preto sa frazeologizmy stávajú „nečitateľnými“ jazykovými prostriedkami zahmlievajúcimi ďalšiu významovú rovinu textu. Navyše – s frazeológiu ako vedou sa stretávajú na hodinách slovenského jazyka a málokedy prichádza k jej aplikácii mimo týchto vyučovacích jednotiek. Projekt chce teoreticky akcentovať možnosť i potrebu zachytiť frazeologický a

paremiologický materiál v literárnych textoch pre deti a mládež, vnieť ho do aktívneho povedomia súčasných detí ako cenné slovesné dedičstvo, schopné odkryť podstatu kultúrnych a spoločenských reálií. Spolu s teoretickým spracovaním naznačených potrieb projekt ponúkne i súbor textov, ktoré sú vhodným materiálom nielen na základe svojich estetických parametrov, ale i na reprezentáciu frazeologického inventára a jeho možností spoznávať identitu národa.

Predkladaný projekt sa usiluje o to, aby sa literárny text v školskej praxi chápal ako množina možných rovín, ktoré sú otvoreným priestorom pre mnohoraké poznanie: estetické, kultúrnohistorické, jazykové, spoločenské a pod. Chce dať odbornej verejnosti k dispozícii súbor štúdií, ktoré budú evidovať literárno-jazykovo-frazeologický stret v školskej praxi základných a stredných škôl.

Na našej katedre realizujeme aj fonetický výskum, ktorým sa zaoberá Ľ. Rendár, rovnako sa venuje aj jazykovej kultúre. V súčasnosti sa zameriava na problematiku segmentálnych javov a fonácie, ale aj na aktuálne ortoepické otázky, napr. vnímanie a používanie mäkkého *l* a frekvencia zapisovania grafémy *l* v textoch. V blízkej budúcnosti by sme chceli riešiť aktuálne problémy slovenskej výslovnosti v rámci odborných projektov aj v spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV, prípadne Ústavom informatiky SAV.

Aj keď jazykovedné oddelenie Katedry slovenského jazyka a literatúry TU žije naozaj činnorodým vedeckým životom, predsa len sa ukazuje opodstatnenosť živšieho reflektovania novších výskumov a potreba syntetizácie vedeckých výsledkov osobitne v oblastiach psycholingvistiky, morfológie a slovenskej syntaxe, ale aj odborovej didaktiky, čím sa istotne zefektívni príprava študentov slovenského jazyka a literatúry na ich budúce povolanie.

Renáta Hlavatá – Ľubomír Kralčák: Vedecké aktivity a publikačná činnosť

členov Katedry slovenského jazyka FF UKF v Nitre

Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa, Nitra

Z histórie katedry

Katedra slovenského jazyka patrí spolu s Katedrou slovenskej literatúry k fundamentálnym štruktúram Filozofickej fakulty UKF v Nitre a predstavuje jedno z profilových pracovísk tejto fakulty. Katedra vznikla v roku 1987 vyčlenením z katedry

slovenského jazyka a literatúry, ktorá sa konštituovala v roku 1960 tiež vyčlenením, a to z katedry slovenského a ruského jazyka.

Za vyše dvadsať rokov existencie pôsobili na jej pôde viaceré významné osobnosti slovenskej lingvistiky: doc. PhDr. Katarína Habovštiaková, CSc., prof. PhDr. Ema Krošláková, CSc., prof. PhDr. Ábel Kráľ, DrSc., prof. PhDr. Juraj Glovňa, CSc., prof. PhDr. Juraj Vaňko, CSc. a i. Okrem toho lingvistické disciplíny v histórii spoločnej katedry slovenského jazyka a literatúry prednášali: doc. PhDr. Ľudovít Šmelík, CSc., prof. PhDr. Štefan Krištof, CSc., doc. PhDr. Ján Hollý, CSc., doc. PhDr. Eugénia Bajzíkova, CSc., prof. PhDr. Ján Oravec, DrSc., PhDr. Ján Madunický, CSc. Z významných externých prednášateľov to boli: prof. PhDr. Vincent Blanár, DrSc., prof. PhDr. Rudolf Krajčovič, DrSc., prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., prof. PhDr. Jozef Mistrík, DrSc., prof. PhDr. Ján Findra, DrSc., prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc. a i.

Výskumné zameranie katedry

Od roku 1987 katedra slovenského jazyka rozvíjala svoje vedecké a odborné aktivity realizovaním kolektívnych výskumných projektov i individuálnych vedeckých smerovaní jednotlivých jej členov, pričom jazyk sa skúmal zo synchronného i diachrónneho hľadiska, ale aj na základe komparatívneho prístupu k vzťahom medzi jazykmi, najmä s ohľadom na ich príbuznosť. Na túto činnosť nadväzovalo organizovanie domácich i medzinárodných konferencií a edícia viacerých zborníkov štúdií.

V uvedenej súvislosti možno povedať, že na katedre slovenského jazyka sa za posledné desaťročia utvorila istá výskumná tradícia. Bábateľské aktivity členov katedry slovenského jazyka, resp. katedry ako kolektívu sa v najvýraznejšej miere zameriavali na štyri oblasti: syntax, frazeológiu, dejiny jazyka a hovorenú podobu slovenčiny v mediálnej komunikačnej sfére. Výsledky syntaktického výskumu v aplikačnom prepojení na potreby školskej praxe reprezentuje zorganizovanie troch celoštátnych konferencií s názvom *Syntax a jej vyučovanie* (1979, 1982 a 2005), z ktorých vzišli dva zborníky s tým istým názvom (1981 a 2005). Za významné podujatie so zameraním na otázky syntaxe možno pokladať vedecký seminár organizovaný k 25. výročiu úmrtia Jána Oravca v r. 2011, ktorý sa konal na pôde katedry s názvom *Syntax a morfológia – väzby a súvislosti*. Príspevky z tohto stretnutia vyšli pod rovnakým názvom v edícii označenej ako Jazykovedné štúdie XXX.

K rozvoju frazeologického bádania na Slovensku prispeli členovia katedry slovenského jazyka vďaka kolektívne riešenému lexikograficko-didaktickému projektu pod vedením Františka Mika, publikovanému pod názvom *Frazeológia v škole* (1989). Publikácia, ktorá bola prepojením nových teoretických poznatkov s aplikáciou vo vyučovacom procese, si získala zaslúžený ohlas vo vedeckej i pedagogickej obci. Rovnaký význam a úspech v kontexte slovenskej frazeológie zaznamenala i publikácia Emy Krošlákovej a Kataríny Habovštiakovej *Človek v zrkadle frazeológie* (1990), ktorá sa dostala do povedomia tak vedeckej obce, ako aj širšej kultúrnej verejnosti. Istým uznaním práce kolektívu katedry bolo konanie 2. medzinárodnej frazeologickej konferencie pod názvom *Frazeológia vo výchove, vede a kultúre* (1992) s účasťou najvýznamnejších predstaviteľov slovanského frazeologického výskumu. Z konferencie vyšiel zborník referátov pod rovnomenným názvom *Frazeológia vo vzdelávaní, vede a kultúre* (1993) s početnými príspevkami členov katedry. Významným medzinárodným podujatím bola tiež medzinárodná konferencia *Intersemiotický aspekt frazeológie* konaná na pôde katedry v r. 1999. Materiály z konferencie vyšli v zborníku nazvanom *K aktuálnym otázkam frazeológie* (2001). Členovia katedry doň prispeli referátmi z viacerých tematických okruhov, od otázok frazeológie literárnej, historickej cez frazeológiu v reklame až po otázky etickej stránky frazém.

Historický smer lingvistického bádania v oblasti slavistiky reprezentujú zborníky z významnejších konferencií organizovaných katedrou, ale aj samostatné autorské publikácie. Z konferencie konanej v r. 1996 na počesť životného jubilea Emy Krošlákovej bol vydaný zborník referátov pod názvom *Slovenčina v historickom kontexte* (1996) obsahujúci viacero významnejších a častejšie citovaných príspevkov. Úspešná konferencia venovaná Konštantínovi Filozofovi sa konala r. 1998 a vďaka viacerým erudovaným výstupom ju možno pokladať za prínosnú pre výskum našich najstarších kultúrnych dejín. Príspevky, ktoré tu odzneli, boli uverejnené v zborníku *Korene nášho duchovného bytia – život a dielo Konštantína Filozofa* (1999). Tretí zborník s historickou tematikou *Jazyk – historický fenomén* (2010) vznikol tiež ako výstup z konferencie, ktorú katedra zorganizovala pri príležitosti životného jubilea Kataríny Habovštiakovej.

Téma staroslovienskeho jazyka a kultúry Veľkej Moravy sa stala predmetom antológie *Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov* (1993), ako aj textovej príručky *Základy slavistiky* (1994), ktorých autorkami sú Katarína Habovštiaková a Ema Krošláková. Publikácie našli

svojich percipientov nielen medzi vysokoškolskými študentmi, ale zaujali aj kultúrnu verejnosť.

K publikáciám zameraným na históriu slovenského jazyka sa zaraďujú aj ďalšie práce členov katedry, medzi ktorými možno spomenúť monograficky spracovaný text Martina Pukanca *Praslovanská lexika v nárečiach slovenských kmeňov* (2008), kde inovatívnym spôsobom podáva praslovanské obdobie vývinu nášho jazyka; ďalej sú to vysokoškolské učebnice *Starosloviensky jazyk na Veľkej Morave* (2009), *Bernolákovská spisovná slovenčina* (2009) či *Kapitoly z dejín spisovnej slovenčiny* (2009), ktorých autorom je Ľubomír Kralčák.

Jazykom ako fenoménom mediálnej sféry sa zaoberali Juraj Vaňko, Ábel Kráľ a Ľubomír Kralčák v spoločnej monografii *Jazyk a štýl súčasnej slovenskej publicistiky* (2006), ktorá sa dostala do povedomia slovenskej lingvistickej i mediálnej obce. Do tejto oblasti patrí i výskum hovorenej slovenčiny vo sfére elektronických médií. Uvedená téma bola tiež predmetom jedného z grantových projektov a ako výstup z medzinárodnej konferencie dostala podobu zborníka referátov *Hovorená podoba jazyka v médiách* (2008). S otázkami aktuálnej podoby súčasnej slovenčiny úzko súvisela aj výskumná téma zameraná na kultúru reči, ktorá bola spracovaná a uverejnená v zborníku *Otázky jazykovej kultúry (Jazyková kultúra a jazyková ekológia)* (2004), tvorenom výlučne príspevkami členov katedry slovenského jazyka.

Vedecké projekty

Kolektív katedry riešil viaceré významnejšie projekty, ktoré boli ako grantové úlohy schválené celoštátnymi inštitúciami. Najpočetnejšie boli v týchto aktivitách zastúpené grantové úlohy agentúry VEGA. Pod vedením Emy Krošlákovej to bol projekt *Frazeológia ako intenzifikačný faktor komunikácie* (č. 1/187/92). V rokoch 2005 – 2007 sa na katedre rozvinul výskum reálnej podoby slovenčiny používanej v elektronických masovokomunikačných prostriedkoch, a to v rámci projektu *Hovorená podoba spisovnej slovenčiny v masmédiách* (č. 1/2231/05); vedúcim riešiteľom projektu bol Ľubomír Kralčák. Výsledky tohto výskumu boli prezentované na medzinárodnej konferencii *Hovorená podoba jazyka v médiách* (2007) a boli publikované v rovnomennom zborníku (2008). Súčasťou bádania v oblasti histórie jazyka bol projekt *Slovník štúrovskej slovenčiny* (2008 – 2010; vedúci riešiteľ Ľubomír Kralčák). Išlo o prvú etapu výskumu s konečným cieľom zostavenia slovníka, preto z tejto grantovej úlohy nevzišla ucelená publikácia, no riešitelia uverejňovali

svoje výstupy jednotlivo v rozličných lingvistických periodikách a zborníkoch. V súčasnosti participujú členovia katedry na dvoch prebiehajúcich projektoch VEGA. Projekt nazvaný Antropocentricky zamerané sémantické kategórie v slovenčine (v porovnaní s niektorými slovanskými jazykmi), vedený Jurajom Vaňkom, je zameraný na výskum sémanticko-syntaktických kategórií, vzťahujúcich sa určitým spôsobom alebo do určitej miery na človeka a na rôzne stránky jeho činnosti – jazykovej aj nejazykovej. Druhý projekt s názvom Súčasná slovenčina v srbských a slovenských elektronických médiách vedie Ľubomír Kralčák a jeho cieľom je výskum zameraný na vytypovanie, zmapovanie a konfrontáciu jazykových prvkov indikujúcich súčasný stav a dynamiku slovenčiny v slovenských a v menšinových srbských elektronických médiách.

Členovia katedry slovenského jazyka sa úspešne zapojili aj do širšieho medzirezortného výskumu v rámci úlohy štátneho programu výskumu a vývoja nazvanej *Civilizačno-kultúrne procesy v transformujúcej sa slovenskej spoločnosti*. Pracovníci katedry Juraj Vaňko, Marta Bugárová a Ľubomír Kralčák sa tu zapojili do 5. čiastkovej výskumnej úlohy *Jazykovokomunikačné a translatologické súvislosti súčasných civilizačno-kultúrnych procesov v transformujúcej sa slovenskej spoločnosti* (č. 2003 SP 51/0280600/028 06 01) s dobou riešenia v r. 2003 – 2006.

Pri projektoch agentúry KEGA vyvíjala výraznejšiu aktivitu Zuzana Kováčová, ktorá ako vedúca projektu riešila grantové úlohy *Učebnica slovenského jazyka pre gymnáziá a stredné školy*, (č. 3/3035/05), doba riešenia 2005 – 2007, a *Kvalitatívna inovácia edukácie učiteľov elementárnej školy v materinskom jazyku* (č. 366-040UKF-4/2010), riešený v r. 2010 – 2012.

Iné vedecko-vzdelávacie aktivity

Katedra slovenského jazyka FF UKF sa pod vedením Juraja Vaňka podieľala na vzniku Národného skúškového centra ECL (European Consortium for the Certificate of Attainment in Modern Languages). Od r. 2004 členovia katedry Marcel Olšiak a Marián Macho pravidelne spolupracujú s centrom na jeho diagnostických aktivitách. Národné skúškové centrum ECL organizuje skúšky zo slovenského jazyka pre cudzincov, ďalej skúšky z jazykov viacerých štátov EÚ, pripravuje testy zo slovenského jazyka a vytvára sieť regionálnych testovacích centier na území Slovenska.

V súlade s potrebami pedagogickej praxe realizuje katedra *d'alsie vzdelavanie učiteľov* zamerané na rozvíjanie kľúčových kompetencií uvedených v školskom zákone a definovaných v štátnom vzdelávacom programe. Rozvíjanie uvedených kompetencií je aj obsahom vzdelávacieho programu, ktorý pripravila katedra slovenského jazyka v podobe vzdelávacích aktivít pre učiteľov, ktoré boli akreditované Akreditačnou komisiou MŠVVaŠ SR pre ďalšie vzdelávanie.

V rokoch 2008 – 2009 realizovala katedra kvalifikačné skúšky učiteľov základných a stredných škôl, keď oprávnenie vykonávať takýto typ skúšok získala ako jedna z mála inštitúcií na Slovensku. Od roku 2011 prešla táto kompetencia na Filozofickú fakultu UKF v Nitre v podobe oprávnenia vykonávať 1. a 2. atestáciu pedagogických zamestnancov v predmete učiteľstvo slovenského jazyka a literatúry a na tomto type skúšok katedra aktívne participuje.

Členovia katedry rozvíjajú svoje vedecké a vzdelávacie aktivity v rámci nitrianskej *pobočky Slovenskej jazykovednej spoločnosti SAV* so sídlom v Nitre. Za obdobie posledných dvoch desaťročí zorganizovala pobočka SJS postupne pod organizačným vedením Ladislava Navrátila, Ľubomíra Kralčáka, Kristíny Vrlíkovej a v súčasnosti Renáty Hlavatej desiatky vedeckých prednášok osobností domácej a zahraničnej lingvistiky a iných humanitne orientovaných vedných odborov. Zo zahraničných prednášateľov to boli napr. Ljupčo Mitrevski (Univerzitet Sv. Kiril i Metodij Skopje, Macedónsko), Ilona Adámková, (Ostravská univerzita, Ostrava), Květa Musilová (Univerzita Palackého, Olomouc), Milan Polák (Univerzita Palackého Olomouc), Eva Höflerová (Ostravská univerzita, Ostrava), Pavlína Kuldanová (Ostravská univerzita, Ostrava), z domácich napr. Ján Horecký, Ján Sabol, Ján Doruľa, Ján Kačala, Peter Žeňuch, Juraj Vaňko, Juraj Glovňa.

Od júla r. 2007 pôsobí pri Katedre slovenského jazyka *výbor Jazykového odboru Matice slovenskej* v pracovnom zložení: Juraj Glovňa (predseda do 30. septembra 2009), Renáta Hlavatá (predsedníčka – od 1. októbra 2009), Marián Macho (tajomník); členmi výboru sú aj ďalší pracovníci katedry. Členovia katedry sa podieľajú na rôznych popularizačných a vedeckých aktivitách organizovaných JO MS, ako sú prednášky, príspevky v zborníkoch a periodikách, vlastivedno-poznávacie exkurzie, účasť na podujatiach, ktorých cieľom je práca na prehlbovaní poznania najdôležitejších etáp vývinu i súčasného stavu nášho národného jazyka. V rámci popularizácie vedeckovýskumných výsledkov v spolupráci s JO MS a orgánmi štátnej správy a samosprávy organizovala katedra podujatia zamerané na

zvýšenie úrovne jazykovej kultúry vo verejnej jazykovej komunikácii (napr. kurzy slovenského pravopisu pre pracovníkov administratívy a médií, kurzy rétoriky, kurzy jazykovej kultúry, kurzy redakčnej úpravy textu, resp. aktívna práca v názvoslovných komisiách a pod.).

Aktuálne vedecké aktivity a publikačná činnosť členov Katedry slovenského jazyka FF UKF v Nitre

Vedeckovýskumné aktivity

1. Projekt VEGA č. 1/0754/12 *Antropocentrické sémantické kategórie v slovenčine (v porovnaní s inými slovanskými jazykmi)*

- **vedúci projektu:** prof. J. Vaňko
- **spoluriešitelia:** prof. Ľ. Kralčák, doc. Z. Kováčová, dr. K. Dudová, doc. Z. Taneski, dr. J. Gallo
- **doba riešenia projektu:** od januára 2012 do decembra 2014
- **predmet riešenia vedeckovýskumnej úlohy:** sémanticko-syntaktické kategórie, ktoré sa vzťahujú na človeka a na rôzne stránky jeho jazykovej i nejazykovej činnosti
- V rámci projektu organizácia medzinárodnej vedeckej konferencie ***Obraz človeka v jazyku*** (Nitra, 11. 9. 2013)
- 28 prezentujúcich – Slovensko: 18, Poľsko: 7, Česko: 1, Rusko: 1, Ukrajina: 1

Predmet výskumu projektu

K významným sémantickým kategoriálnym komplexom patrí aj antropocentrický, v ktorom sú obsiahnuté tie sémantické kategórie, ktoré sa do určitej miery vzťahujú na človeka a na rôzne stránky jeho rečovej a nerečovej činnosti. Patria k nim kategórie personálnosti, diatézy, modálnosti, apelatívnosti posesívnosti, sociatívnosti a inštrumentálnosti. A práve tieto kategórie sa stali predmetom výskumu grantového programu VEGA. Vzhľadom na profiláciu členov výskumného tímu uvedené kategórie sa skúmajú v slovenčine, ukrajinčine, ruštine, poľštine a v macedónčine.

Cieľ projektu

Cieľom výskumu je poukázať na etnojazykové osobitosti pri vyjadrovaní antropocentrického aspektu skúmaného javu.

Prínos výskumu

Možno ho vidieť v jeho metodologickej orientácii, t. j. v tom, že vychádza z myšlienkového odrazu nejakého výseku skutočnosti a zisťuje, ako, akými jazykovými prostriedkami (syntaktickými, morfosyntaktickými, resp. lexikálnymi) sa tento myšlienkový odraz výseku skutočnosti stvárnjuje v slovenčine, a to v porovnaní s inými slovanskými jazykmi.

2. Projekt VEGA č. 10694/13 Súčasná slovenčina v srbských a slovenských elektronických médiách

- **vedúci projektu:** prof. L. Kralčák
- **spoluriešitelia:** J. Glovňa, M. Olšiak, D. Auxová, R. Hlavatá, M. Alabánová, T. Bánik, M. Macho, P. Petráš.
- **doba riešenia projektu:** 2012 – 2014.
- **predmet riešenia vedeckovýskumnej úlohy:** jazyk a dynamika v mediálnej komunikačnej sfére v komunikátoch srbských a slovenských elektron. médií

Vedecké ciele projektu:

Hlavným/základným cieľom je vytvoriť komparatívny obraz používania slovenčiny ako menšinového (v Srbsku) a väčšinového jazyka (na Slovensku) v aktuálnom mediálnom prostredí a zároveň opísať a analyzovať stav a vývinové tendencie používania slovenčiny v rozdielnych sociokultúrnych podmienkach.

Čiastkové ciele projektu – podľa etáp výskumu

- 1. Zjednotenie teoretických východísk a spresnené ohraničenie predmetu výskumu v rámci celého riešiteľského kolektívu.
- 2. Zladenie efektívnych metodických postupov na zhromažďovanie, triedenie a analýzu získaného jazykového materiálu.
- 3. Zhromaždenie rozhodujúceho množstva jazykového materiálu najmä v podobe elektronického záznamu.

- 4. Lingvistická analýza získaného materiálu – exaktné zmapovanie a analýza jazykových prvkov reprezentujúcich súčasný stav a dynamiku jazykovej praxe vo vybraných elektronických médiách v rozličných typoch komunikátov.
- 5. Potvrdenie alebo vyvrátenie pracovných hypotéz, stanovených na základe poznatkov o dynamike uvoľňovania komunikačných a jazykových noriem najmä v nepripravených prejavoch.
- 6. Vedecká prezentácia výsledkov výskumu prostredníctvom publikačných konferenčných aktivít.

Projekt ASFEU

Nitriansky model skvalitnenia vyučovania slovenského jazyka a literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín metódou vyučovania cudzích jazykov (s dôrazom na školy s vyučovacím jazykom maďarským)

vedúci projektu: dr. M. Alabánová

spoluriešitelia: všetci členovia KSJ

doba riešenia projektu: 2014 – 2015

Strategickým cieľom projektu je podporiť zvyšovanie kvality vzdelávania a inovácie vyučovacích metód výučby SJ na ZŠ s VJM, zohľadňujúc najmodernejšie výsledky jazykového výskumu.

1. Inovácia a implementácia nových poznatkov do študijných programov so zameraním na vzdelávanie budúcich učiteľov slovenského jazyka a slovenskej literatúry a budúcich učiteľov primárneho vzdelávania s ohľadom na vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej literatúry metódami vyučovania cudzích jazykov na základných školách s vyučovacím jazykom maďarským.

Inovácia a implementácia nových poznatkov do obsahu študijných programov s ohľadom na vyučovanie slovenského jazyka a slovenskej literatúry na základe metód súčasnej jazykovedy.

2. Príprava nových študijných materiálov a zavádzanie nových metód do výučby študijných programov so zameraním na vzdelávanie budúcich učiteľov slovenského jazyka a slovenskej literatúry a budúcich učiteľov primárneho vzdelávania s ohľadom na vyučovanie

slovenského jazyka a literatúry metódami vyučovania cudzieho jazyka v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským (ZŠ s VJM).

- budúci učitelia primárneho vzdelávania a budúci učitelia SJaSL v ZŠ s VJM
- študenti vysokej školy I. a II. stupňa VŠ štúdiá FSS UKF a FF UKF
- pedagogickí zamestnanci vysokej školy (FF UKF, FSS UKF)

Zuzana Hargašová: Slovenčina ako cudzí jazyk doma a vo svete

Studia Academica Slovaca, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Príspevok predstavuje činnosť Studia Academica Slovaca – centra pre slovenčinu ako cudzí jazyk (SAS) – za ostatné obdobie s dôrazom na jeho najnovšie projekty a publikácie. Ťažiskom pedagogickej a vedeckovýskumnej činnosti centra SAS je vzdelávanie zahraničných záujemcov o slovenský jazyk a kultúru, propagácia slovenskej vedy, kultúry a umenia v zahraničí, realizácia a koordinácia výskumu slovenčiny ako cudzieho jazyka, riešenie medzinárodných a domácich vedeckovýskumných projektov a edičná činnosť zameraná na tvorbu a vydávanie vedeckých slovakistických publikácií a učebníc slovenčiny ako cudzieho jazyka. Okrem toho SAS ako odborné centrum pre slovenčinu ako cudzí jazyk už tradične participuje na odbornomo-etodologickej príprave lektorov slovenčiny ako cudzieho jazyka pôsobiach na zahraničných univerzitách.

Vedeckovýskumná činnosť

Studia Academica Slovaca realizuje na základe grantovej úlohy Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Vzdelávací program *Slovenčina ako cudzí jazyk*. Cieľom projektu je tvorba obsahu a foriem jazykového vzdelávania cudzincov v kontaktnej i dištančnej forme pre jednotlivé stupne podľa Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky, ako aj špecifikácia jednotlivých kritérií hodnotenia a certifikácie jazykovej kompetencie.

Ďalším je projekt *Slovakistika v zahraničí*, ktorý predstavuje aktuálny stav lektorátov slovenského jazyka a kultúry pôsobiach na univerzitách v zahraničí so zreteľom na históriu pracovísk. Realizuje sa v spolupráci s lektormi a so zahraničnými slovakistami na základe údajov získaných z dotazníkového prieskumu. Databáza na e-slovak.sk/dls mapuje štúdium

slovenčiny (bakalárske, magisterské, doktorandské), postavenie slovakistiky v rámci slavistiky (študijný odbor, povinný/voliteľný predmet, jazykový kurz), ponuku základných a sprievodných slovakistických disciplín, ako aj personálne obsadenie pracovísk a účinkovanie slovenských lektorov.

Studia Academica Slovaca v spolupráci s Pedagogickou fakultou J. E. Purkyně v Ústí nad Labem a Ústavom bohemistických štúdií na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe realizovala spoločný česko-slovenský projekt zameraný na zisťovanie úrovne receptívnej znalosti geneticky, typologicky a areálovo blízkeho jazyka. Cieľom projektu je zistiť, či česko-slovenská jazyková blízkosť pomáha aj cudzincom pri nadobúdaní receptívnych zručností češtiny/slovenčiny ako cudzieho jazyka, do akej miery sú schopní porozumieť hovorenému či písanému prejavu v druhom jazyku a akým spôsobom a či vôbec možno v štúdiu jedného z jazykov využiť pozitívny medzijazykový transfer na osvojenie receptívnej kompetencie druhého jazyka (pozri Pekarovičová, 2013).

Ďalším medzinárodným projektom, na ktorom participuje centrum Studia Academica Slovaca, je *Prolang*. Tento projekt sa zameriava na propagáciu vyučovania menej používaných európskych jazykov – slovenčiny, slovinčiny a litovčiny – pre mladých v pohybe. Je súčasťou Life Long Learning Programme a medzi jeho hlavné ciele patrí identifikovať optimálne prostriedky propagácie jazykového vyučovania v rámci členských štátov EÚ, zhodnotiť a prispôsobiť identifikované modely propagácie a využiť ich pri vytváraní propagačnej webstránky, vytvoriť online jazykový test s cieľom vzbudiť záujem o učenie sa jazyka a vytvoriť webstránku zameranú na ďalšie šírenie informácií a ich využívanie cieľovou skupinou používateľov. Webstránka projektu je k dispozícii na www.prolang.net a zaujímavá je aj propagačná stránka na Facebooku www.facebook.com/prolang.net.

Studia Academica Slovaca participuje aj na projekte Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a California University of Pennsylvania, ktorého cieľom je vytvorenie *Centra slovenského jazyka v USA*. Činnosť centra bude zameraná na propagáciu a výučbu slovenského jazyka v USA, predovšetkým v štátoch so silnou populáciou hlásiacou sa k slovenskej národnosti (Pensylvánia, Ohio, New Jersey). Centrum vytvorí podmienky na výučbu slovenčiny ako cudzieho jazyka na univerzitnej úrovni dištančnou aj prezenčnou formou. Online program výučby zabezpečuje SAS s využitím technológie Learning Management System, virtuálnych tried a mobilných zariadení.

Vzdelávacia činnosť

Od 4. do 24. augusta 2013 sa na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave uskutočnil 49. ročník letnej školy slovenského jazyka a kultúry *Studia Academica Slovaca*. Zúčastnilo sa na ňom 154 účastníkov z 34 krajín od Česka, Poľska, Maďarska, Nemecka po Gruzínsko, Čínu, Japonsko, USA a Kanadu. Výučba prebiehala v trinástich študijných skupinách – štyroch pre začiatočníkov, piatich pre mierne a stredne pokročilých a štyroch pre pokročilých. Gestormi letnej školy boli Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Univerzita Komenského a SAIA. Vyučovalo sa v dopoludňajších hodinách v základných jazykových kurzoch pre začiatočníkov, mierne a stredne pokročilých a v špecializovaných seminároch pre pokročilých so zameraním na lingvistiku, literárnu interpretáciu, problematiku translatológie a didaktiku slovenčiny ako cudzieho jazyka. V popoludňajšom programe dominoval cyklus prednášok a prezentácií, v ktorom rezonovali najmä dve aktuálne kultúrno-spoločenské udalosti, a to 1150. výročie misie sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu a 20. výročie rozdelenia Česko-Slovenska a vznik Slovenskej republiky. Okrem toho na 49. ročníku odzneli ďalšie prednášky z oblasti lingvistiky, slovenskej literatúry, histórie, etnológie, z ktorých väčšina je publikovaná v 42. zväzku zborníka *Studia Academica Slovaca* (2013). Kultúrny program 49. ročníka letnej školy SAS bol rozdelený do troch častí: prvý týždeň patril zoznamovaniu sa so slovenskou kultúrou, folklórom a pamiatkami Bratislavy, frekventanti sa zúčastnili na celodennom výlete do Nitry spojenom s návštevou diecézneho múzea, Nitrianskeho hradu i Katedrály sv. Emeráma a absolvovali aj návštevu Devína s prehliadkou hradu i prednáškou Mariána Gavendu o sile slova v cyrilo-metodskej tradícii, ktorá bola v Kostole sv. Kríža v Devíne. V druhom týždni dominovala exkurzia po Slovensku, záverečný týždeň letnej školy patril umeleckým tvorivým dielňam, zameraným na divadlo, film, tvorivé písanie, ľudový tanec, fotografiu, spev a výtvarné umenie. Frekventanti v nich pod vedením profesionálnych lektorov pripravovali prezentáciu v programe *Sami sebe*, na ktorom sa skupina tvorivého písania predstavila rekordnou tvorbou už štvrtého čísla časopisu *SASOPISU*. V roku 2014 sa uskutoční jubilejný 50. ročník letnej školy slovenského jazyka a kultúry SAS.

Studia Academica Slovaca ponúka záujemcom o slovenský jazyk aj e-learningový kurz slovenčiny *e-Slovak* pre úroveň A1 (úplný začiatočník) a A2 (začiatočník). Kurz je súčasťou vyššie spomenutého projektu Vzdelávací program *Slovenčina ako cudzí jazyk*, ktorý

sa realizuje na základe grantu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. E-learningový kurz je určený najmä zahraničným slovakistom a slavistom, zahraničným Slovákom a krajanom žijúcim v zahraničí, účastníkom letnej školy SAS, ako aj všetkým záujemcom, ktorí sa chcú učiť po slovensky. Kurzy sú prehľadne štruktúrované, obsahujú dialógy, cvičenia, gramatiku, lexiku a slovenské reálie. Inštrukcie sú okrem slovenčiny aj v angličtine, španielčine, francúzštine, nemčine a ruštine. Dostupné sú na stránke www.e-slovak.sk.

Odborno-metodická činnosť

Súbežne s letnou školou sa tradične v záverečnom týždni od 20. do 21. augusta 2013 uskutočnil *odborno-metodický seminár pre lektorov slovenského jazyka a kultúry pôsobiacich na univerzitách v zahraničí*, každoročne organizovaný v spolupráci so Sekciou medzinárodnej spolupráce Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, na ktorom sa sprostredkujú novinky slovakistického výskumu i aktuálne výstupy centra SAS. Okrem toho lektori za účasti zástupcov MŠVVaŠ SR referovali o súčasnom stave slovakistiky na jednotlivých lektorátoch so zreteľom na počet študentov, charakteristiku výučby, špecifiká pracoviska v oblasti metodiky a organizovania vedeckých a kultúrnych podujatí.

Od septembra 2012 do júna 2013 sa na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave konal dvojsemestrálny kurz *Didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka* určený pre učiteľov a lektorov slovenčiny, ktorí pôsobia alebo majú záujem pôsobiť v oblasti slovenčiny ako cudzieho jazyka na Slovensku alebo v zahraničí na školách rozličného typu a chcú sa vzdelávať v odbore a získať certifikát o absolvovaní kurzu. Kurz je akreditovaný MŠVVaŠ SR v rámci ďalšieho vzdelávania. Výučba prebiehala kombinovanou prezenčnou a dištančnou formou počas dvoch semestrov v 8-hodinových blokoch v dvojtýždňových intervaloch vždy v piatok. Absolventi kurzu získali potrebné informácie, znalosti a zručnosti, ktoré sú predpokladom efektívneho sprístupňovania stavby a fungovania slovenčiny z pohľadu cudzincov.

V spolupráci s MŠVVaŠ SR a so zahraničnými partnermi Studia Academica Slovaca ponúka a realizuje odborné-metodické semináre pre učiteľov slovenského jazyka pôsobiacich na školách v zahraničí. V dňoch od 26. do 30. augusta 2013 sa na Filozofickej fakulte UK uskutočnil 6. ročník odborné-metodického seminára *Rozvíjanie jazykovej kompetencie v*

didaktickej praxi, ktorý bol zameraný na prezentovanie nových kreatívnych prístupov a metód vo výučbe jazyka.

Edičná a editorská činnosť

Edičná a editorská činnosť centra SAS sa orientuje na prípravu metodických a učebných materiálov, ako aj odborných publikácií. K významným metodickým príručkami *Vzdelávací program Slovenčina ako cudzí jazyk. Jazykový kurz v kontaktnej a dištančnej forme* (Pekarovičová – Žigová – Mošaťová, 2007) a *Slovenčina ako cudzí jazyk – predmet aplikovanej lingvistiky* (Pekarovičová, 2004) a čoskoro pribudne 2. rozšírené a upravené vydanie príručky *Slovenčina ako cudzí jazyk*, ktorú pripravuje doc. PhDr. Jana Pekarovičová, PhD.

V súčasnosti sa do tlače pripravuje aj ďalší z učebných materiálov pre cudzincov zo série *Krížom-krážom*. K učebniciam *Krížom-krážom. Slovenčina A1* (Kamenárová et al., 2007), *Krížom-krážom. Slovenčina A2* (Kamenárová et al., 2009), *Krížom-krážom. Slovenčina B1* (Kamenárová et al., 2011) a cvičebnici *Krížom-krážom. Slovenčina A1 + A2* (Ivoríková et al., 2009) pribudne učebnica *Krížom-krážom. Slovenčina B2*. Užitočnou pomôckou pre lektorov slovenčiny ako cudzieho jazyka je *Zbierka testov z letnej školy slovenského jazyka a kultúry SAS (začiatočníci – pokročilí)* (2013), ktorú zostavila Mgr. Eva Španová, PhD. Publikáciu tvoria testy použité pri zaraďovaní frekventantov letnej školy SAS do študijných skupín. Skladá sa z dvoch častí: v prvej sa nachádza 5 testov určených pre začiatočníkov a mierne pokročilých študentov. Testy tvoria otázky výberového charakteru, ako aj doplňovacie cvičenia a jednoduchá písomná práca. V druhej časti publikácie je 5 testov určených pre stredne pokročilých a pokročilých. Každý test obsahuje úvodný text zameraný na čítanie s porozumením a nasledujúce úlohy, súčasťou je aj písomná práca – esej. Záverečnú časť publikácie tvorí kľúč k testom. Zbierka testov je dostupná na www.fphil.uniba.sk/sas.

Ďalším novým titulom medzi odbornými publikáciami, ktoré pripravilo centrum SAS, je 42. zväzok zborníka *Studia Academica Slovaca* (2013). Tvoria ho texty prednášok, ktoré odzneli počas 49. ročníka letnej školy SAS. K jeho náplni patria štúdie a príspevky, ktoré spája zameranie na problematiku tzv. vlastivedných disciplín. Sú v ňom zastúpené príspevky z oblasti lingvistiky, literárnej vedy, histórie, hudobnej vedy, žurnalistiky, dejín umenia a etnológie. 42. zväzok zborníka SAS sa skladá z troch oddielov – prvý oddiel *Kultúrne dedičstvo ako inšpirácia pre súčasnosť* s podtitulom *1150. výročie misie sv. Cyrila a Metoda*

sa venuje jubileu cyrilo-metodskej misie z rôznych aspektov. Cieľom druhého oddielu s názvom *Slovensko-české jazykové a kultúrne kontakty, paralely a odlišnosti* je pripomenutie si 20. výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Záverečný oddiel *Jazyk – literatúra – kultúra* tvoria príspevky, ktoré reflektujú špecifickú a aktuálnu výskumnú odbornú problematiku jednotlivých oblastí slovakistiky. Jednotlivé zväzky zborníkov *Studia Academica Slovaca* sú prístupné na internete na stránke www.e-slovak.sk/zborniky.

Pri príležitosti významného životného jubilea riaditeľky Studia Academica Slovaca doc. PhDr. Jany Pekarovičovej, PhD., vznikol zborník *Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach* (2011). Jednotlivé príspevky mapujú a v medzinárodných súvislostiach reflektujú vedeckovýskumné oblasti slovakistiky, ktoré sú dlhodobo v centre záujmu jubilatky: slovenčinu ako cudzí jazyk, aplikovanú lingvistiku, problematiku odbornej a interkultúrnej komunikácie, interlingválnej konfrontácie, jazykovej politiky a jazykovej kultúry. Svojím obsahom, štruktúrou i šírkou reflektovanej problematiky je publikácia vhodným materiálom a pomôckou nielen pre domácu odbornú slovakistickú verejnosť, ale najmä pre lektorov slovenského jazyka a kultúry v zahraničí, zahraničných slovakistov, ale aj pre študentov slovakistiky na domácich a zahraničných univerzitách.

Program centra Studia Academica Slovaca a jeho jednotlivé úlohy zamerané na vzdelávanie, výskum, odbornometodickú, edičnú a editorskú činnosť sa darí plniť vďaka interným aj mnohým externým spolupracovníkom z Filozofickej fakulty UK a iných slovakistických pracovísk. Do roku 2014 má SAS ambíciu dôstojne pripraviť jubilejný 50. ročník letnej školy slovenského jazyka a kultúry a osláviť ho aj osobitným sympóziom *50 rokov Studia Academica Slovaca v kontexte domácej a zahraničnej slovakistiky* plánovaným na koniec augusta 2014 v rámci letnej školy. V oblasti vzdelávania SAS pripravuje akreditovaný interdisciplinárny program *Slovakistické štúdiá*, ktorý je určený zahraničným záujemcom.

Literatúra

IVORÍKOVÁ, Helena et al.: *Krížom-krážom. Slovenčina A1+A2. Cvičebnica*. Bratislava: Univerzita Komenského 2009. 231 s. ISBN 978-80-223-2809-8.

KAMENÁROVÁ, Renáta et al.: *Krížom-krážom. Slovenčina A1*. Bratislava: Univerzita Komenského 2007. 187 s. ISBN 978-80-223-2441-0.

KAMENÁROVÁ, Renáta et al.: *Krížom-krážom. Slovenčina A2*. Bratislava: Univerzita Komenského 2009. 207 s. ISBN 978-80-223-2608-7.

KAMENÁROVÁ, Renáta et al.: *Križom-krážom. Slovenčina B1*. Bratislava: Univerzita Komenského 2011. 251 s. ISBN 978-80-223-3035-0.

PEKAROVIČOVÁ, Jana: *Slovenčina ako cudzí jazyk – predmet aplikovanej lingvistiky*. Bratislava: Stimul 2004. 208 s. ISBN 80-88982-87-1.

PEKAROVIČOVÁ, Jana – ŽIGOVÁ, Eudmila – MOŠAŤOVÁ, Michaela: *Vzdelávací program Slovenčina ako cudzí jazyk. Jazykový kurz v kontaktnej a dištančnej forme*. Bratislava: Stimul 2007. 82 s. ISBN 978-80-89236-28-2.

PEKAROVIČOVÁ, Jana: Ako rozumejú zahraniční slovakisti češtiny a zahraniční bohemiisti slovenčine. Projekt receptívnej znalosti blízkeho jazyka. In: *Studia Academica Slovaca*. 42. Prednášky XLIX. letnej školy slovenského jazyka a kultúry. Bratislava: Univerzita Komenského 2013, s. 169 – 180. ISBN 978-80-223-3448-8.

Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach. Ed. Ľ. Žigová – M. Vojtech. Bratislava: Univerzita Komenského 2011. 292 s. ISBN 978-80-223-3066-4.

Studia Academica Slovaca. 42. Prednášky XLIX. letnej školy slovenského jazyka a kultúry. Bratislava: Univerzita Komenského 2013. 348 s. ISBN 978-80-223-3448-8.

Zbierka testov z letnej školy slovenského jazyka a kultúry SAS (začiatočníci – pokročili). Zost. E. Španová. Bratislava 2013. Dostupná na: <http://www.fphil.uniba.sk/sas>

Zoznam členov SJS pri JÚLŠ SAV v roku 2012

ALABÁNOVÁ, Mária, PaedDr., PhD.

AUXOVÁ, Darina, PhDr., PhD.

AVRAMOVOVÁ, Miroslava, PhDr.

BALÁKOVÁ, Dana, PhDr., PhD.

BALÁŽ, Gerhard, doc. PhDr., CSc.

BALÁŽ, Peter, doc. PhDr., CSc.

BALÁŽOVÁ, Ľubica, Mgr.

BALLEKOVÁ, Katarína, Mgr., PhD.

BÁNIK, Tomáš, Mgr., PhD.

BARTKO, Ladislav, doc. PhDr., CSc.

BENKO, Vladimír, ING.

BENKOVIČOVÁ, Jana, PhDr., CSc.

BÖHMEROVÁ, Adela, doc. PhDr., PhD., GLOVŇOVÁ, Slavomíra, Mgr.

M.A.

BOSÁK, JÁN, doc. PhDr., CSc.

BUDOVIČOVÁ, Viera, doc. PhDr., CSc.

BUGÁROVÁ, Marta, doc. PhDr., CSc.

BUJALKA, Anton, PhDr.

BUZÁSSYOVÁ, Klára, PhDr., CSc.

CABANOVÁ, Vlasta, Mgr.

CADORINI, Giorgio, dott.

DAROVEC, Miloslav, doc. PhDr., CSc.

DEPTOVÁ, Tatiana, Mgr.

DOBRÍKOVÁ, Mária, doc. PhDr., CSc.

DOLNÍK, Juraj, prof. PhDr., DrSc.

DUDÁŠOVÁ, Júlia, prof. PhDr., CSc.

DUDOK, Miroslav, prof. PhDr., DrSc.

DUDOVÁ, rod. PEKARÍKOVÁ, Katarína, Mgr., PhD.

DUCHKOVÁ, Silvia, Mgr.

ĎURČO, Peter, prof., CSc.

ĎUROVIČ, Ľubomír, prof. PhDr., DrSc.

DVORNICKÁ, Ľubica, Mgr.

FERENČÍKOVÁ, Adriana, prom. fil., CSc.

FINDRA, Ján, Dr. h. c. prof. PhDr., DrSc.

FRÜHAUFOVÁ, Eva, PhD., Mgr.

GAJDOŠOVÁ, Katarína, Mgr.

GÁLISOVÁ, Anna, Mgr., PhD.

GLOVŇA, Juraj, prof. PhDr., CSc.

GLOVŇOVÁ, Slavomíra, Mgr.

GRIGORJANOVÁ, Tatjana, PhDr., CSc.

HÁDKOVÁ, Marie, PhDr., PhD.

HANUDELOVÁ, Zuzana, doc. PhDr., CSc.

HAŠANOVÁ, Jana, PhDr.

HÍREŠOVÁ, Alena, PhDr.

HLADKÝ, Juraj, doc. PhDr., PhD.

HLAVATÁ, Renáta, PaedDr., PhD.

HORÁK, Emil, doc. PhDr., CSc.

HRAŠKOVÁ (rod. Vargová), Mariana, Mgr.

HUŤANOVÁ, Jana, PhDr., CSc.

CHOCHOLOVÁ, Bronislava, Mgr., PhD.

IMRICHOVÁ, Mária, doc. PaedDr., PhD.

JANKOVIČOVÁ, Milada, PhDr., CSc.

JANOČKOVÁ, Nicol, Mgr., PhD.

JAROŠOVÁ, Alexandra, Mgr., CSc.

KAČALA, Ján, č. k. SAV, prof. PhDr., DrSc.
 KAPITÁNOVÁ, Kristína, PhDr., CSc.
 KAPUSTOVÁ, Monika, Mgr., PhD.
 KLINCKOVÁ, Jana, doc. PhDr., CSc.
 KOLLÁR, Dezider, doc. PhDr., CSc.
 KONČALOVÁ, Jana, Mgr.
 KOPINA, Ján, PhDr.
 KOŠKOVÁ, Mária, Mgr. CSc.
 KOVÁČIKOVÁ, Monika, PhDr.
 KOVÁČOVÁ, Viera, PhDr., PhD.
 KOVÁČOVÁ, Zuzana, PaedDr., PhD.
 KRAJČOVIČ, Rudolf, prof. PhDr., DrSc.
 KRALČÁK, Ľubomír, prof. PaedDr., PhD.
 KRÁLIK, Ľubor, PhDr., CSc.
 KRÁĽOVÁ, Zdena, PaedDr., PhD.
 KRAUSOVÁ, Anežka, Mgr.
 KRUPA, Viktor, PhDr., DrSc.
 KRŠKO, Jaromír, doc. Mgr., PhD.
 KUČERA, Ladislav, PhDr., CSc.
 LACKOVÁ, Marta, PaedDr., PhD.
 LALIKOVÁ, Tatiana, Mgr.
 LANSTYÁK, István, doc. PhDr., PhD.
 LAUERSDORF, Mark
 LIGOŠ, Milan, doc. PaedDr., CSc.
 LIPTÁK, Štefan, PhDr., CSc.
 LIPTÁKOVÁ, Alžbeta, PhDr., CSc.
 LIPTÁKOVÁ, Ľudmila, doc. PaedDr., CSc.
 MACHO, Marián, Mgr., PhD.
 MAJCHRÁKOVÁ, Daniela, Mgr.
 MAJTÁN, Milan, PhDr., DrSc.
 MIKLUŠ, Michal, prof. PhDr., CSc.
 MISLOVIČOVÁ, Sibyla, PhDr.
 MLACEK, Jozef, prof. PhDr., CSc.
 MÚCSKOVÁ, Gabriela, Mgr., PhD.
 NÁBĚLKOVÁ, Mira, doc. PhDr., CSc.
 NEMCOVÁ, Emília, PhDr., CSc.
 NIŽNÍKOVÁ, Jolana, prof. PhDr., CSc.
 OČENÁŠ, Ivan, PaedDr., PhD.
 ODALOŠ, Pavol, Dr. h. c. prof. PaedDr., CSc.
 OLOŠTIAK, Martin, doc. Mgr., PhD.
 OLOŠTIAKOVÁ, Lucia, Mgr.
 OLŠIAK, Marcel, PhDr.
 ONDRÁČKOVÁ, Zuzana, PaedDr.
 ONDREJKOVÁ, Renáta, Mgr.
 ONDREJOVIČ, Slavo, prof. PhDr., DrSc.
 ORAVCOVÁ, Anna, PhDr., CSc.
 ORAVCOVÁ, Adriana, PhDr.
 ORGOŇOVÁ, Oľga, doc. PhDr., PhD.
 PANČÍKOVÁ, Marta, prof. PhDr., CSc.
 PATÁKOVÁ, Marta, doc. PhDr., CSc.
 PATRÁŠ, Vladimír, prof. PaedDr., CSc.
 PEKAROVIČOVÁ, Jana, doc. PhDr., PhD.
 PETRUFOVÁ, Magdaléna, PhDr.
 PÍCHA, Emil, PhDr., CSc.
 PORUBSKÁ, Emília, PhDr.
 POVAŽAJ, Matej, PaedDr., CSc.
 PROFANTOVÁ, Zuzana, Mgr., CSc.
 PUKANEC, Martin, Mgr., PhD.
 RAMŠÁKOVÁ, Anna, Mgr., PhD.
 RENDÁR, Ľubomír, PaedDr., PhD.
 RIPKA, Ivor, prof. PhDr., DrSc.
 ROHÁRIK, Pavol, doc., CSc.
 RUŠČÁK, František, doc. PhDr., CSc.
 RÝZKOVÁ, Anna, doc. PhDr., CSc.
 SABOL, Ján, prof. PhDr., DrSc.
 SABOLOVÁ, Oľga, doc. PhDr., CSc.
 SEDLÁKOVÁ, Marianna, PhDr., PhD.
 SEDLÁK, Imrich, prof. PhDr., CSc.
 SEJÁKOVÁ, Jana, PhDr., CSc.
 SKLADANÁ, Jana, doc. PhDr., CSc.
 SLANČOVÁ, Daniela, prof. PhDr., CSc.
 SOKOLOVÁ, Miloslava, doc. PhDr., CSc.
 SOTÁK, Michal, prof. PhDr., DrSc.
 SZYMCZAK-ROZLACH, Mariola, Dr., PhD.
 ŠEBESTOVÁ, Anna, PhDr.
 ŠEVČÍKOVÁ, Beáta, PhDr.
 ŠIMKOVÁ, Mária, PhDr.
 ŠIMUNOVÁ, Dagmar, PhDr.
 ŠKVARENINOVÁ, Oľga, PhDr., CSc.
 ŠTIBRANÝ, Ján, PhDr., CSc.
 ŠVAGROVSKÝ, Štefan, doc. PhDr., CSc.
 TOMAŠČÍKOVÁ, Slávka, Mgr., PhD.
 TUŠKOVÁ, Tunde, doc., PhD.
 TVRDOŇ, Emil, doc. PhDr., CSc.
 TÝR, Michal, prof. Dr.
 TÝROVÁ, Zuzana
 UHRINOVÁ-HORNOKOVÁ, Alžbeta, prof., PhD.
 URBANCOVÁ, Lujza, Mgr., PhD.
 VALENTOVÁ, Iveta, Mgr., PhD.
 VANČOVÁ, Iveta, Mgr.
 VAŇKO, Juraj, prof. PhDr., CSc.
 VILČEKOVÁ, Katarína, PaedDr.
 VOJTEKOVÁ, Marta, Mgr., PhD.
 VRÁBĽOVÁ, Júlia, Mgr.
 VRLÍKOVÁ, Kristína, doc., PhDr., CSc.

VUŽŇÁKOVÁ, Katarína, Mgr., PhD.
YOVEVA-DIMITROVA, Snežana
ZÁVODNÝ, Andrej, PaedDr., PhD.
ZIMMERMANN, Július, prof. Ing., CSc.

ZVONČEKOVÁ, DÁŠA, PhD.
ŽIGO, Pavol, prof. PhD., CSc.
ŽILÁKOVÁ, Mária, doc., PhD.

Zoznam členov SJS pri JÚLŠ SAV v roku 2013

ALABÁNOVÁ, Mária, PaedDr., PhD.
AUXOVÁ, Darina, PhD., PhD.
AVRAMOVOVÁ, Miroslava, PhD.
BALÁKOVÁ, Dana, PhD., PhD.
BALÁŽ, Gerhard, doc. PhD., CSc.
BALÁŽ, Peter, doc. PhD., CSc.
BALÁŽOVÁ, Ľubica, Mgr.
BALLEKOVÁ, Katarína, Mgr., PhD.
BÁNIK, Tomáš, Mgr., PhD.
BARTKO, Ladislav, doc. PhD., CSc.
BENKO, Vladimír, ING.
BOHMEROVÁ, Adela, doc. PhD., PhD.,
M.A.
BOSÁK, JÁN, doc. PhD., CSc.
BUDOVIČOVÁ, Viera, doc. PhD., CSc.
BUGÁROVÁ, Marta, doc. PhD., CSc.
BUJALKA, Anton, PhD.
BUZÁSSYOVÁ, Klára, PhD., CSc.
CABANOVÁ, Vlasta, Mgr.
CADORINI, Giorgio, dott.
DAROVEC, Miloslav, doc. PhD., CSc.
DEPTOVÁ, Tatiana, Mgr.
DOBRÍKOVÁ, Mária, doc. PhD., CSc.
DOLNÍK, Juraj, prof. PhD., DrSc.
DUDÁŠOVÁ, Júlia, prof. PhD., CSc.
DUDOK, Miroslav, prof. PhD., DrSc.
DUDOVÁ, rod. PEKARÍKOVÁ, Katarína,
Mgr., PhD.
DUCHKOVÁ, Silvia, Mgr.
ĎURČO, Peter, prof., CSc.
ĎUROVIČ, Ľubomír, prof. PhD., DrSc.
DVORNICKÁ, Ľubica, Mgr.
FERENČÍKOVÁ, Adriana, prom. fil., CSc.
FINDRA, Ján, Dr. h. c. prof. PhD., DrSc.
FRÜHAUFOVÁ, Eva, PhD., Mgr.
GAJDOŠOVÁ, Katarína, Mgr.
GÁLISOVÁ, Anna, Mgr., PhD.
GLOVNÁ, Juraj, prof. PhD., CSc.
GRIGORJANOVÁ, Tatiana, doc. PhD., CSc.
HÁDKOVÁ, Marie, PhD., PhD.
HANUDEĽOVÁ, Zuzana, doc. PhD., CSc.
HAŠANOVÁ, Jana, PhD.
HÍREŠOVÁ, Alena, PhD.
HLADKÝ, Juraj, doc. PhD., PhD.
HLAVATÁ, Renáta, PaedDr., PhD.
HONNEROVÁ, Barbora, Mgr.
HORÁK, Emil, doc. PhD., CSc.
CHOCHOLOVÁ, Bronislava, Mgr., PhD.
IMRICHOVÁ, Mária, doc. PaedDr., PhD.
JANKOVIČOVÁ, Milada, PhD., CSc.
JANOČKOVÁ, Nicol, Mgr., PhD.
JAROŠOVÁ, Alexandra, Mgr., CSc.
KAČALA, Ján, č. k. SAV, prof. PhD., DrSc.
KÁZMÉROVÁ, Anita, Mgr.
KLINCKOVÁ, Jana, doc. PhD., CSc.
KOLLÁR, Dezider, doc. PhD., CSc.
KONČALOVÁ, Jana, Mgr.
KOPINA, Ján, PhD.
KOŠKOVÁ, Mária, Mgr. CSc.
KOVÁČIKOVÁ, Monika, PhD.
KOVÁČOVÁ, Viera, PhD., PhD.
KOVÁČOVÁ, Zuzana, PaedDr., PhD.
KRAJČOVIČ, Rudolf, prof. PhD., DrSc.
KRALČÁK, Ľubomír, prof. PaedDr., PhD.
KRÁLIK, Ľubor, PhD., CSc.
KRÁĽOVÁ, Zdena, PaedDr., PhD.
KRAUSOVÁ, Anežka, Mgr.
KRUPA, Viktor, PhD., DrSc.
KRŠKO, Jaromír, doc. Mgr., PhD.
KUČERA, Ladislav, PhD., CSc.
LACKOVÁ, Marta, PaedDr., PhD.
LALIKOVÁ, Tatiana, Mgr.
LANSTYÁK, István, doc. PhD., PhD.
LAUERSDORF, Mark
LIGOŠ, Milan, doc. PaedDr., CSc.
LIPTÁK, Štefan, PhD., CSc.
LIPTÁKOVÁ, Alžbeta, PhD., CSc.
LIPTÁKOVÁ, Ľudmila, doc. PaedDr., CSc.

MACHO, Marián, Mgr., PhD.
MAJCHRÁKOVÁ, Daniela, Mgr.
MAJTÁN, Milan, PhD., DrSc.
MIKLUŠ, Michal, prof. PhD., CSc.
MISLOVIČOVÁ, Sibyla, PhD.
MLACEK, Jozef, prof. PhD., CSc.
MÚCSKOVÁ, Gabriela, Mgr., PhD.
NÁBĚLKOVÁ, Mira, doc. PhD., CSc.
NEMCOVÁ, Emília, PhD., CSc.
NIŽNÍKOVÁ, Jolana, prof. PhD., CSc.
OČENÁŠ, Ivan, PaedDr., PhD.
OLOŠTIAK, Martin, doc. Mgr., PhD.
OLOŠTIAKOVÁ, Lucia, Mgr.
OLŠIAK, Marcel, PhD.
ONDRÁČKOVÁ, Zuzana, PaedDr.
ONDREJKOVÁ, Renáta, Mgr.
ONDREJOVIČ, Slavomír, prof. PhD., DrSc.
ORAVCOVÁ, Anna, PhD., CSc.
ORAVCOVÁ, Adriana, PhD.
ORGOŇOVÁ, Oľga, prof. PhD., PhD.
PANČÍKOVÁ, Marta, prof. PhD., CSc.
PATÁKOVÁ, Marta, doc. PhD., CSc.
PATRÁŠ, Vladimír, prof. PaedDr., CSc.
PEKAROVIČOVÁ, Jana, doc. PhD., PhD.
PETRUFOVÁ, Magdaléna, PhD.
PÍCHA, Emil, PhD., CSc.
PORUBSKÁ, Emília, PhD.
POVAŽAJ, Matej, PaedDr., CSc.
PUKANEC, Martin, Mgr., PhD.
RAMŠÁKOVÁ, Anna, Mgr., PhD.
RENDÁR, Lubomír, PaedDr., PhD.
RIPKA, Ivor, prof. PhD., DrSc.
ROHÁRIK, Pavol, doc., CSc.
RUŠČÁK, František, doc. PhD., CSc.
RÝZKOVÁ, Anna, doc. PhD., CSc.
SABOL, Ján, prof. PhD., DrSc.
SABOLOVÁ, Oľga, doc. PhD., CSc.
SEDLÁKOVÁ, Marianna, PhD., PhD.
SEDLÁK, Imrich, prof. PhD., CSc.
SEJÁKOVÁ, Jana, PhD., CSc.
SKLADANÁ, Jana, doc. PhD., CSc.
SLANČOVÁ, Daniela, prof. PhD., CSc.
SOKOLOVÁ, Miloslava, doc. PhD., CSc.
SOTÁK, Michal, prof. PhD., DrSc.
SZYMCZAK-ROZLACH, Mariola, Dr., PhD.
ŠEBESTOVÁ, Anna, PhD.
ŠEVČÍKOVÁ, Beáta, PhD.
ŠIMKOVÁ, Mária, PhD.
ŠIMUNOVÁ, Dagmar, PhD.
ŠKVARENINOVÁ, Oľga, PhD., CSc.
ŠVAGROVSKÝ, Štefan, doc. PhD., CSc.
TOMAŠČÍKOVÁ, Slávka, Mgr., PhD.
TUŠKOVÁ, Tunde, doc., PhD.
TVRDOŇ, Emil, doc. PhD., CSc.
TÝROVÁ, Zuzana
UHRINOVÁ-HORNOKOVÁ, Alžbeta, doc.,
PhD.
URBANCOVÁ, Lujza, Mgr., PhD.
VALENTOVÁ, Iveta, Mgr., PhD.
VANČOVÁ, Iveta, Mgr.
VAŇKO, Juraj, prof. PhD., CSc.
VILČEKOVÁ, Katarína, PaedDr.
VOJTEKOVÁ, Marta, Mgr., PhD.
VRÁBLĽOVÁ, Júlia, Mgr.
VRLÍKOVÁ, Kristína, doc., PhD., CSc.
VUŽŇÁKOVÁ, Katarína, Mgr., PhD.
YOVEVA-DIMITROVA, Snežana
ZÁVODNÝ, Andrej, PaedDr., PhD.
ZVONČEKOVÁ, DÁŠA, PhD.
ŽIGO, Pavol, prof. PhD., CSc.
ŽILÁKOVÁ, Mária, doc., PhD.